

Översikt av ungas levnadsvillkor i Västra och Inre Finland 2021

Information och diskussion om
ungdomstjänster och ungdomarnas
vardag samt barns, ungas och
familjers välmående utifrån
statistikuppgifter

Regionförvaltningsverket
i Västra och Inre Finland

Tutkimus ja Kehityksen Ajatustalo Oy

Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland

Undervisnings- och kulturväsendet

Översikt av ungas levnadsvillkor Västra och Inre Finland 2021

Information och diskussion om ungdomstjänster och ungdomarnas vardag
samt barns, ungas och familjers välmående utifrån statistikuppgifter

Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland
Tutkimus ja Kehitys Ajatustalo Oy

Regionförvaltningsverkens publikationer 111/2021
ISSN 2343-3132

ISBN 978-952-5935-46-2

Vasa

2021

PRESENTATIONSBLAD

Regionförvaltningsverkens publikationer 111/2021

Författare: Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland Tutkimus ja Kehitys Ajatustalo Oy	Utgivningsdag: 2021
	Uppdragsgivare Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland
	Datum då organet tillsattes –
Publikationsnamn Översikt av ungas levnadsvillkor Västra och Inre Finland 2021	
Sammandrag Barndomen och ungdomen är troligtvis de perioder i människans liv som innehåller mest förändringar. De är en tid då man skapar en grund för flera såväl fysiska som psykiska utgångspunkter för livet och välbefinnandet. Dagens barn och unga är framtidens fäder och mödrar, kommuninvånare, anställda, kunder och beslutsfattare. När de blir vuxna återspeglar de sin ungdom och de relaterade idealen och drömmarna, men också upplevda hot och rädslor. Vi vuxna strävar efter att förstå och tolka ungdomar och ungdomen när vi utvecklar tjänster som stöder ungdomens många olika skeden. Trots det massiva datalagret är uppgiften utmanande, eftersom ungdomen och dess upplevelser ständigt förändras i takt med samhällsliga förändringar. Utmaningen med informationsbaserad ledning är fortfarande att enskilda uppgifter splittras mellan flera olika aktörer och sektorer, så att ingen har en helhetsbild. Informationen är också fortfarande rätt problemorienterad. Dessutom kan informationen i sig själv bli problematisk, eftersom den ofta i alltför hög utsträckning förenklar situationer och fenomen. Därför är en mångsidig tolkning av informationen allt viktigare – inte ensam, utan tillsammans med olika aktörer och unga. I denna rapport har man sammanställt uppgifter från området för detta regionförvaltningsverk om välbefinnandet av barn, unga och barnfamiljer, tjänsterna de använder samt resursfördelningen för dessa. Dessutom har man i rapporten lyft fram olika fenomen som har att göra med vardagen av barn och unga och funderat på fenomenens betydelse för dem själva och för myndigheterna i kommunerna som ansvarar för tjänsternas planering och genomförande. Utvärderingen av basservicen som det hänvisas till i rapporten visade att det finns betydande brister i tillgången till missbrukar- och mentalvård för unga i olika områden. Likaså försätter kollektivtrafikens dåliga läge i flera kommuner unga i en ojämlik ställning vad gäller bl.a. tillgången till tjänster. Som helhet minskar ungdomarnas användning av rusmedel varje år, och blir således bättre, men samtidigt syns en allt starkare polarisering bland ungdomarna. Coronaviruset har berört många unga och begränsat deras sociala liv och hobbyer. Unga hade olika erfarenheter av bl.a. distansstudier. Coronavirusets effekter syntes mycket tydligt i ungas arbetslöshet och utkomst. Förhoppningen är att temana i avsnitt ett och statistiken i avsnitt två öppnar upp diskussionen i kommunerna om tillgodoseendet av välfärden av barn, unga och familjer samt ökar samarbetet mellan olika aktörer och sektorer för att ytterligare främja dessa frågor. Förhoppningen är också att statistikavsnittet ytterligare skulle öka kommunernas eget intresse för uppföljning	

av välfärdsrelaterade statistikuppgifter och produktion av nödvändiga nya uppgifter samt framför allt planering av åtgärder utifrån dessa uppgifter och ledning av det praktiska arbetet.

Nyckelord

Barns och ungas levnadsvillkor, välbefinnandet av unga och barnfamiljer, tjänster för barn och unga

ISSN (tryckt) -	ISBN (tryckt) -	ISSN (webbpublikat- ion) 2343-3132	ISBN (webbpublikat- ion) 978-952-5935-46-2
Sidantal 80	Språk Svenska		Pris -
Utgivare Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland		Tryck -	

Innehåll

1	Inledning	6
2	Utvärdering av basservicen 2020 – tillgången till och tillräckligheten av service för unga	8
2.1	Ungas psykiska hälsa samt behovet av och tillgången till tjänster som stöder den	10
2.2	Unga, rusmedel och missbrukarvård	15
2.3	Rörlighet som service – förverkligas jämlikhet?	19
3	Corona och unga	23
4	Ungdomar och miljön	27
5	Kommunerna som en del av utvecklingen och genomförandet av framtidens delaktighet	34
6	Barn, unga och barnfamiljer i området för Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland	38
7	Översikt av tjänsterna och resursfördelningen i kommunernas ungdomsarbete	43
7.1	Resurser för uppsökande ungdomsarbete	43
7.2	Resurser för ungdomsverkstäder	44
7.3	Resurser för lokal hobbyverksamhet för barn och unga	45
8	Sysselsättning och utbildning	48
8.1	Sysselsättningsutvecklingen	48
8.2	Utbildning på andra stadiet	52
9	Unga och brottslighet	57
10	Barnfamiljers välbefinnande	59
10.1	Inkomstskillnader	59
10.2	Barnfamiljers utkomst	60
10.3	Ungas utkomst	64
10.4	Försörjningskvot	66
10.5	Socialvårdstjänster	67
11	Sammandrag och diskussion	70
12	Källor	75
13	Figur- och tabellförteckning	77

1 Inledning

Du håller i din hand den första publikationen av Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland om välbefinnandet av barn, unga och familjer samt tjänsterna för barn och unga. Rapporten består av två delar. I den första delen behandlas vardagen och livet av barn och unga genom fyra aktuella teman. Den andra delen är en traditionell statistik- och indikatoröversikt över hur välbefinnandet av barn, unga och familjer framträder och förändringar som syns i det.

Temadelen inleds med en granskning av resultaten av rapporten Utvärdering av basservicen som publicerades i juni 2020. Utvärderingen 2020 fokuserade särskilt på tillgången till och tillräckligheten av tjänsterna. I utvärderingen framkom att särskilt tillgången till och tillräckligheten av mentalvård och missbrukarvård för unga samt offentliga tjänster i anslutning till rörlighet bör förbättras. Utvärderingen av otillräckligheten påverkades av den upplevda splittringen av mentalvården, den dåliga kännedomen om den samt att det inte finns tillgång till vården i rätt tid. Vid sidan om missbrukarvårdens tillräcklighet granskas helheten också med tanke på den kulturella förändringen i anslutning till rusmedel och polariseringsutvecklingen i anslutning till användningen av rusmedel. Otillräckligheten av kollektivtrafiken upplevdes inverka på ungas välbefinnande, fritid och till och med framtidens planer och lösningar, såsom valet av utbildning efter grundskolan. De dåliga förbindelserna inom kollektivtrafiken orsakar utmaningar i tillgången till alla tjänster och påverkar således utvärderingen av deras tillräcklighet. Dessa ovanstående innehåll granskas och övervägs noggrannare, och dessutom presenteras tankar om vad kommunerna kunde göra för att förbättra saker.

På grund av dess aktualitet behandlades även coronaviruset. Under 2020 har flera utredningar och undersökningar genomförts om hur coronaviruset och dess följder i vårt samhälle har upplevts bland barn och unga. I denna rapport hänvisas till några centrala undersökningar och via dem skapas en komprimerad beskrivning av barns och ungas erfarenheter bl.a. i anslutning till distansundervisning och framtidstro.

Det tredje temat handlar om ungas inställning till miljön och särskilt klimatförändringen. Under de senaste åren har starka unga individer på visst sätt varumärkt sig själva som förespråkare för detta viktiga tema. I denna rapport granskas ungas attitydförändringar i anslutning till klimatförändringen med hjälp av olika undersökningar och barometrar samt förändringarnas eventuella betydelse för ungas vardag och konsumtion. Samtidigt överväger man hur kommunerna och gemenskaperna konkret kan stödja unga i bromsningen av klimatförändringen.

Det fjärde temat i denna rapport är ungas delaktighet och i synnerhet dess framtid. Vid sidan om den offentliga, privata och tredje sektorn har det under de senaste åren uppstått en så kallad fjärde sektor, som är en slags fortsättning på den tredje sektorn. Den fjärde sektorn grundar sig i stället för traditionella strukturer på mycket fri organisering och gemenskap, där webbtjänstplattformar såsom olika system i sociala medier används som underlag. I denna rapport diskuteras

den fjärde sektorns roll och betydelse i ökningen av ungas delaktighet i samhället. Samtidigt presenteras några tankar om hur man i kommunernas ungdomsarbete bättre kunde utnyttja den fjärde sektorns läror och modeller och således öka ungas delaktighet i ärenden som stöder deras egen vardag och livsmiljö.

I avsnitt två har man i likhet med tidigare år samlat ihop indikatoruppgifter om innehåll som är kritiska med tanke på marginalisering som gäller barn, unga och barnfamiljer i Satakunta och Egentliga Finland. I rapporten fokuserar man bl.a. på arbetskraftsförvaltningen, undervisnings- och utbildningsväsendets samt socialvårdens statistik. Dessutom presenteras olika nyckeltal för kommuners ungdomsväsende, workshoppar och uppsökande arbete.

Förhoppningen är att temana i avsnitt ett och statistiken i avsnitt två öppnar upp diskussionen i kommunerna om tillgodoseendet av välfärden av barn, unga och familjer samt ökar samarbetet mellan olika aktörer och sektorer för att ytterligare främja dessa frågor. Förhoppningen är också att statistikavsnittet ytterligare skulle öka kommunernas eget intresse för uppföljning av välfärdsrelaterade statistikuppgifter och produktion av nödvändiga nya uppgifter samt framför allt planering av åtgärder utifrån dessa uppgifter och ledning av det praktiska arbetet.

DEL I – SYNPUNKTER PÅ BARNDOM OCH UNGDOM SAMT ETT FUNGERANDE SERVICE-SYSTEM FÖR UNGA

2 Utvärdering av basservicen 2020 – tillgången till och tillräckligheten av service för unga

I juni 2020 publicerades Regionförvaltningsverkens utvärdering av basservicen (RFV 2020) som genomförs vartannat år. I utvärderingen fokuserade man särskilt på den regionala tillgången till och tillräckligheten av basservicen. Utvärderingsobjektet för ungdomsväsendet var tillräckligheten av tjänsterna för unga i kommunen. Utvärderingsmaterialet samlades in genom en enkät som riktades till representanterna för kommunernas sektorsövergripande styrnings- och service-nätverk. Med enkäten kartlades synpunkterna av nätverkets representanter om tillräckligheten av servicen för unga – dvs. i praktiken utvärderades ungas möjligheter att den service de behöver. Vid utvärderingen av tillräckligheten av och tillgången till service beaktades alla tjänster som riktas till unga, även tjänster som inte produceras av aktörer inom den offentliga sektorn.

Utvärderingsrapporten kan läsas i sin helhet i Patio-systemet på adressen <https://www.patio.fi/pepa-2019>. I denna rapport fokuserar man på tre delområden i Utvärderingen av basservicen 2020: mentalvård för unga, missbrukarvård för unga samt kollektivtrafiktjänster för att möjliggöra rörlighet. Dessa valdes till denna rapport, eftersom alla resultat av utvärderingsrapporten visade att det i alla dessa fortfarande finns särskilt mycket att utveckla.

Regionförvaltningsverkens utvärdering av basservicen 2020

Insamlingen av material för Regionförvaltningsverkens utvärdering av basservicen 2020 som publicerades i juni 2020 genomfördes 2019 i samarbete med genomförarna av Statens ungdomsråds Ungdomsbarometer. Ungdomsbarometern är en barometerundersökning som utkommer varje år och som mäter värderingar och attityder bland finländska unga i åldern 15–29 år. Temat för Ungdomsbarometern 2020 var service, varvid resultaten från utvärderingen av ungdomsväsendets basservice också kunde jämföras med Ungdomsbarometerens resultat. Detta gjorde det också möjligt att jämföra information om tillgången till och tillräckligheten av service både från de ungas perspektiv (Ungdomsbarometern) samt med synpunkter av representanter för kommunernas unga samt kommunernas styrnings- och servicenätverk.

Utvärderingen omfattade totalt 11 olika servicehelheter som kombinerades till mer omfattande teman och behandlades som fem helheter:

- ungdoms- och fritidstjänster
- utbildningstjänster
- mentalvård och missbrukarvård
- social- och hälsovård

- tjänster som anknyter till arbete, boende och rörlighet

De tjänster som ingår i utvärderingen styrs av branschspecifik lagstiftning och en del av dem hör till kommunernas lagstadgade uppgifter. Även arbetet av den tredje sektorns aktörer stödjer en stor del av dessa tjänster. Utvärderingstemat är väsentligen förknippat med den aktuella situationen inom den kommunala ekonomin, antalet unga och kommunernas "hållkraft", dvs. förmåga att få unga invånare att stanna i kommunerna i stället för att flytta bort samt olika reformer i kommunerna och tjänsterna.

I denna utvärdering avses med tjänster för unga inte alltså endast tjänster inom kommunernas ungdomsväsende, utan tjänster som i allmänhet och i större utsträckning erbjuds till unga i kommunerna. Enligt ungdomslagen (1285/2016) är alla personer som inte fyllt 29 år unga. För vissa tjänster har åldersgränser och myndighetsålder en egen inverkan på tillgången till tjänster.

Vid insamlingen av material för utvärderingen av basservicen användes en enkät som skickades till ansvarspersonerna för ungas styrnings- och servicenätverk i de 294 kommunerna i det finländska fastlandet. Enkäten besvarades av 293 kommuner, och således var svarsprocenten nästan 100.

Fokus på tillräckligheten av tjänster som riktas till och som används av unga

I denna utvärdering innebar tillräcklighet att de normer som ställts för kvantiteten eller kvaliteten av tjänster eller de rådande förväntningarna uppfylls. Tillräckligheten kan bedömas dels utifrån hur de lagstadgade tjänsterna tillhandahålls och dels genom att granska:

- att tillgången och tillgängligheten till tjänsterna är jämlik mellan och inom kommunerna
- att tjänster genomförs i rätt tid
- tjänsternas kvalitet och mångsidighet i förhållande till behoven
- kundtillfredsställelse och om de förväntningar som ställts på tjänsterna uppfylls.

Till exempel vid bedömningen av hälso- och sjukvård kan man granska tillgången till tjänsterna, köerna och väntetiderna samt tillgången till vård och om vården ges i rätt tid. Man kan också fästa uppmärksamhet vid tillräckligheten av stöd, rådgivning och vårdhänvisning.

Fastställande av tillräckligheten och observationer om tolkningen av resultat

När resultaten av utvärderingen granskas är det viktigt att beakta att tjänsternas tillräcklighet för unga granskades utifrån erfarenheterna av de kommunala tjänsteinnehavarna och medlemmarna i styrnings- och servicenätverket för unga, dvs. ur vuxnas perspektiv och praktiska erfarenheter. Tillräckligheten av och tillgången till tjänsterna utvärderades på skalan 1–4, där 1 var inte tillräckligt, 2

var inte riktigt tillräckligt, 3 var ganska tillräckligt och 4 var tillräckligt. Det kommunspecifika medeltalet 2,5 och högre resultat ansågs vara ganska tillräckligt, dvs. servicenivån ansågs vara tillräckligt hög.

Respondenterna, dvs. myndigheterna i kommunernas styrnings- och servicenätverk, hade möjlighet att ge mer information om svaren, såsom "tjänsten finns inte i den egna kommunen, men i grannkommunen", varvid tillräcklighetsnivån kunde vara "tillräcklig" trots att tjänsten inte genomfördes i den egna kommunen. I analysen av svaren identifierade man att detta kunde leda till att en del av svaren var något motstridiga. Dessutom är det bra att inse att utvärderingsenkäten besvarades som en grupp, varvid man har varit tvungen att söka samförstånd om de slutliga bedömningarna av situationen för många tjänster.

Den pågående social- och hälsovårdsreformen har påverkat tjänsterna som många unga använder. Man upplevde att detta hade gjort det något svårt att besvara enkäten ur kommunens perspektiv, eftersom det ofta är så att organisationer som producerar välfärdstjänster i ekonomiska regioner eller landskap ansvarar för serviceutbudet i flera kommuner. Vid bedömningen av tillgången till tjänster i kommunen granskades alltså tillgången till regionalt eller landskapsmässigt producerade tjänster för en enskild kommun.

När man besvarade bedömningspåståendena insåg man att tjänsterna på vissa ställen var splittrade på grund av olika organisationsförändringar så att informationen om unga och deras servicebehov inte längre rör sig på samma sätt mellan myndigheter som arbetar med unga. På grund av detta vet de som arbetar med unga, för att inte tala om ungdomarna i regionen, inte nödvändigtvis hurdana tjänster som erbjuds och var.

Före granskningen av de tre bedömningsinnehåll som betonas i denna rapport konstateras det att rapporten Utvärdering av basservicen 2020 visade att majoriteten av tjänsterna som riktas till unga bedömdes fungera väl. En intressant iakttagelse i helheten var att representanter för ungas styrnings- och servicenätverk i regel bedömer nivån på tjänsterna som riktas till unga som mycket otillräckligare än vad ungdomarna själva gör. Detta resultat framkom när man lade resultaten från Ungdomsbarometern, som genomförts genom telefonintervjuer, i proportion till resultaten från Utvärderingen av basservicen.

2.1 Ungas psykiska hälsa samt behovet av och tillgången till tjänster som stöder den

Barndomen och ungdomen är betydelsefulla skeden i människans liv på många sätt. Händelser i barndomen, sociala förhållanden samt den fysiska och psykiska utvecklingen skapar en grund för välfärden i ungdomen och dessa åldrar har en viktig betydelse för välfärden i vuxen ålder. Ungdomen präglas av snabb uppväxt och utveckling. I ungdomen upplever man förändringar i den egna sexualiteten, föräldrarna, kompiskretsen och den egna personligheten. De snabba förändringarna kan förbrylla och orsaka ångest och osäkerhet hos unga. Det är vanligt med enstaka känslomässiga symtom som återspeglar olika utvecklingsstadier. (Institutet för hälsa och välfärd 2021)

Psykiska störningar är vanliga och många av dem förekommer för första gången i ungdomen. I omfattande befolkningsundersökningar har det framgått att cirka

hälften av de psykiska störningarna i vuxen ålder har börjat redan före 14 års ålder och cirka tre fjärdedelar redan före 24 års ålder. Hos unga uppträder psykiska störningar cirka två gånger oftare än hos barn. Enligt olika undersökningar lider cirka 20–25 procent av unga av någon psykisk störning. Dessa är de vanligaste hälsoproblemen bland skolelever och unga vuxna. Det är viktigt att identifiera symtom och störningar tidigt för att kunna ingripa i dem på rätt sätt och i rätt tid samt för att undvika att dessa problem blir långvariga och svårare. (Institutet för hälsa och välfärd 2021)

Trots att det är viktigt med snabb identifiering och snabbt ingripande i psykiska störningar visar sig mentalvården för unga i utredningen Utvärdering av basservicen 2020 vara rätt otillräcklig på riksomfattande nivå. Den upplevda otillräckligheten påverkas av långa köer och den långsamma tillgången till vård. Det råder i synnerhet brist på snabba tjänster med låg tröskel som är lätta att hitta – just dem, med vilka man kunde förebygga uppkomsten av komplicerade problemhärvor.

Vid sidan om den dåliga tillgången till tjänster som orsakas av långa köer bedömdes det dessutom att avstånden, till exempel utanför städernas centrum och i kommuner i landsbygden, kan göra det svårt för unga att få tillgång till den mentalvård de behöver. Den tredje allmänna iakttagelsen var att den upplevda splittringen av mentalvården och tjänsterna gör det svårare att söka rätt vård och att förbinda sig till den.

I tabell x har man per regionförvaltningsverk sammanställt synpunkter av representanter för kommunernas lagstadgade servicenätverk för barn och unga om mentalvårdens tillräcklighet. Skalan är 1–4, varav 1 var inte tillräckligt, 2 var inte riktigt tillräckligt, 3 var ganska tillräckligt och 4 var tillräckligt. Det kommunspecifika medeltalet 2,5 och högre resultat ansågs vara ganska tillräckligt, dvs. servicenivån ansågs vara tillräckligt hög.

En överblick av tabell 1 ger en bild av att situationen inte är tillräckligt bra på något utvärderingsområde. Inom olika åldersgrupper och teman rör sig medeltalen för tillgången till tjänster mellan 2,0 och 2,6 i hela landet. I båda åldersgrupper i tabellen är tillgången till psykoterapitjänster svagast (medeltalet för hela landet 2,0). Den bästa situationen med hänsyn till förebyggande råder bland tillgången till viktiga mentalvårdstjänster med låg tröskel. I denna servicehelhet är medeltalet i hela landet 2,5 för 18–28-åringar och 2,6 för personer under 18 år.

Tabell 1. Kommunernas bedömning av mentalvårdens tillräcklighet 2019. (RFV 2020)

Kommunernas bedömning av mentalvårdens tillräcklighet, medeltal							
Tjänst	RFV i Södra Finland	RFV i Östra Finland	RFV i Lappland	RFV i Sydvästra Finland	RFV i Västra och Inre Finland	RFV i Norra Finland	Hela landet
Under 18-åringar							
Mentalvård med låg tröskel	2,4	2,7	3,0	2,8	2,6	2,6	2,6

Kommunernas bedömning av mentalvårdens tillräcklighet, medeltal							
Tjänst	RFV i Södra Finland	RFV i Östra Finland	RFV i Lappland	RFV i Syd-västra Finland	RFV i Västra och Inre Finland	RFV i Norra Finland	Hela landet
Stöd för den mentala hälsan i skolor och läroanstalter	2,3	2,6	2,6	2,4	2,7	2,5	2,5
Psykiatrisk jour	2,2	2,3	2,6	2,1	2,3	2,5	2,3
En egen psykiatrisk sjukskötare för unga inom primärvården	2,2	2,3	2,1	2,5	2,5	2,0	2,2
Behandling av spelberoende	2,1	2,0	2,4	2,0	2,3	2,2	2,2
Psykoteraپی som kommunen köper	2,1	2,3	1,6	2,1	2,0	2,0	2,0
Stödtjänster för unga rehabiliteringsklienter inom mentalvården	1,9	2,2	2,0	2,0	2,2	2,1	2,1
18–28-åringar							
Mentalvård med låg tröskel	2,4	2,6	3,2	2,5	2,2	2,4	2,5
Stöd för den mentala hälsan i skolor och läroanstalter	2,1	2,4	2,4	2,0	2,2	2,1	2,2
Psykiatrisk jour	2,3	2,4	2,7	2,1	2,2	2,5	2,3
En egen psykiatrisk sjukskötare för unga inom primärvården	2,0	2,2	2,1	2,3	2,1	2,2	2,1
Behandling av spelberoende	2,1	2,1	2,6	2,1	2,4	2,3	2,3
Psykoteraپی som kommunen köper	2,2	2,2	1,7	2,0	2,0	2,0	2,0
Stödtjänster för unga rehabiliteringsklienter inom mentalvården	2,0	2,4	2,3	2,3	2,4	2,4	2,3
Källa: Regionförvaltningsverken, ungdomsväsendets enkät Utvärdering av basservicen 2019							

Som redan tidigare konstaterats kan medeltalet 2,5 betraktas som en situation där tillgången till tjänster är minst tillräcklig. Men det finns fortfarande en hel del att förbättra. Vid granskning av hela landets situation för under 18-åringar uppnår endast mentalvård med låg tröskel och stöd för den mentala hälsan i skolor och läroanstalter miniminivån vad gäller tillgången till och tillräckligheten av

tjänster. Vad gäller 18–28-åringar förverkligas detta endast för tillräckligheten av mentalvård med låg tröskel.

Det finns skillnader mellan områdena för regionförvaltningsverken, men de är relativt små med avseende på medeltalen. Medeltalen för alla innehållsområden varierar regionalt mellan 1,6 och 3,2. Dessa två ytterligheter av resultaten kommer dessutom från samma område, området för Regionförvaltningsverket i Lappland. Den sämsta tillgången (medeltal 1,6, hela landets medeltal 2,0) på området för regionförvaltningsverket i Lappland – och samtidigt hela landet – var tillräckligheten av köpta psykoterapitjänster för personer under 18 år. Samtidigt finns det inom området för Regionförvaltningsverket i Lappland hela landets bästa tillräcklighet av mentalvårdstjänster med låg tröskel för 18–28-åringar (medeltal 3,2, hela landets medeltal 2,5).

Främjande av psykisk hälsa som en angelägenhet för hela gemenskapen

Psykisk hälsa är en komplex helhet och påverkas av många vardags- och fritidsfrågor. Därför anser man att det egentligen är alla aktörers sak att främja den. Varje anställd, chef och sektorn de representerar kan genom sin egen verksamhet främja och stödja människors psykiska hälsa. Institutet för hälsa och välfärd konstaterar också träffande att främjandet av den psykiska hälsan är en fråga för hela samfundet (THL 2021). Trots att det ligger en fin och ädel tanke bakom detta motto är det ofta så att till ju flera parter och aktörer man anser att främjandet av psykisk hälsa hör, desto svårare är det att anvisa en aktör som ansvarar för och koordinerar helheten. Om ansvaret ligger hos alla är det ingen som bär ansvaret.

Centrala aktörer i vardagen för barn och unga i kommunerna är småbarnspedagogiken samt skolor och läroanstalter. I alla dessa främjas barns och ungas psykiska hälsa. Alla kan påverka främjandet av den psykiska hälsan: utbildad undervisnings- och fostringspersonal, andra barn och unga, familjer vid sidan om barn och unga samt en mångsidig elev- och studerandevård med multiprofessionella yrkesgrupper. Elev- och studerandevården omfattar barn och unga från förskoleålder ända till slutet av studierna på andra stadiet. Elev- och studerandevården täcker elev- och studerandevårdstjänster enligt läroplanen som godkänts av utbildningsanordnaren. Dessa är psykolog- och kuratorstjänster samt skol- och studerandevårdens tjänster. Högskolestuderande omfattas av studerandehälsövården.

Skolmiljön i sig påverkar barns och ungas psykiska hälsa. Småbarnspedagogiken och skolan i sig innehåller skyddande, men också identifierade riskfaktorer för barns och ungas utveckling. Skolmiljön stöder barns och ungas psykiska hälsa på många olika sätt. Dessa är en trygg och förutsägbar miljö, stöd för gruppbildning, yrkeskunnig undervisning och utmaningar som lämpar sig för åldersnivåerna. Genom alla dessa stöder man identifiering och utveckling av individers egna styrkor, möjliggör upplevelser av framgång och skapar en positiv atmosfär. I grunderna för småbarnspedagogiken och läroplanen lyfter man fram främjandet av emotionella färdigheter och interaktionsförmåga som en del av undervis-

ningen. Dessa är tätt förknippade med stöd för att bilda och upprätthålla kompisrelationer samt förebyggande av och aktivt ingripande i mobbning när den uppträder. Småbarnspedagogiken och skolan gör inte dessa endast ensamma, eftersom ett gott och regelbundet samarbete med föräldrar och familjer ökar samhörigheten av hela gemenskapen och skapar en positiv bild av småbarnspedagogiken och skolan inom familjerna. Alla dessa stöder barns och ungas välbefinnande.

Den psykiska hälsan främjas på många nivåer. Främjande av barns och ungas psykiska hälsa, förebyggande och vård av psykiska störningar och missbruksproblem är ett kontinuum. Främjandet, förebyggandet och vården sker också överlappande och till exempel behandling av en mild störning kan vara förebyggande av en allvarigare störning. Olika åtgärder kan riktas till exempelvis hela åldersgruppen, en utvald grupp eller en individ. Även gemenskapens verksamhetskultur kräver målinriktad utveckling så att gemenskapens värdegrund och verksamhet i vardagen stöder den psykiska hälsan och välbefinnandet. Systemet för mentalvård och missbrukarvård för barn och unga bör samtidigt vara en samordnad helhet (bl.a. primärvården, den specialiserade sjukvården, elev- och studerandevården, barnskyddet och missbrukarvården) och ändamålsenligt uppdelat för vård av lindrigare och allvarigare störningar.

Metoder och god praxis för att främja barns och ungas mentalvård, förebygga och behandla störningar i den psykiska hälsan och missbruksproblem erbjuds och utvecklas kontinuerligt. Utmaningen är att välja den metod som lämpar sig för respektive verksamhetsmiljö, är effektiv och kan upprätthållas med måttliga resurser och ansträngningar som täcker hela kontinuiteten i främjandet av den psykiska hälsan.

Metoder som främjar den psykiska hälsan kan delas in i sex kategorier:

1. den anställdas känsla, interaktionsförmåga och mentalvårdskompetens
2. barnets och den ungas känsla, interaktionsförmåga och mentalvårdskompetens
3. kamratverksamhet och delaktighet
4. verksamhetskultur
5. riktat stöd
6. elev- och studerandevårdsarbete samt mentalvård

Rekommendationer för att främja den psykiska hälsan i skolor

Åren 2013–2016 genomfördes i Europeiska unionen en gemensam åtgärd för psykisk hälsa vid namnet Joint Action on Mental Health and Well-Being. I delprojektet Främjande av psykisk hälsa i skolor gavs rekommendationer om att främja barns och ungas psykiska hälsa inom småbarnspedagogiken och skolorna ända upp till utbildning på andra stadiet. Det centrala i projektet var hur undervisnings-, hälso- och socialsektorn fungerar tillsammans för att främja den psykiska hälsan av barn och unga. I skolor och inom småbarnspedagogiken kan man främja psykisk hälsa samt identifiera och förebygga psykiska störningar och be-

teendestörningar tidigt, eftersom man här når alla barn och unga. Förutsättningen för verksamheten är gott samarbete mellan barn, föräldrar, vårdnadshavare, lärare, skolans övriga personal samt social- och hälsovårdspersonalen.

Vad kan man konkret göra i kommunerna för att förebygga utmaningar i den psykiska hälsan hos barn och unga?

- Erbjuda dem som arbetar med barn och unga omfattande utbildning i frågor som gäller barns och ungas psykiska hälsa samt frågor som påverkar dessa
- Kartlägga utbildningsbehoven av dem som arbetar i skolor och erbjuda utbildning i faktorer som påverkar den psykiska hälsan samt i hur man i vardagen skapar en grund för den psykiska hälsan
- Stödja familjer och även erbjuda dem information och utbildning i faktorer som påverkar den psykiska hälsan och i hur man i vardagen skapar en grund för den psykiska hälsan
- Se till att social-, hälso- och ungdomsväsendets anställda har tillräckliga resurser och kompetens för att identifiera ärenden som gäller barns och ungas psykiska hälsa samt hänvisning till stöd
- Skapa en kommunspecifik uppföljningsmodell för barns och ungas psykiska hälsa och frågor som påverkar den.
 - Sammanställa årligen information om situationen i den egna kommunen, genomförda åtgärder och reformer för att främja psykisk hälsa samt följa upp och bedöma effekterna av dessa regelbundet.
 - Se till att de ledande myndigheterna och beslutsfattarna har aktuell information om den psykiska hälsan av barn och unga i kommunen samt kommande välfärdsområden.
 - Se till att man regelbundet i det social- och hälsovårdsfält som förnyas också hör utbildningsväsendets vardagserfarenhet om hur barns och ungas vardag ser ut utanför social- och hälsovårdssektorn.

2.2 Unga, rusmedel och missbrukarvård

Användningen av rusmedel har varit mycket kulturbunden. Finland och andra nordiska länder har på många sätt avvikit i fråga om användningen av rusmedel från Central- och Sydeuropa. Den nordiska dryckeskulturen kan anses vara präglad av starkt berusningsdrickande – åtminstone fram till de senaste åren. Under de senaste 10–20 åren har denna kultur dock genomgått en förändring och ungdomar har varit den drivande kraften bakom förändringen. Detta syns inte direkt som en minskning av alkoholkonsumtionen, men andelen starka alkoholdrycker har minskat och andelen svaga viner har ökat i proportion. Den finska dryckeskulturen blir mer europeisk. Hur har allt detta syns i våra ungdomar?

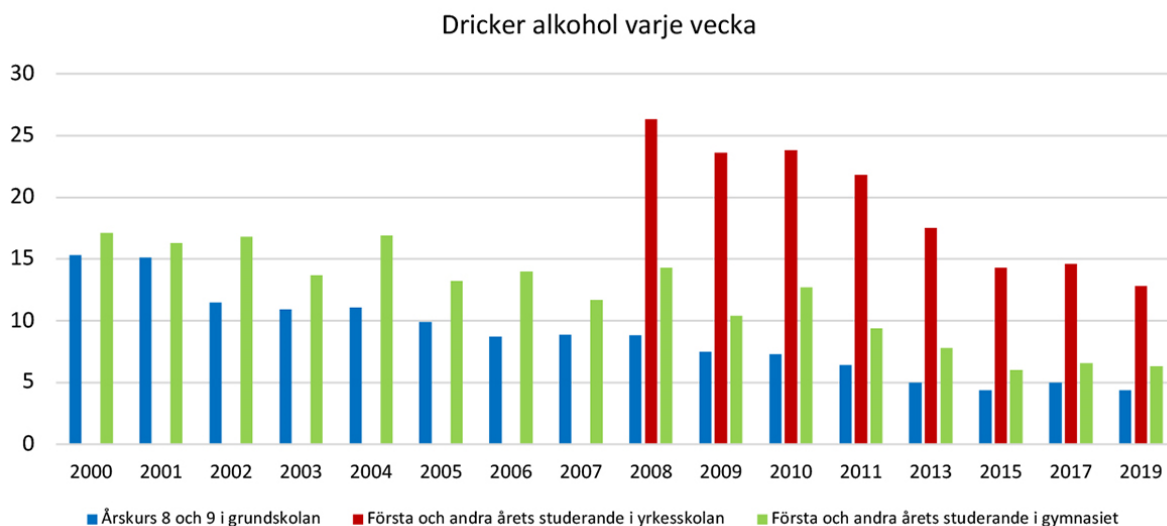
Den allmänna, relativt långsamma förändringen i alkoholkulturen syns allra tydligast hos unga. I enkäten Hälsa i skolan som genomförts av Institutet för hälsa och välfärd har man följt upp ungas alkoholkonsumtion redan från och med år 2000. I figur 1 och 2 syns uppgifterna om alkoholkonsumtionen av barn och unga från skolhälsoenkäterna samt de förändringar som skett i den från och med

2000. Andelen elever i årskurs 8 och 9 som använder alkohol en gång i veckan har minskat från 15,3 procent av respondenterna i början av millenniet till 4,4 procent 2019. Likaså har andelen personer som dricker sig väldigt berusade varje månad minskat i samma proportion.

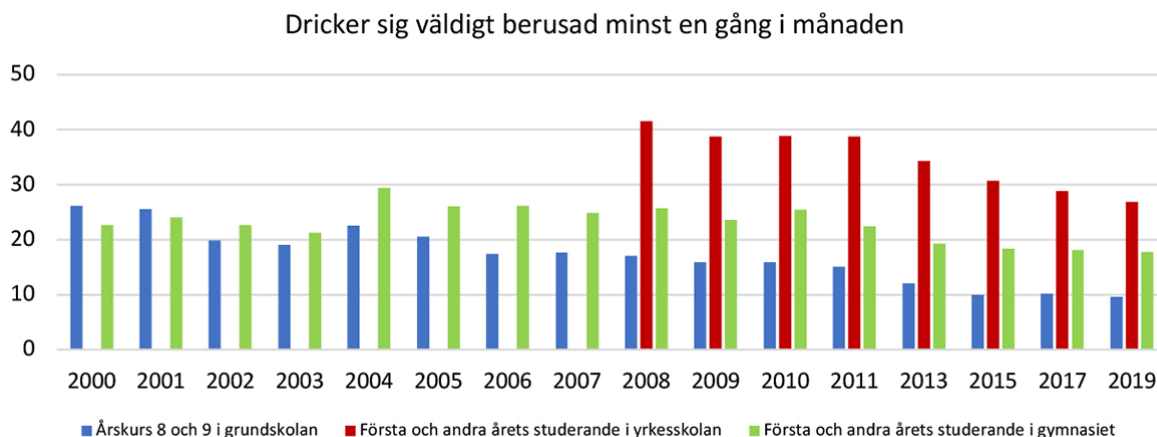
I fråga om gymnasieelever var förändringen liten fram till 2010 – andelen personer som drack sig väldigt berusade ökade till och med i början av 2000-talet – men därefter har siffrorna sjunkit. För studerande i yrkesskolor tog man inte skolhälsoenkäten i bruk förrän 2008. För deras del har den relativa förändringen också varit betydande. Under de senaste 20 åren har trenden varit mycket positiv.

Orsakerna bakom de ungas minskade alkoholkonsumtion är fortfarande något oklara, och det finns inte heller någon fullständig enhällighet bland forskare. År 2019 publicerades Yaira Obstbaums undersökning *What's new about adolescent drinking in the Nordic countries?* i publikationsserien av Nordens välfärdscenter. För publikationen gick man igenom flera hundra undersökningar om nordiska ungas dryckesvanor. Trots det omfattande materialet kom forskargruppen fram till att ingen av undersökningarna hade kunnat presentera någon enstaka, tydlig orsak till att alkoholkonsumtionen hade minskat bland unga.

Figur 1. Andelen elever i årskurs 8 och 9 i grundskolan och elever i årskurs 1 och 2 i yrkesläroanstalter och gymnasiet som dricker alkohol en gång i veckan eller oftare i procent av respondenterna i åldersgruppen i fråga. (Sotkanet 2021)

Figur 2. Andelen elever i årskurs 8 och 9 i grundskolan och elever i årskurs 1 och 2 i yrkesläroanstalter och gymnasiet som dricker sig väldigt berusade en gång i månaden eller oftare i procent av respondenterna i åldersgruppen i fråga. (Sotkanet 2021)

Forskarna bedömde dock att bl.a. föräldrarnas ökade övervakning av barn och unga skulle vara en orsak till detta. Föräldrar är bättre informerade om sina barns fritidsaktiviteter än tidigare och de möjligheter som digitaliseringen medför hjälper föräldrarna att övervaka sina barn bl.a. med hjälp av mobiltelefoner. En annan orsak misstänktes vara en allmän inställning, dvs. föräldrarna förhåller sig mer negativt till ungas drickande än förut. Undersökningar visat att drickandet också har minskat på grund av att minderåriga upplever att anskaffningen av alkohol är svårare än förut. Detta har också delvis att göra med att detaljhandeln systematiskt har höjt ålderskontrollen så att man för alla personer som ser ut att vara under 30 år kontrollerar åldern vid inköp av alkoholprodukter.

I en del av de nordiska undersökningarna har man visat att dagens ungdomskultur förhåller sig mer negativt till alkoholkonsumtion. Det här är säkert en del av sanningen, men det finns inga fullständiga bevis för detta. Det finns också landspecifika skillnader i de nordiska undersökningarna. Till exempel i Danmark förhåller man sig fortfarande mer positivt till alkoholkonsumtion än i andra länder och den anses vara en naturlig del av ungdomskulturen. (Obstbaum 2019)

En utbredd hypotes utgår ifrån att unga skulle dricka mindre på grund av att de tillbringar mer tid på datorn eller i sociala medier. Detta är också säkert delvis sant, även om det inte ännu finns tillräckligt omfattande forskningsbevis som stöd för detta. Däremot verkar inte teorin om att cannabis skulle ha ersatt alkohol stämma enligt undersökningarna. Cannabis konstateras snarare komplettera alkohol, eftersom en stor del av cannabisanvändare också dricker alkohol. (Obstbaum 2019)

Forskare är också förvirrade av det samhällsliga fenomenet där de unga ses som samvetsgranna, förnuftiga och upplysta. De uppskattar skolan och dricker och röker mindre än tidigare. Trots detta har de flera olika symtom än tidigare, såsom stress, ångest och sömnlöshet. Detta är inte bara ett finländskt fenomen,

utan psykiska problem verkar ha ökat även i de övriga nordiska länderna. (Obstbaum 2019)

Trots vi enligt statistiken går i en allt bättre riktning vad gäller ungas alkoholkonsumtion är helheten ändå inte så rosig. Polariseringen av ungas rusmedelsanvändning har diskuterats ungefär lika länge som stolparna i figurerna har varit nedåtgående. Med polarisering avses att medan barns och ungas alkoholkonsumtion minskar som helhet, minskar den inte jämnt utan fördelas allt starkare. I praktiken har vi allt fler totalt nyktra ungdomar och på motsvarande sätt allt flera ungdomar som dricker alltför mycket alkohol. Denna förändring har också att göra med kommunernas planering, koordinering och genomförande av missbrukarvård. Det behövs fortfarande förebyggande missbrukarvård för alla unga, men också allt mer tyngre tjänster inom missbrukarvården för unga, för vilka alkohol spelar en allt större roll i livet.

Utvärderingen av basservicen visade att den riksomfattande missbrukarvården som helhet var sig vara ganska tillräcklig för unga, men delvis bristfällig till sitt innehåll. I synnerhet den förebyggande missbrukarvården har knappa resurser och är inte nödvändigtvis särskilt planerlig. Det finns endast få eller inga korrigerande missbrukartjänster som koncentrerats till unga. Det är svårt att få rehabilitering, avgiftning och vård om den unga inte har en anhörig som kräver service. Ofta är avståndet också en utmaning. Dagverksamheten för rehabiliteringsklienter inom missbrukarvården, stödboende och kamratgruppsverksamhet ses på många ställen som bristfälliga. Förebyggande missbrukarvård är ofta verksamhet som bedrivs av flera olika aktörer inom den offentliga och tredje sektorn, och den kommunala koordinationen fungerar inte nödvändigtvis alltid smidigt mellan olika sektorer. Den tredje sektorns verksamhet i planeringen av stöd och långsiktig produktion försvåras också av att understödsanslagen är kortvariga.

Utifrån utvärderingen av basservicen konstaterades att tillräckligheten av missbrukarvård för unga huvudsakligen är i skick. Också missbrukararbetets olika tjänster erbjöds i ganska stor utsträckning i kommunerna. Utbudet når dock inte alltid dem som behöver det, eftersom unga enligt de kommunala myndigheternas bedömning känner till tjänsterna för dåligt.

Vad kan man konkret göra i kommunerna för att utveckla missbrukarvården för unga?

Kommunerna ansvarar för att tillhandahålla tjänsterna. Utgångspunkten är att missbrukarvården, såväl som andra tjänster, ska anordnas i så stor utsträckning som den behövs. Detta förutsätter att man känner till antalet unga som behöver stöd för missbruksproblem och typen av problem, så att man kan rikta rätt och rättidig service till dem. Det handlar om kunskapsledning och om att hitta den politiska vilja som behövs.

Kommunernas lagstadgade styrnings- och servicenätverk för unga bör ses som viktiga forum för kunskapsledning, och de kunde ha en betydande roll som bl.a. stöd för planeringen och uppföljningen av kommunernas mentalvård. Trots att många mentalvårdstjänster genomförs inom social- och hälsovården, har aktörerna inom det sektorsövergripande styrnings- och servicenätverket viktig, erfarenhetsbaserad information och syn på ungas välbefinnande, som naturligtvis

omfattar uppföljning av signaler – såväl synliga som osynliga – som uppstår vid användningen av rusmedel. Nu när problemen med tillgången till mentalvård för unga har lyfts fram i utvärderingsrapporten för basservicen, är det bra att ta detta tema i särskild granskning i kommunerna samt kommunernas styrnings- och servicenätverk.

Styrnings- och servicenätverken kan:

- Samla ihop omfattande information via olika aktörers arbete om barns och ungas rusmedelsanvändning i kommunen genom att utreda rusmedelsanvändningen och dess polarisering samt utifrån information som producerats av olika myndighetsinstanser (skolor och läroanstalter, ungdomsväsendet, social- och hälsoväsendet samt polisen och räddningsverket) och via erfarenheterna av representanter inom den tredje sektorn som arbetar med unga (organisationer, församlingar). Naturligtvis ska även de unga inkluderas i skapandet av helhetsbilden.
- Föra en sektorsövergripande diskussion utifrån den insamlade informationen med olika sektorer och aktörer inom den tredje sektorn och skapa en aktuell helhetsbild av både a) ungas rusmedelsanvändning i kommunen och b) lämpligheten och tillräckligheten av befintlig missbrukarvård och stöd samt c) ungas medvetenhet om tillgång till tjänsterna.
- Utarbeta ett förslag om tjänsternas utvecklingsbehov så att det föreslagits konkreta åtgärder för olika sektorer och aktörer, med vilka man aktivt kan ingripa i ungas rusmedelsanvändning och rikta tjänsterna till de unga med det akutaste behovet av hjälp.
- Följa upp genomförandet av de framlagda förslagen regelbundet och behandla innehåll i anslutning till dem både i styrnings- och servicenätverkets möten samt i enskilda sektorers egna planerings- och uppföljningsmöten.
- Följa upp förändringar i ungas rusmedelsanvändning både via kommunens egna statistikuppgifter och olika aktörers vardagserfarenheter.
- Producera förslag för tjänsternas organisation som grundar sig på multiprofessionell tolkning, allokera och fördela resurser till de ledande tjänsteinnehavarna inom olika sektorer och deras beslutsfattare.

2.3 Rörlighet som service – förverkligas jämlikhet?

Betydelsen av en fungerande kollektivtrafik framhävs för barn och unga. Det är inte endast fråga om möjligheten att gå i skola, studera, utöva hobbyverksamhet eller träffa vänner, utan det är fråga om lika möjligheter att vara delaktig i samhället. Dåligt fungerande eller otillräckliga kollektivtrafikförbindelser kan till och med minska de ungas drömmar om hobbyer eller till och med påverka utbildningsplanerna.

Inom kollektivtrafiken råder en stark tudelning mellan stora städer och glesbygden. I Utvärderingen av basservicen 2020 ansågs trafiktjänsterna vara ganska otillräckliga på riksnivå, och i glesbygden till och med i den utsträckning att de

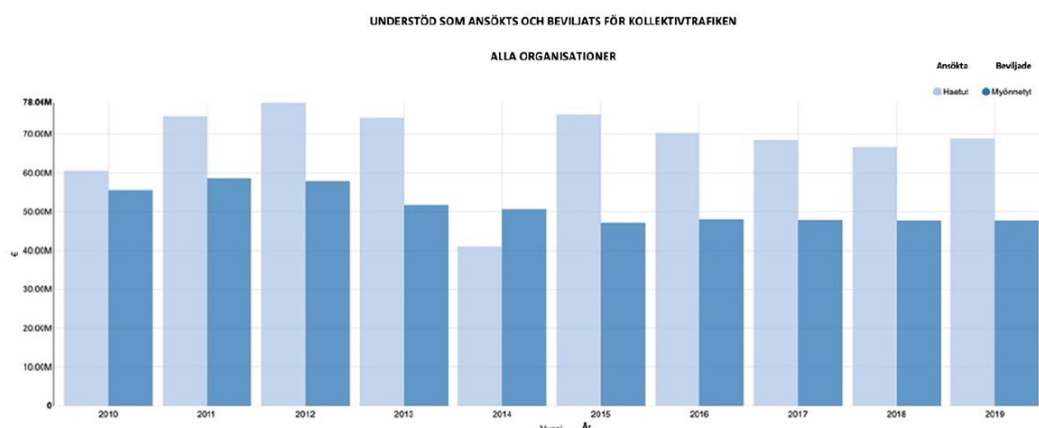
påverkar människornas välfärd. I stora städer fungerar kollektivtrafiken i regel bra i centrumområden, men redan sämre i deras gränsområden. I landsbygdskommuner är situationen i regel inte alls bra. I flera kommuner gör ett litet befolkningsunderlag och den redan från tidigare privatbilismbaserade trafiken genomförandet av en heltäckande kollektivtrafik ekonomiskt mycket svårt.

En öppen kollektivtrafik är inte kommunernas lagstadgade uppgift, men nästan alla kommuner deltar i anordnandet eller stödjandet av kollektivtrafiken på något sätt. Stora stadsregioner satsar avsevärt på kollektivtrafiken, medan kollektivtrafiken i små eller geografiskt stora kommuner är en av de identifierande smärt-punkterna.

Organiseringen av kollektivtrafiken är framför allt en resursfråga och således också en politisk fråga. Kollektivtrafikens finansiering består av både statlig och kommunal finansiering. Kommunikationsministeriet och de behöriga myndigheterna inom kollektivtrafiken skaffar kollektivtrafiktjänster som är öppna för alla. Trots det statliga stödet är kommunernas finansieringsandel i busstrafiken betydligt större än statens finansieringsandel. En rent marknadsbaserad kollektivtrafik fungerar utan offentligt stöd. Vid sidan om den öppna kollektivtrafiken ordnar kommunerna dessutom lagstadgade persontransporter samt ersätter medborgarnas resekostnader, utöver Folkpensionsanstalten.

Traficom beviljar statsunderstöd för kollektivtrafik i stora och medelstora stadsregioner samt fattar beslut om NTM-centralernas anslagskvoter, som bekräftas av kommunikationsministeriet. Figur 3 nedan visar alla understöd som ansökts och beviljats av NTM-centralerna under de senaste 10 åren. År 2011 beviljades nästan 60 miljoner euro i understöd för kollektivtrafik, men redan några år senare sjönk beloppet till under 50 miljoner euro och har hållits på nästan samma nivå fram till i dag.

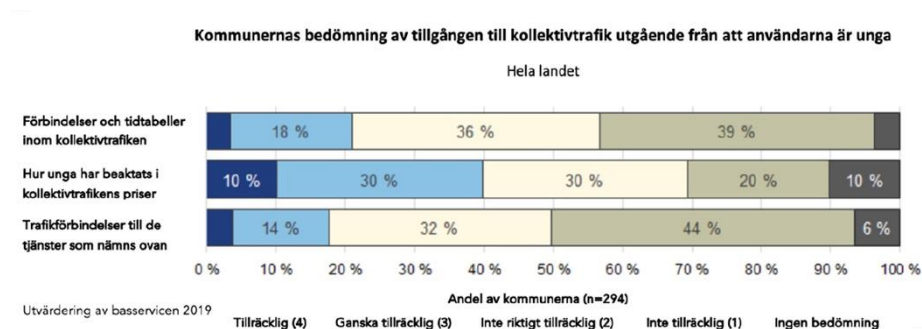
Figur 3. Understöd som ansökts och beviljats av NTM-centralerna för genomförandet av kollektivtrafiken 2010–2019. (Traficom 2021)

Trots att genomförandet av kollektivtrafiken inte är kommunernas lagstadgade uppgift, påverkar rörlighetsmöjligheterna väsentligen tillgången till tjänsterna, den regionala jämställdheten och likabehandlingen. Ju sämre kollektivtrafik kommunen erbjuder, desto mer är unga beroende av föräldrarnas, vårdnadshavarnas och vännernas skjutsar. Det kan hända att man helt enkelt inte kan få skjuts.

I Utvärderingen av basservicen utreddes utbudet av kollektivtrafik ur unga användares synvinkel. Skalan var 1–4, där 4 var tillräckligt. På riksnivå bedömde kommunerna kollektivtrafikstjänsterna till många delar som otillräckliga för unga användare (figur 4). Särskilt trafikförbindelserna till tjänsterna och även lämpligheten av de existerande förbindelsernas tidtabeller bedömdes av kommunerna som antingen otillräckliga eller ganska otillräckliga.

Figur 4. De kommunala myndigheternas bedömning av utbudet på kollektivtrafiktjänster i kommunerna ur ungdomarnas synvinkel (RFV 2020)

I tabell 2 presenteras medeltal per regionförvaltningsverksamhetsområde för de kollektivtrafiktjänster som erbjuds. Inget regionförvaltningsverksamhetsområde uppnådde ens ganska tillräcklig nivå och hela landets medeltal var 1,8. Den bästa situationen fanns inom området för Regionförvaltningsverket i Södra och Sydvästra Finland och den svagaste inom området för Regionförvaltningsverket i glest bebodda Lappland.

Tabell 2. Utbudet av kollektivtrafik ur ungas synvinkel 2019 per regionförvaltningsverksamhetsområde. (RFV 2020)

Bedömning av tillgången till kollektivtrafik i kommunen utgående från att användarna är unga, medeltal							
Tjänst	RFV i Södra Finland	RFV i Östra Finland	RFV i Lappland	RFV i Sydvästra Finland	RFV i Västra och Inre Finland	RFV i Norra Finland	Hela landet
Förbindelser och tidtabeller inom kollektivtrafiken	2,0	1,7	1,4	2,0	1,9	1,7	1,8
Hur unga har beaktats i kollektivtrafikens priser	2,3	2,2	2,4	2,4	2,4	2,2	2,3
Trafikförbindelser till de tjänster som nämns ovan	1,9	1,8	1,6	1,8	1,8	1,6	1,8
Källa: Regionförvaltningsverken, ungdomsväsendets enkät Utvärdering av basservicen 2019							

Det bästa resultatet, även om det inte var bra eller tillräckligt, bedömdes inom beaktandet av unga i kollektivtrafikens prissättning. I utvärderingen av basservicen lyfte en del av kommunernas respondenter fram att unga trots olika subventioner själva uppfattar kollektivtrafikens priser som alltför dyra för dem. Dessutom betonade en del av respondenterna att kollektivtrafikens informering upplevs som besvärlig och oklar.

Behovet och utbudet av kollektivtrafik upplevs som utmanande särskilt i glesbygden och kommunernas gränsområden. Också kollektivtrafikens tidtabeller upplevdes som problematiska ur de ungas perspektiv. I flera kommuner kan man ta sig till skolan och studierna på morgonen och tillbaka på eftermiddagen, men det kan uppstå problem om man ska ta sig någonstans på kvällarna eller under veckoslut samt under skollov. I områden med otillräcklig kollektivtrafik är ungas rörlighet i hög grad beroende av föräldrarnas och kompisarnas skjutsar.

I landsbygdskommuner och deras byar finns det ofta tjänster som är riktade till små barn, men när barnen växer upp till högstadieåldern finns det helt enkelt inga klubbar eller aktiviteter för dem i närheten av hemmet. När de närmaste tjänsterna ligger på tiotals kilometers avstånd i tätorterna påverkar detta också kännedomen om servicesystemet. I en undersökning som granskade ungdom i glesbygden framgick det att avståndet till tjänsterna inte bara handlade om avstånd i kilometer. "Avstånd är också avsaknad av en viss gestaltning av tjänsterna. Tjänsterna förblir främmande och erfarenheterna mycket ringa. Ofta är det också svårt för unga att förstå vad man egentligen menar med tjänster." (Pöysä & Tuuva-Hongisto 2017) Kollektivtrafiken har alltså också ett samband med ungas välbefinnande samt fritid och framtid i vidare bemärkelse. Av de öppna svaren i utvärderingen av basservicen framgick också att otillräckliga kollektivtrafiktjänster påverkar hur unga söker till utbildning och kan även synas som avbrott i utbildningen.

Ungas ställning som användare av kollektivtrafiken måste beaktas bättre i planeringen

På NTM-centralens webbplats¹ konstateras att "behöriga myndigheter ska planera tjänsterna i första hand som regionala eller lokala helheter och sträva efter att förena alla persontransporter. I planeringen ska marknadsbaserade tjänster för kundernas mobilitetsbehov och tjänster som upphandlats offentligt anpassas till varandra. Myndigheterna ska vid planeringen av mobilitetstjänster höra områdets leverantörer av persontrafiktjänster samt samarbeta med övriga myndigheter och kommuner."

Mobilitetstjänster planeras i samarbete med kommunerna och myndigheterna. Således är det ytterst viktigt att man i kommunerna lyfter fram de ungas ställning och samhällseliga delaktighet, som omfattar möjliggörande av så jämlik mobilitet som möjligt. Genomförandet av kollektivtrafiken är i första hand en resursfråga. För att kollektivtrafik ska kunna utökas i områden med särskild brist behövs politiska beslut. De behövs både på lokal nivå i kommunerna och på riks-

¹ <https://www.ely-keskus.fi/palvelutaso>

nivå när stödbelopp för kollektivtrafiken föreslås. Kommunalvalet 2021 har i skrivande stund förflyttats till juni. Kommunalvalet är kommuninvånarnas chans att påverka bl.a. den kommunala resursfördelningen för kollektivtrafiken och således möjligheterna att genomföra den.

3 Corona och unga

Coronaviruset har varit det mest omtalade ämnet under det senaste året. Nu, i mars 2021 när denna artikel skrivs, är det exakt ett år sedan Finland vid sidan om många andra länder stannade upp och stängde nästan allting för våren 2020. Största delen av de sysselsatta övergick från kontorsarbete till distansarbete, om det bara var möjligt. De, vars arbete inte tillät distansarbete, utförde det vardagliga och viktiga arbetet på sina egna arbetsplatser under en ny rådande sjukdomsrädsla. Nästan alla barn och unga flyttades till distansundervisning för två månader. Både lärare och barn och unga upplevde den samhällseliga förändringen i ett svep. Coronatiden inleddes i hela världen och pågår fortfarande.

Sommaren 2020 lättade coronasituationen i Finland för en stund och i augusti 2020 inledde Ungdomsforskningssällskapet en artikelserie bland ungdomsforskare vid namnet Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä (Undantagsförhållanden – ungdomarnas vardag under coronaviruset). Den exceptionella tiden har lett till och startat ett flertal undersökningar och utredningshelheter, där man fördjupat sig i olika ålders- och befolkningsgruppers erfarenheter av coronatiden. I artikelserien Undantagsförhållanden granskas de ungas upplevelser av effekterna av coronatidens första halvår på vardagen, fritiden och hobbyer samt erfarenheter om användningen av ungdoms-, sysselsättnings- och hälsovårdstjänster, deras tillräcklighet, tillgången till dem och deras funktionalitet. Skrivelserna i serien grundar sig på svarsdata från Ungdomsforskningssällskapets telefonintervjuundersökning i början av hösten 2020. Sammanlagt 1 001 12–25-åringar deltog i undersökningen.

I denna artikel hänvisas det till och diskuteras två teman som publicerats i artikelserien: barns och ungas erfarenheter av distansundervisning (Lahtinen et.al. 2021) samt coronaviruset betydelse i de ungas framtidsbild.

Från närundervisning till distansundervisning i ett svep

I mars 2020 inleddes undantagsläget som orsakats av coronaviruset i Finland och regeringen gav anvisningar för hur spridningen av coronavirussmitta skulle bromsas och riskgrupperna skyddas. Begränsningarna som undantagsförhållandena medförde påverkade allas liv i stor utsträckning.

Den centrala förändringen i barns och ungas vardag var att grundskolorna, andra stadiets läroanstalter och högskolorna stängdes och i snabb takt övergick till distansundervisning. Inom den grundläggande utbildningen ordnades närundervisning dock för elever i årskurs 1–3, vars föräldrar arbetade inom samhällsligt kritiska branscher, och för elever som behövde närundervisning och som erhållit ett beslut om särskilt stöd.

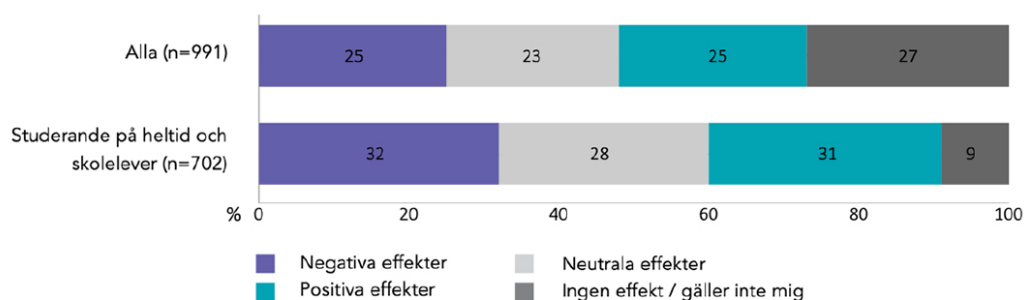
I distansundervisningen användes digitala kanaler, men också mer traditionella former av distansundervisning, såsom självständiga uppgifter på distans. Praxisen varierade stort mellan olika skolor och läroanstalter, till och med mellan olika lärare. På våren återgick grundskolorna till närundervisning i mitten av maj, men rekommendationen om distansundervisning i gymnasier, yrkesläroanstalter, högskolor och det fria bildningsarbetet gällde till slutet av vårterminen 2020. Särskilt i högskolorna fortsattes distansundervisning eller partiell distansundervisning också under höstterminen, och i december 2020 återgick också det andra stadiet till distansundervisning.

Barns och ungas erfarenheter av övergången till distansundervisning efterfrågades i den omfattande telefonintervjuundersökningen som genomfördes av Ungdomsforskningsnätverket och Framtidsforskningscentralen vid Åbo universitet. I denna undersökning deltog 1 001 barn och unga i 12–25 års ålder. Alla ställdes frågan "hur har följande coronabegränsningar påverkat dig inom följande livsområden" och "hur har du upplevt övergången till distansundervisning". Frågorna besvarades på en femgradig skala, där 1 betydde mycket negativa effekter och 5 mycket positiva effekter. Frågan ställdes till alla respondenter, dvs. också till dem som inte var heltidselever eller studerande.

I figur 5 presenteras resultaten både för alla som besvarat enkäten (n=991) och för heltidselever och studerande (N=702). Av figuren framgår att distansundervisningen delar upp de unga respondenternas erfarenheter mycket jämnt i olika klasser. En fjärdedel av respondenterna upplevde övergången till distansundervisning som positiv, en fjärdedel som negativ och en knapp fjärdedel som neutral. Av respondenterna upplevde 27 procent att övergången till distansundervisning inte hade haft någon effekt eller svarade att distansundervisningen inte gällde respondenten.

Figur 5. Upplevda effekter av övergången till distansundervisning, alla respondenter samt heltidselever och studerande. (Lahtinen et al. 2021)

De upplevda effekterna av övergången till distansundervisning

När man granskar erfarenheterna av heltidsstuderande och skolelever i samma figur observerar man att en tredjedel har upplevt distansundervisningen som negativ och en tredjedel som positiv. Dessutom har 28 procent upplevt förändringarna som neutrala, dvs. inte speciellt negativa men inte heller positiva. Det är anmärkningsvärt att nästan var tionde skolelev eller studerande har upplevt att övergången till distansundervisning inte har haft någon effekt på deras liv.

Den mest betydande erfarenheten av distansundervisning var att den gjorde ungas vardag mer rutinmässig och stagnerande. Distansundervisningen upplevdes också som belastande på olika sätt. Skoluppgifterna kändes mer krävande och detta framhölls att läraren inte längre på samma sätt kunde nås. På basis av undervisnings- och kulturministeriets hörande varierade behovet av stöd i samband med distansundervisning något i förhållande till närundervisningen. Cirka hälften av respondenterna hade inte upplevt att behovet av stöd hade förändrats vid distansundervisning, men 21 procent av respondenterna upplevde att de behövde mer stöd än vanligt i distansundervisningen. I resultaten betonades lärarens roll som stöd och hjälp i skolan (Niemelä, Kuusinen & Lähdeniemi 2020). I en undersökning av Helsingfors universitet och Tammerfors universitet berättade de unga att de fått hjälp av lärare och föräldrar, men också sina kompisar. Stödet för inläring och skolgång verkar dock ha förverkligats sämre än under normala förhållanden, både ur skolans och hemmets synvinkel. (Ahtiainen et al. 2020.) Även i utredningen av Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU, 2020) ansågs stödet till de studerande under distansundervisning vara otillräckligt. Cirka en femtedel av de studerande upplevde att de åtminstone delvis hade blivit utan den personliga handledning de behövde.

Alla hade dock inte upplevt distansundervisningen som negativ, utan det fanns också positiva sidor. Distansundervisningen konstaterades också göra skolgången smidigare och vardagen något friare. Enligt enkäten Skolelevernas coronavår som genomförts av Åbo universitet upplevde elever i årskurs 7–9 distansundervisningen som positiv, bland annat på grund av den friare tidtabellen, den förbättrade arbetsron och att de lärt sig studera med hjälp av nätet. (Repo et al. 2020)

Den ensamhet och fysiska avsaknaden av skolkompisar i vardagen som de unga upplevde var helt klart negativa effekter av distansundervisningen enligt de öppna svaren. Detta framhäver skolornas mångsidiga betydelse för barn och unga. Utöver genomförandet av undervisningen och den kunskapsmässiga uppgiften har skolorna en central betydelse vad gäller kompisrelationer. Distansundervisning och övergången till den borde förstås och även i praktiken beaktas ur båda dessa perspektiv.

I undersökningen utreddes också lärares och handledares synpunkter på distansundervisningsperioden. De ansåg att fördelarna och nackdelarna med distansundervisning var klart fördelade. Den skriftliga kommunikationen mellan elever och lärare samt utförandet av uppgifter i egen takt har till och med varit lämpligare för en del unga än närundervisning. Å andra sidan finns det i resultaten också tecken på att distansundervisning har de mest negativa effekterna på elever och studerande som redan har olika brister i välbefinnandet. (Lahtinen 2020)

En noggrannare analys av de negativa erfarenheterna av distansundervisning visade att de var starkast förknippade med känslan av ensamhet och att de unga hade upplevt begränsningarna av sociala kontakter som negativa. Resultatet är förväntat. Övergången till distansundervisning har kunnat orsaka upplevelser av ensamhet eller personer som redan upplever mer ensamhet har kunnat uppleva distansundervisningen som särskilt negativ.

Av resultaten kan man dra slutsatsen att man i när- och distansundervisningen ska fortsätta arbeta för att stödja de sociala relationerna på alla skol- och studie-stadier. När vi granskar coronavirusets effekter på de ungas liv är det viktigt att beakta betydelsen av utbildning och den relaterade kamrataspekten samt betydelsen av det sociala stödet från vuxna för den ungas välbefinnande här och nu, men också i större utsträckning i uppväxten till medborgare och medlemskapet i samhället.

De ungas framtidsbild i coronatidens Finland

I utredningen av Ungdomsforskningsnätverket och Framtidsforskningscentralen vid Åbo universitet kartlades ungdomarnas föreställningar om pandemins bestående inverkan på deras eget liv. Hälften av respondenterna (49 %) trodde inte att coronaviruset överhuvudtaget skulle ha en bestående inverkan på deras liv. Det var dock anmärkningsvärt att en dryg fjärdedel, 27 procent, trodde att coronaviruset skulle ha en bestående inverkan på deras liv (figur 6). Likaså var andelen som var osäkra om eventuell inverkan också cirka en fjärdedel, vilket skvallrar om att det är svårt att se och förutspå sin egen framtid i så här plötsliga situationer som skapar osäkerhet.

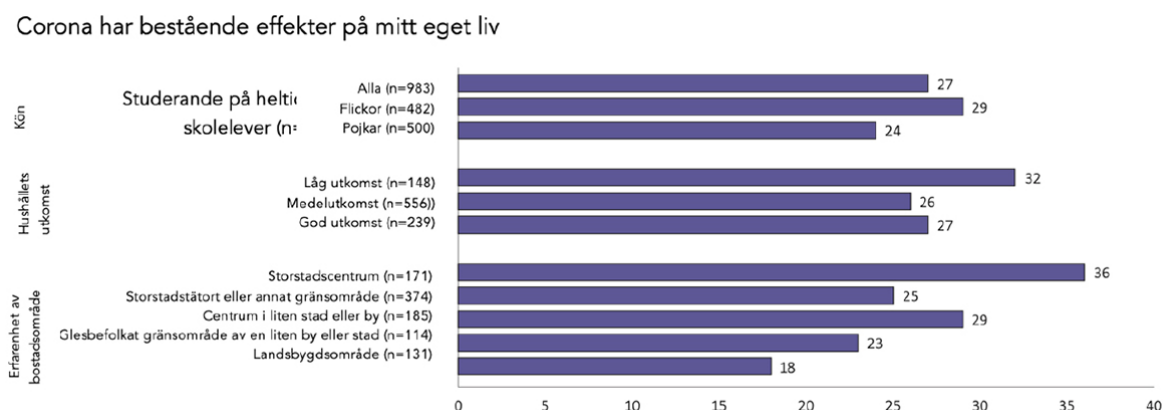
Figur 6 visar att 29 procent av flickorna och 24 procent av pojkarna trodde att coronasituationen skulle ha en bestående inverkan på deras liv. Flickorna var alltså något oroligare än pojkarna. Den ekonomiska bakgrunden hade också en betydelse i framtidsstron. Unga från hushåll med sämre utkomst hade en starkare känsla av att coronaviruset skulle ha en bestående inverkan på deras liv. Detta kan bero på att coronaviruset redan har haft konkreta ekonomiska konsekvenser antingen för den unga själv eller för den ungas familj. En redan inledningsvis svagare ekonomisk situation har kunnat öka den befintliga osäkerheten om framtiden.

Enligt utredningen hade bostadsområdet en överraskande stor betydelse för upplevelsen. Unga som bodde i landsbygdsmiljö trodde allra minst (18 % av respondenterna) att coronaviruset skulle ha en bestående inverkan på deras liv. Detta stöddes också av att då man frågade om någon inte höll med påståendet, dvs. ansåg att coronaviruset inte påverkar det egna livet, var 61 procent av unga från landsbygdsområdena av denna åsikt. Resultaten visar att ett visst centrumboende, oavsett om det är fråga om en större eller mindre stad, påverkade huruvida man trodde att coronaviruset skulle ha en bestående inverkan på det egna livet. Orsaken är antagligen att coronabegränsningarna har syns allra tydligast i de ungas vardag i centrum, där det finns tjänster och affärer.

Synpunkter på coronavirusets inverkan i större utsträckning kartlades med det positiva påståendet "Coronaviruset har också haft en positiv inverkan på världen". Knappt hälften, 44 procent, av de unga ansåg att coronaviruset också har haft en positiv inverkan på världen. Däremot ansåg en fjärdedel att det inte var så. I motsats till uppfattningarna om en bestående inverkan på det egna livet trodde unga från familjer med låg utkomst lika ofta på en positiv inverkan på världen. Andelen osäkra var ganska stor. Både i fråga om huruvida de unga anser att coronaviruset har en bestående inverkan på deras liv och huruvida de

upplever att coronaviruset också har haft en positiv inverkan på världen, är cirka en fjärdedel av ungdomarna osäkra på sin åsikt. (Haikkola & Kauppinen 2020)

FIGUR 6 Coronaviruset har en bestående inverkan på det egna livet, andel personer med samma åsikt enligt bakgrundsvariabler. (Haikkola & Kauppinen 2020)

4 Ungdomar och miljön

Klimatförändringen har konstaterats vara en av de mest centrala globala kriserna. Hur man tar tag i saken och framför allt hur man kan bromsa den kommer att definiera möjligheterna för de nuvarande och framtida generationerna att leva.

Klimatförändringen är inte längre ett nytt begrepp, utan har varit aktuell redan i några årtionden. Redan 1988 inrättades mellan flera stater en internationell klimatpanel IPCC för att samla ihop forskning om förändringen samt hitta och presentera lösningar på denna utmaning. En central enskild faktor för att stärka klimatdebatten var rapporten av Förenta nationernas klimatpanel som publicerades i oktober 2018, vars budskap kan sammanfattas i två huvudbudskap: för det första kommer konsekvenserna av den globala uppvärmningen att vara allvarligare än man tidigare trott om man inte kan begränsa temperaturökningen till under 1,5 grader jämfört med den förindustriella tiden; för det andra kräver uppnåendet av detta mål en minskning av globala nettokoldioxidutsläpp till noll före 2050. (IPCC 2018.)

Under de senaste åren har klimatförändringen lyfts fram i den offentliga debatten med ny kraft. Unga har åtagit sig en betydande roll som förespråkare för bromsningen av klimatförändringen, och enskilda personer har blivit internationellt kända genom sina starka personliga lösningar och val. Via sociala medier åtnjuter dessa enskilda unga på många sätt av en viss kultstatus och därigenom växer ungdomarnas intresse för klimatet och bromsningen av klimatförändringen.

Diskussionen om att bromsa klimatförändringen har under det senaste årtiondet övergått från institutionella aktörer till individer och betydelsen av deras egna val. I diskussionerna har man bl.a. lyft fram rörlighet och trafik, hållbar konsumtion samt vår näring och effekterna av dess produktion på klimatet. Diskussionerna har ofta präglats av en stark tudelning och tendensen att hålla fast vid sina egna vanor. Dessutom har diskussionen över sociala medier som inte sker ansikte mot ansikte på många sätt möjliggjort en mycket brutal och rå diskussionskultur, som för sin del ytterligare har polariserat åsikterna.

Den ökade synligheten av de mångsidiga diskussionerna om klimatförändringen – och förslagen till lösningar – syns också i olika nivåer av politiken. Klimat- och miljöfrågor har redan länge varit en central agenda för de politiska partierna. Det är intressant att se hur temat syns i kommunalvalet sommaren 2021.

Ungdomarnas oro för klimatet har ökat kraftigt

Ungdomarnas inställning till klimatförändringen och deras oro för dess effekter på vår planet har följts upp i Ungdomsbarometrarna i flera år. Förändringen har varit betydande. För drygt tio år sedan, i Ungdomsbarometern 2008, var cirka 40 procent av respondenterna mycket oroliga över klimatförändringen. Tio år senare, år 2018, var andelen respondenter som var mycket oroliga redan 70 procent. Men syns oron över klimatförändringen också i ungdomarnas val och konsumtion?

Trots att oron och ångesten för klimatförändringen ökar, har de finländska ungdomarna inte förflamats på grund av sina bekymmer när det gäller deras egen vardag – tvärtom. En stor del av ungdomarna arbetar aktivt för att förebygga klimatförändringen genom sina levnadsvanor (Kohl 2018). Miljövänligt beteende framhävs särskilt när det gäller mat, rörlighet och konsumtion. Enligt konsumentforskarerna Terhi-Anna Wilska skaffar allt färre unga exempelvis körkort och allt fler föredrar promenader, cykling eller kollektivtrafik. Trots att dessa ändringar i beteendet inte har en direkt anknytning till klimatförändringen och att bl.a. den snabbare urbaniseringen och funktionaliteten av kollektivtrafiken inverkar på körkortsfriheten, förstår ungdomarna rollen av trafikutsläppen och deras betydelse som främjare av klimatförändringen². Denna observation stöds också av Sitras enkät, enligt vars resultat personer under 30 år är betydligt mer beredda än andra åldersgrupper att göra sina mobilitetsvanor miljövänligare bland annat genom att välja att promenera eller cykla i stället för köra privatbil. Dessutom använder unga mer sannolikt kollektivtrafiken och upplever starkare än andra åldersgrupper att miljöorsaker kommer att påverka deras beslut att skaffa bil i framtiden eller att avstå från den bil de redan äger.

Vid sidan om val som gäller mobiliteten visar de unga exempel för andra finländare vad gäller hållbarare matvanor: Enligt Statistikcentralens senaste konsumentundersökning från 2016 är andelen unga som utelämnat kött från sin varukorg mer än dubbelt så stor som genomsnittet bland de övriga respondenterna. År 2016 hade nästan 18 procent av 17–24-åriga finländare avstått helt från att

² Trafikutsläppen utgör cirka en femtedel av Finlands växthusutsläpp. Cirka 90 procent av de inhemska trafikutsläppen uppstår i vägtrafiken, och majoriteten av dem orsakas av personbilstrafiken.

köpa kött, när genomsnittet för alla respondenter var åtta procent. Siffrorna ökar tydligt, eftersom andelen unga som slutat köpa kött hade fördubblats på bara fyra år. Det är intressant att följa denna trend även i fortsättningen, eftersom många växtproteinpreparat som utvecklats för att ersätta kött har kommit ut på marknaden först efter utredningen 2016. Resultaten av Statistikcentralens konsumtionsundersökning stöds också av enkäten Den resurskloka medborgaren som Sitra genomfört förra året och enligt vilken det finns dubbelt så många vegetarianer, veganer samt dem som helt utelämnat rött kött från sin kost bland personer under 30 år jämfört med genomsnittet av andra respondenter.

Unga finländare verkar också vara mer beredda att göra hållbara köpbeslut än andra åldersgrupper. Enligt Ungdomsbarometern 2016 anser två tredjedelar av under 30-åriga finländare att konsumtionen bör minskas på grund av miljöorsaker. Enligt en undersökning av Nordnet Finland, Aalto New Global och företagsansvarsnätverket FIBS³ som publicerats 2018 är över 30 procent av 23–35-åriga finländare beredda att betala extra för produkter eller tjänster som representerar hållbara värden, och i åldersgruppen 18–22 var över 40 procent av respondenterna av samma åsikt. Resultatets betydelse framhävs när de jämförs med svaren från andra åldersgrupper: bland 35–55-åringar uppgav sig bara 21 procent vara beredda att betala mer för miljövänliga produkter, och bland 56–65-åringar sjönk antalet till 14 procent.

Det är dock anmärkningsvärt att trots att en stor del av de finländska ungdomarna upplever att det är möjligt och önskvärt att förebygga klimatförändringen genom de egna konsumtionsvanorna, hade en betydligt mindre andel, cirka 42 procent av respondenterna, faktiskt minskat på sin egen konsumtion.

Vad beror denna skillnad mellan klimatattityder och det faktiska miljövänliga beteendet på, och hur kunde den påverkas? För flera unga försvårar vardagsrealiteterna och exempelvis den ekonomiska situationen genomförandet av en livsstil som motsvarar de personliga värderingarna – trots att klimatförändringen orsakar stor oro och attityderna är miljövänliga, dvs. man är villig att påverka genom sina egna val, kan många unga vara tvungna att leva mer oekologiskt än deras värderingar. Pengar är bara en orsak, och därför är det viktigt att fundera på de vardagliga metoder, med vilka man kunde minska klyftan mellan attityderna och handlingarna. Vad kan ungdomsväsendet – eller i större utsträckning, kommunerna – göra för att påverka detta?

En mer lösningsorienterad miljökommunikation efterfrågas

Kunde man i kommunerna samla in information om allt som redan gjorts för klimatförändringen och utmana ungdomarna på ett positivt sätt att delta i verksamheten i större utsträckning? Detta skulle vända kommunikationen om klimatförändringen i en mer positiv riktning och betona de metoder och lösningar som vi redan har och använder. Informering om klimatförändringen har vanligtvis varit mycket negativ och betonat de negativa miljökonsekvenserna. Detta underlät-

³ <https://www.fibsry.fi/ajankohtaista/kysely-rahasto-ja-osakesijoittajat-ovat-muita-kansalaisia-vastuullisempia-ostospaatoksissaan/>

tar knappast de ungas redan ökade oro för klimatet. Ett mer konstruktivt förhållningssätt till miljökommunikation än tidigare skulle uttryckligen framhäva mänsklighetens framgångar i kampen mot klimatförändringen – vad har man gjort rätt och hur kunde vi lyckas även i framtiden?

Och eftersom förändring verkligen behövs av oss alla är det viktigt att komma ihåg att människor ofta reagerar negativt och motvilligt på förbud, och att kommunikation som grundar sig på dessa inte nödvändigtvis är ett effektivt sätt att påverka individernas beteende och ändra deras vanor. Ett praktiskt exempel är omformuleringen av förbud till rekommendationer. "Minska privatbilismen" kunde ändras till formen "Egen tid i kollektivtrafiken".

Röstning är en klimatgärning

När man talar om individens möjligheter att påverka fokuserar man ofta på vardagliga val: vad vi äter, hurdan energi vi förbrukar, vilka varor vi köper. Ju flera medborgare beslutar att göra sina levnadsvanor mer hållbara, desto större roll har dessa små vardagliga gärningar i förebyggandet av klimatförändringen. De konkretiseras dock inte utan politisk styrning, och därför måste en förändring också ske bland beslutsfattarna.

Att utnyttja rösträtten för att främja mer hållbara värderingar och verksamhets-sätt är ett viktigt sätt att påverka. Då sommarens kommunalval närmar sig betonas påverkan via politiken, och varje finländare som är orolig över klimatförändringen bör utreda vad kandidaterna har lovat göra för att främja miljöfrågor. Budskapet fungerar också åt andra hållet: beslutsfattarna och riksdagsvalskandidaterna bör fundera på hur de för sin del kan nå finländare som kämpar med klimatångest. På kommunnivå är åtgärderna också ofta mycket konkreta och förståeliga – dvs. de syns i vardagen och är relaterbara.

Bland ungdomarna finns det åtminstone intresse för att påverka via politiken, eftersom under 30-åriga finländare enligt Sitras enkät Den resurskloka medborgaren är mer ivriga än genomsnittet att rösta på en kandidat som arbetar för klimatet. Majoritetens attityder är redan nu för miljön och förebyggandet av klimatförändringen, men det behövs ännu metoder med vilka man kan minska klyftan mellan attityder och det faktiska beteendet och aktivera resten av ungdomarna mot mer hållbara levnadsvanor. Ser framtida kommunala beslutsfattare förändringssignalerna bland ungdomarna tillräckligt tydligt? Forskningsresultaten visar att finländska ungdomar redan är på god väg mot ett nytt, mer hållbart liv. Nu är det beslutsfattarnas tur.

Vad kan kommunerna göra med ungdomarna för att stävja klimatförändringen?

Nuorten Akatemia publicerade 2020 handboken Ilmastoajatukisia – opas nuorisotyön ilmastokasvatukseen (Tankar om klimatet – en handbok för klimatfost-
ran inom ungdomsarbetet, Nuorten Akatemia 2020) som riktar sig till yrkesper-
soner som arbetar med unga. Handboken har producerats 2020 i projektet Il-
mastoajatukisia (Tankar om klimatet) som finansierats av Regionförvaltningsver-
ket i Södra Finland.

Den långsamma normaliseringen av förståelsen för och förebyggandet av klimatförändringen syns i att den har ingått i läroplanen för den grundläggande utbildningen sedan 2016. I verksamheten av dem som arbetar med unga har klimatfostran betonats i undervisningen, men inte på fritiden – trots att de skulle ha en särskild ställning, möjligheterna och yrkeskompetensen för att främja detta ärende som berör alla.

De yrkesutbildade inom kommunens ungdomsarbete är experter på att bemöta unga, stödja deras uppväxt och stärka deras delaktighet. Inom ungdomsarbetet hörs de ungas behov. Det finns för alla unga i kommunen. Ungdomsarbetet lever med tiden och hämtar innehåll i verksamheten i synnerhet från de unga själva, men också från samhället i allmänhet.

Målen för klimatfostran och ungdomsarbetet möts åtminstone i följande innehåll:

- att stärka ungas delaktighet och aktörskap
- att stödja och stärka ungas förmåga att påverka
- att utveckla interaktionen mellan unga och öva diskussionsfärdigheter
- att möjliggöra upplevelser av deltagande och samarbete samt stärka gemenskapen
- att stärka de ungas emotionella färdigheter och öva empati
- att främja de ungas egen livskompetens och vardagsfärdigheter
- att ge information om och förståelse för hur saker fungerar i samhället och hur man kan påverka dem
- att överväga värderingar och saker som behövs för ett meningsfullt liv
- att skapa egna insikter genom att ge utrymme för experiment, lösningar och verkliga möjligheter att påverka
- ge en realistisk hopp för framtiden och värna om den

Enligt Nuorten Akatemias publikation anser nästan alla, cirka 95 procent, av ungdomsarbetarna att miljöfrågor bör beaktas mer aktivt i ungdomsarbetet. Personalens motivation är alltså i regel i skick och hög. Men vad kan man då göra konkret?

Ungdomsarbetare fungerar som exempel

I flera kommuner finns det redan från tidigare olika miljö- och klimatrelaterade program och system som omfattar ungdomsarbetet och andra branscher. Ungdomsarbetet har en viktig roll i dessa klimatsträvanden inom kommunen, även om man inte skulle tro det. Dess betydelse härrör från att ungdomsarbets yrkesutbildade är erkända vägvisare och förebilder för många unga som deltar i verksamheten. För kommunen möjliggör och stöder de yrkesutbildade inom ungdomsarbetet ungas tankar och önskemål samt fungerar som språkrör för de unga. Ungdomsarbetarna har en viktig roll när det gäller att stödja de ungas uppväxt till aktiva aktörer i sitt eget liv och i gemenskaperna genom att stärka förtroendet, skapa möjligheter i vardagen och ge de unga tro på deras möjlighet att påverka. Ungdomsarbetaren fungerar som stöd och samarbetspartner i sam-

manslagningen av den ungas vardag och fritid även i det kommunala tjänstemaskineriet, där man på ett genuint sätt kan beakta de ungas miljö- och klimatbetydder och åtminstone göra små men symboliska förändringar i kommunens praxis.

Ungdomslokalerna är platser där ungdomar kan samlas för att umgås med sina kompisar och träffa trygga vuxna. Ungdomslokalen kan ofta beskrivas som ett tryggt vardagsrum för många ungdomar. Ungdomslokalerna är också en viktig och betydelsefull miljö utanför hemmet för att öva hållbara livsfärdigheter, diskutera och fundera på olika alternativ tillsammans och se, pröva och anta nya perspektiv. Från ungdomslokalen tillägnar sig ungdomarna modeller för sitt nuvarande och framtida liv. Ungdomsarbetarens roll och betydelse i handledningen av den unga i en hållbar riktning med tanke på miljön och naturen är inte en obetydlig sak och bör stöddas, uppmuntras och fördelas resurser av ledningen.

Ungdomsarbetarens attityd har en inverkan

Ungdomsarbetaren är en förebild för många unga och därför är det bra att ungdomsarbetarna identifierar sin egen roll och dess betydelse i formandet av de ungas tankesätt. Ungdomsarbetarens egen inställning till klimatfrågor, återvinning och till exempel kollektivtrafik och en hälsosam kost återspeglas i de unga som besöker ungdomslokalerna. Panu Pihkala konstaterar i Nuorten Akatemias publikation att även om ungdomsarbetaren inte personligen skulle vara en klimattentusiast skulle det vara viktigt att hen inte heller genomför en negativ miljöfostran. Denna diskussion bör föras med ungdomsarbetarna i kommunerna och man bör komma överens om gemensamma regler, dvs. hur var och en för sin egen del kan agera antingen positivt eller åtminstone neutralt när det gäller klimatfrågor. I mån av möjlighet kunde man i kommunerna utse en anställd bland ungdomsarbetarna som är insatt i frågan och som genom sin egen roll och personlighet kunde åta sig en större roll i främjandet av klimatfostran för unga inom ungdomsarbetet.

Temagrupp: Klimatet – varför inte?

Förutom att det skulle vara bra att på något sätt genomföra genomgående klimatfostran i ungdomsarbetets praktiska vardag (val i vardagen, återvinning, mobilitet) skulle det dessutom kunna finnas temagrupper för klimatpåverkan inom ungdomsarbetet. Temagrupperna skulle samla intresserade ungdomar och agera långsiktigt. Temagrupperna kunde också öka intresset för ungdomsarbete hos unga som inte tidigare har hittat ett eget intresseobjekt i ungdomsarbetet.

Konkreta åtgärder som exempel för unga – och vuxna

Ju mer konkreta åtgärder som tas i bruk i kommunerna för att stävja klimatförändringen, desto säkrare väcker de intresse och diskussioner även bland unga. Ett konkret exempel kunde vara installering av solpaneler – eller ens en panel – på ungdomslokalens tak. Genom detta konkreta exempel kan man åskådliggöra betydelsen av förnybar energi och göra den verklighet för de unga. För solpanelssystemen finns det olika slags skärmar och mobilapplikationer, med vilka man konkret kan följa upp mängden producerad energi och direkt nyttjande.

Ett annat exempel kunde vara att sorteringspunkterna görs i ordning såväl i ungdomslokalerna som i kommunen i allmänhet. Detta skulle vara ett utmärkt exempel på konkret samarbete med ungdomsväsendet och det tekniska väsendet, och naturligtvis på ett sätt där de unga själva kan vara delaktiga och eventuellt också genomförare av dessa projekt under bl.a. sommarjobb.

Det är viktigt att inse att ungdomsväsendet kan agera som en kanal för de ungas röst i kommunen. Ungdomsarbetet kan ytterligare öka profilen och fungera som förespråkare för ungdomarna i kommunen samt kräva och förutsätta främjande av frågor som har att göra med bekämpningen av klimatförändringen genom konkreta åtgärder.

I Nuorten Akatemias projekt Tankar om klimatet har man lyft upp 10 poäng för kommunernas ungdomsarbetare som stöd för ungas klimatfostran:

1. Jag förstår att klimatfostran berör alla – det är en annan sak än att erbjuda klimatverksamhet till intresserade
2. Jag inser att jag och min arbetsgemenskap har förutsättningarna för klimatfostran och vi kommunicerar öppet om detta till alla unga: Utgående från ungdomsarbetets mål bygger vi en hållbar framtid, stärker delaktigheten och övar på att påverka
3. Jag upprätthåller min grundläggande kompetens så att jag har mod att bemöta och ta tag i saker tillsammans med de unga och söka mer information
4. Jag arbetar utifrån min viktigaste roll: Den unga förväntar att jag är den vuxna som har tid att vara närvarande och lyssna på vilka tankar, känslor och behov fenomenet väcker
5. Jag är känslig och redo att lyssna, identifiera och behandla alla slags känslor
6. Jag möjliggör och erbjuder aktivt tillfällen för diskussion, klimatpåverkan och inledning av verksamheten
7. Jag stannar upp och granskar mina egna värderingar, attityder, känslor och åsikter – jag kan stödja klimatansvarsfulla lösningar i mitt arbete även om jag i mitt personliga liv skulle komma fram till andra lösningar
8. Jag är mänsklig i och med att jag inte behöver vara perfekt – jag erkänner mina misstag
9. Jag får mer energi av att vara exemplarisk och min mångfaldiga betydelse som fostrare
10. Jag uppmuntrar till kreativa och modiga idéer, tillsammans är vi ivriga att pröva klimatansvarsfulla lösningar!

5 Kommunerna som en del av utvecklingen och genomförandet av framtidens delaktighet

Under årens lopp har man turvis varit orolig och entusiastisk över de ungas delaktighet. Delaktighet som begrepp är som hal tvål – det är svårt att få grepp om det. Begreppet är omfattande och mångtydigt. Kompetenscentret för ungas delaktighet som stöds av undervisnings- och kulturministeriet samlar forskning och god praxis i anslutning till den finländska delaktigheten. På kompetenscentrets webbplats⁴ beskrivs delaktighet enligt följande:

”Delaktighet omfattar samtidigt både en social och politisk dimension. Det är tillhörighet, gemenskap och påverkan på gemenskapens atmosfär så att en mångsidig grupp individer upplever delaktighet. Samtidigt innebär delaktighet möjlighet att delta i beslutsprocesser och påverka de beslut som fattas i gemenskapen. Delaktighet är något som stärks av deltagande, inte endast ett visst slags deltagande. Delaktighet är inte bara kvaliteten eller kvantiteten av deltagandet utan ett omfattande förhållande mellan individen och gemenskapen.”

På kompetenscentrets webbplats gestaltas delaktighet enligt följande:

- aktivitet och delaktighet,
- intresse för miljön,
- vilja att påverka,
- att få sin del av samhällets resurser och möjligheter,
- att hitta sin plats i förhållande till samhällets olika verksamhetssystem samt
- att leva i harmoni med sig själv, miljön och samhället

Med tanke på kommunens verksamhet stöder delaktighet förverkligandet av demokratin, inte bara under val utan också i de dagliga sysslorna. För att de dagliga valen ska betjäna så många som möjligt ska det finnas sätt och strukturer för att höra kommuninvånarna.

Fjärde sektorn – det nya fältet för delaktighet och demokrati

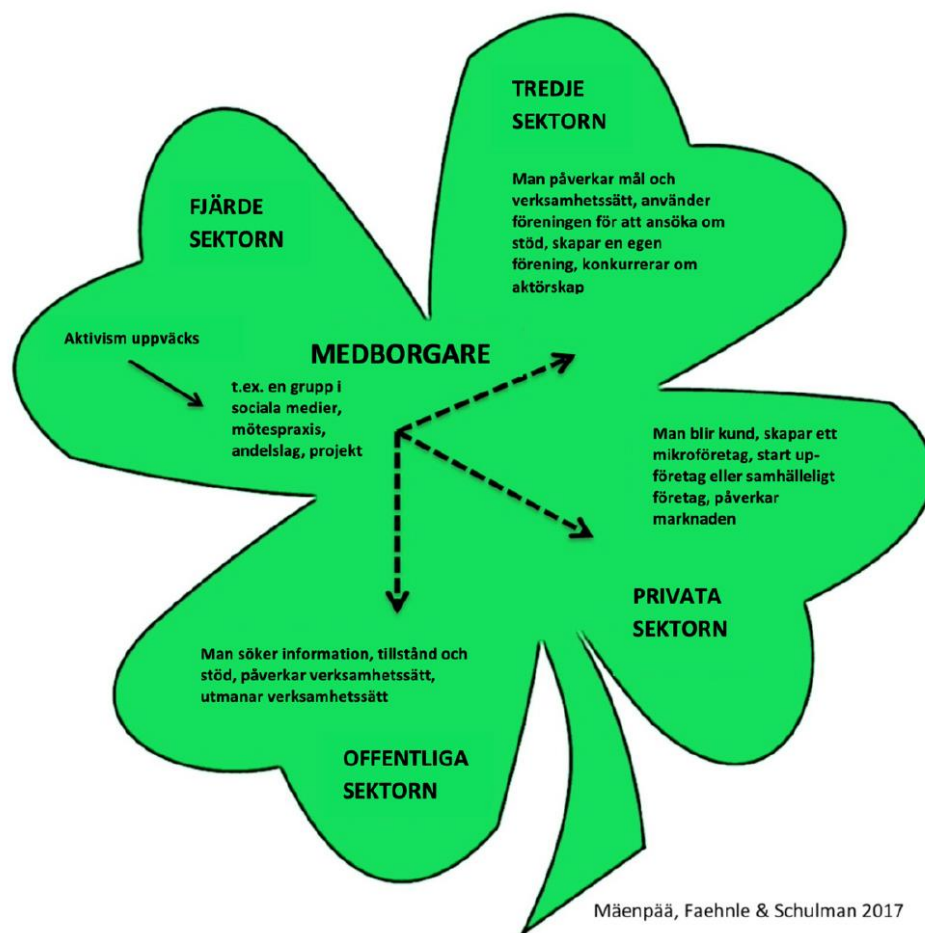
Vårt samhälle är uppbyggt på en stark och fungerande offentlig sektor, en vinstdriven privat sektor samt en tredje sektor i gränsytan mellan dessa som är friare reglerad och organiserad. Den tredje sektorn har uppfattats som en slags vagg för delaktighet, där man har fått vara och agera som till exempel frivillig och på ett visst sätt förverkliga sina egna preferenser och önskemål som inte har varit möjliga via den offentliga eller privata sektorn. Individernas delaktighet och självbestämmande har varit de bärande krafterna i den tredje sektorns verksamhet. Under årens lopp har gränserna mellan dessa tre traditionella sektorer också börjat blandas och delvis överlappa – denna förändring har man både försvarat och försökt förhindra inom dessa sektorer. Den offentliga sektorn har redan länge använt den privata sektorn för att producera dess lagstadgade tjänster.

⁴ <https://nuoretjaosallisuus.fi/sv/>

Även organisationerna har blivit en del av serviceproduktionen, även om de ofta har sin bakgrund i frivilligverksamhet och fri medborgarverksamhet. Den privata och tredje sektorn strävar också efter möjligheter till samarbete, trots att det fortfarande är rätt småskaligt. Sektorsgränser har dock fallit – eller åtminstone har man sträckt sig över dem på båda sidor.

Vid sidan om den tredje sektorn har det under de senaste åren uppstått en ny gren, den fjärde sektorn (figur 7). Med detta avses medborgarsamhällets nya gränssnitt som bygger på olika plattformar på internet och sociala medier. Den fjärde sektorn möjliggör en lättare och ännu friare, tid- och platsoberoende uppbyggnad för organisationer och sammanslutningar i anslutning till den traditionella tredje sektorn. I dessa virtuella gemenskaper sker möten, diskussioner och deltagande. Den viktigaste skillnaden mellan den tredje och fjärde sektorn är att den fjärde sektorn inte förutsätter någon hierarkisk struktur för beslutsfattande och därmed förknippade lagenliga administrativa skyldigheter. Den fjärde sektorn möjliggör lättare och friare sammanslutningar mellan likasinnade aktiva medborgare. Mål och praxis för dessa sammanslutningar bygger direkt på deltagarna. (Ruuskanen et al. 2020)

Figur 7. De fyra identifierade sektorerna i samhället. (Mäenpää et al. 2017)

Unga – eller någon av oss – tänker säkert inte aktivt på att vi är en del av den fjärde sektorn när vi är med i en Facebook-grupp eller hobbyverksamhetens WhatsApp-grupp. Varför är då den fjärde sektorn och allt detta så intressant och nödvändigt med tanke på delaktighet?

Vad kan man lära sig av verksamheten inom den fjärde sektorn?

I kommunerna är man intresserad av de ungas delaktighet och här har man också identifierat betydelsen av webben och sociala medier i att höra unga och göra dem delaktiga. Ungdomsarbete som sker på webben har utförts redan ganska länge vid sidan om traditionellt ungdomsarbete. Förändringen från traditionellt ungdomsarbete till arbete som i större utsträckning sker på webben har inte varit särskilt snabb, utan har ökat gradvis.

Förflyttningen av de ungas eget liv till webben har som en förändring säkert varit snabbare i förhållande till hur de traditionella tjänsterna har följt efter. Den drivande kraften bakom förändringen har snarare varit globala företag med sina plattformstjänster än traditionella aktörer inom den offentliga sektorn. Detta beskriver egentligen också uppkomsten och utvecklingen av den fjärde sektorn. Människor tar i bruk sådana plattformar, och tjänster som byggts upp i dessa, som på ett enkelt sätt ger dem mervärde och positivt innehåll i livet. De har en magisk dragningskraft! Här ligger den utmaning som de olika sektorerna i kommunerna borde kunna svara om man genuint vill både vara delaktig och skapa delaktighet.

Den tredje sektorns styrka ligger i att den får människor att delta och vara delaktiga av sin egen fria vilja. Visst "marknadsför" man verksamheten även här och gör den bekant på flera sätt, men i praktiken är deltagande alltid frivilligt. Den fjärde sektorn för detta ännu längre genom att införa delaktighet i allas fickor eller väskor med hjälp av mobila enheter. Den tredje sektorn har redan länge varit en betydande resurs i ökningen av kommuninvånarnas välbefinnande och således också stödandet av kommunens lagstadgade tjänster. Den fjärde sektorn möjliggör delaktighet och frivillighet i den digitala tidsåldern och således också produktionen av mångsidiga nyttor för både individen och samhället.

Som konstaterades i början innebär delaktighet möjlighet att delta i beslutsprocesser och påverka de beslut som fattas i gemenskapen. Ett bra exempel av att göra människor delaktiga är nätparlamentet som lanserats av det politiska partiet Rörelse Nu. Det är en mobilapplikation, genom vilken partiet kan höra människors tankar och idéer samt be dem att ta ställning till olika saker mycket snabbt. Det traditionella politiska samrådet har tagits bort från torg och förflyttats i medborgarnas fickor. Var lokala föreningar tidigare måste röra sig på fältet och fråga människor om deras tankar, önskemål och idéer finns det nu en genväg. Nu kommer frågan eller begäran om ställningstagande samtidigt till allas fickor och man kan ge sin egen åsikt med ett par klick med fingret. När den politiska agendan avlägsnas från detta exempel kvarstår ett modernt sätt att göra människor delaktiga som utgår från kärnan i den fjärde sektorn.

Låt oss tänka på det här exemplet inom kommunen och ungdomsarbetet. Målgruppen, ungdomarna, använder redan webbtjänsterna. Nästan alla har en smarttelefon i fickan och kan använda den mångsidigt. Traditionellt deltagande

och föreningsverksamhet kan redan upplevas som föråldrat och den nya mobila världen är en naturlig del av vardagen. Tänk om det i kommunernas ungdomsarbete skulle vara möjligt att få heltäckande och snabbt information om vad de unga tänker och vilka saker de uppskattar just då. Om man till exempel ville veta hur de unga skulle använda ett bidrag på 5 000 euro för att utveckla sin egen livsmiljö eller hurdana innehåll det enligt dem bör genomföras i sommarverksamheten, kunde man erhålla svaren snabbt och effektivt med några välplanerade klick. Låter det inte lockande? Så kunde man överföra makten att definiera innehåll allt starkare till målgrupperna.

Hur kan detta åstadkommas? För det första måste vi ha en naturlig koppling till de unga, antingen i enlighet med exemplet genom en applikation som skapats för detta syfte eller genom att vara genuint närvarande inom de tjänster och plattformar som redan finns och där kommunernas ungdomar redan vistas. När det gäller att motivera ungdomar och väcka deras intresse är det väsentligt att förmedla budskapet att vi verkligen vill höra deras åsikter och att vi i demokratins anda också förverkligar de saker som majoriteten önskar. Genom öppen verksamhet förverkligas de ungas delaktighet och så vinner man deras förtroende. När de unga lär sig att deras åsikter är viktiga kommer de också att delta aktivt. Detta förutsätter att vi vuxna tar i bruk nya verktyg och verksamhetssätt för delaktigheten samt framför allt att vi överger tankesättet "vi vet vad ni behöver".

Nya möjligheter för lokal demokrati – kommer de att tas i bruk?

Plattformarna för sociala medier möjliggör inofficiell och mycket snabb praxis för hörande. Detta får inte missförstås, dvs. man ska inte tro att man genom dessa kringgår de lagstadgade möjligheterna till samråd. Nej, men via sociala medier får vi snabbt synpunkter och respons på tjänstemannarbetet från användarna av tjänster och innehåll.

Varför skulle detta vara viktigt i ungdomsarbetet? Trots att ungdomsarbetet i kommunerna på många sätt är utmärkt, når det ändå inte systematiskt en särskilt stor grupp unga i kommunen. Arbetet utförs i ungdomslokalerna, på gatorna, i skolorna och också på webben. En mångsidig verksamhetsmiljö leder till splittring. Enstaka meddelanden på gatan eller tolkningar man hör i skolan utgör inte en enhetlig helhet. Dessutom finns det oftast en tolk – en vuxen – som mellanhand som för meddelandet om att utveckla verksamheten vidare.

Den ovan beskrivna idealen om ungas delaktighet genom mobilapplikationer skulle skapa enhetlighet och jämlika möjligheter för unga att ta ställning med sin egen åsikt samt medföra genuin transparens i beslutsfattandet som gäller unga. Det här skulle vara en fin början på en ny typ av delaktighet. Redskapen finns redan, problemet ligger inte här. Och om detta inte direkt är bra och fungerande visar det ovanstående exemplet från det politiska partiet att det går att skapa en sådan och skraddarsy den för att stödja ungas delaktighet i vardagen. Nu undrar jag om kommunerna är villiga att börja skapa en mobilmodell för unga som möjliggör deras delaktighet. Det bästa är att de unga säkert vill vara med och skapa den.

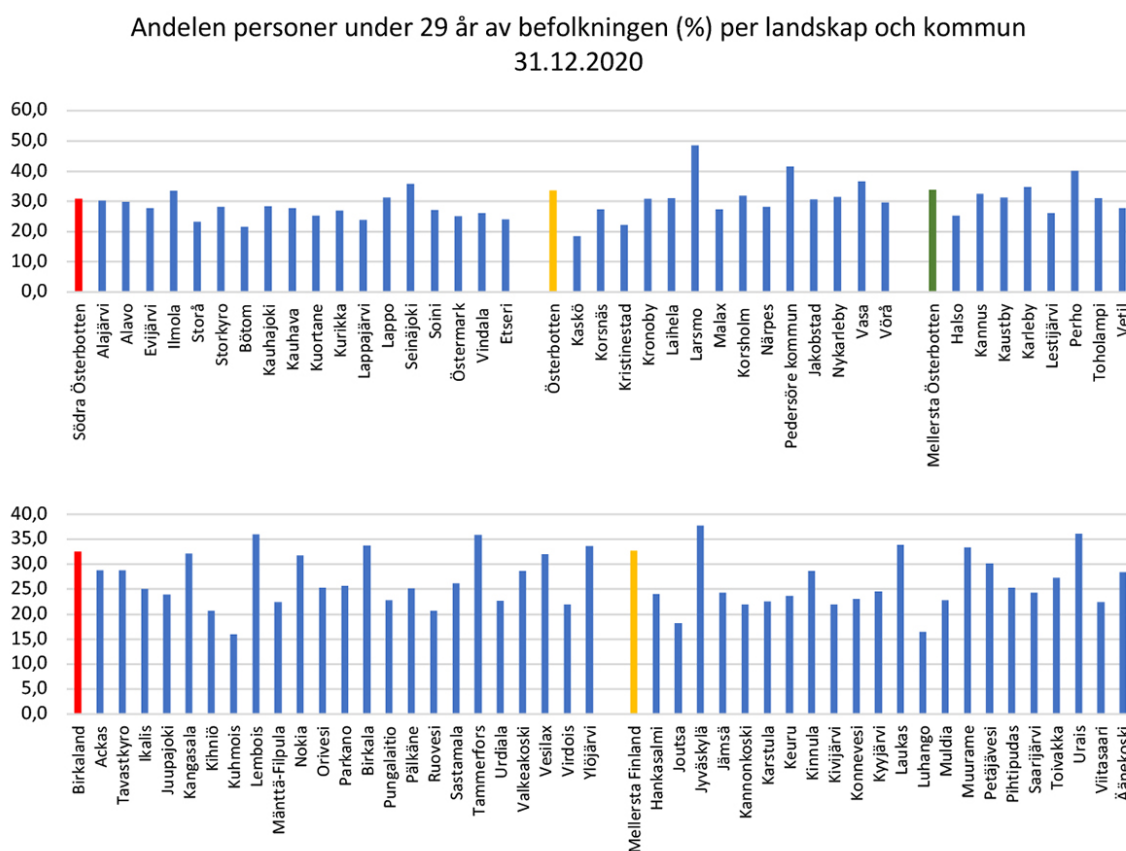
DEL II STATISTIKHELHET

6 Barn, unga och barnfamiljer i området för Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland

Enligt ungdomslagen är en ung person någon som inte har fyllt 29 år (Ungdomslagen 2 §). Enligt statistiken 31.12.2020 bodde det sammanlagt 1 231 423 personer i området för Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland i slutet av 2019. Landskapsvis fördelades dessa 1,2 miljoner människor enligt följande: I Birkaland bodde 522 852 personer, varav andelen unga personer under 29 år var 170 207 (32,6 % av befolkningen). I Mellersta Finland bodde däremot sammanlagt 272 617 personer, varav andelen unga personer under 29 år var 89 220 (32,7 % av befolkningen). I Södra Österbotten bodde 192 150 personer, varav andelen unga personer under 29 år var 59 352 (30,8 % av befolkningen). I Mellersta Österbotten bodde sammanlagt 67 988 personer, varav andelen unga personer under 29 år var 23 019 (33,9 % av befolkningen). I Österbotten bodde sammanlagt 175 816 personer, varav andelen unga personer under 29 år var 59 162 (33,6 % av befolkningen). I figur 1 nedan presenteras andelen personer under 29 år av landskapens och kommunernas befolkning.

De ungas andel av kommunernas befolkning varierar stort. I allmänhet kan man konstatera att andelen unga i kommunerna är drygt 30 procent av kommunens befolkning. I Södra Österbotten representeras ytterligheterna i detta avseende av Seinäjoki (35,8 % under 29 år) och Bötom kommun (21,6 % personer 29 år). I Österbotten är till och med 48,5 procent av invånarna i Larsmo kommun under 29 år. Kaskö kommun representerar den andra ytterligheten, och där är 18,5 procent av alla invånare under 29 år. I Mellersta Österbotten finns det flest personer under 29 år i Perho kommun (40,1 % av alla invånare) och minst i Halsö (25,4 % av alla invånare).

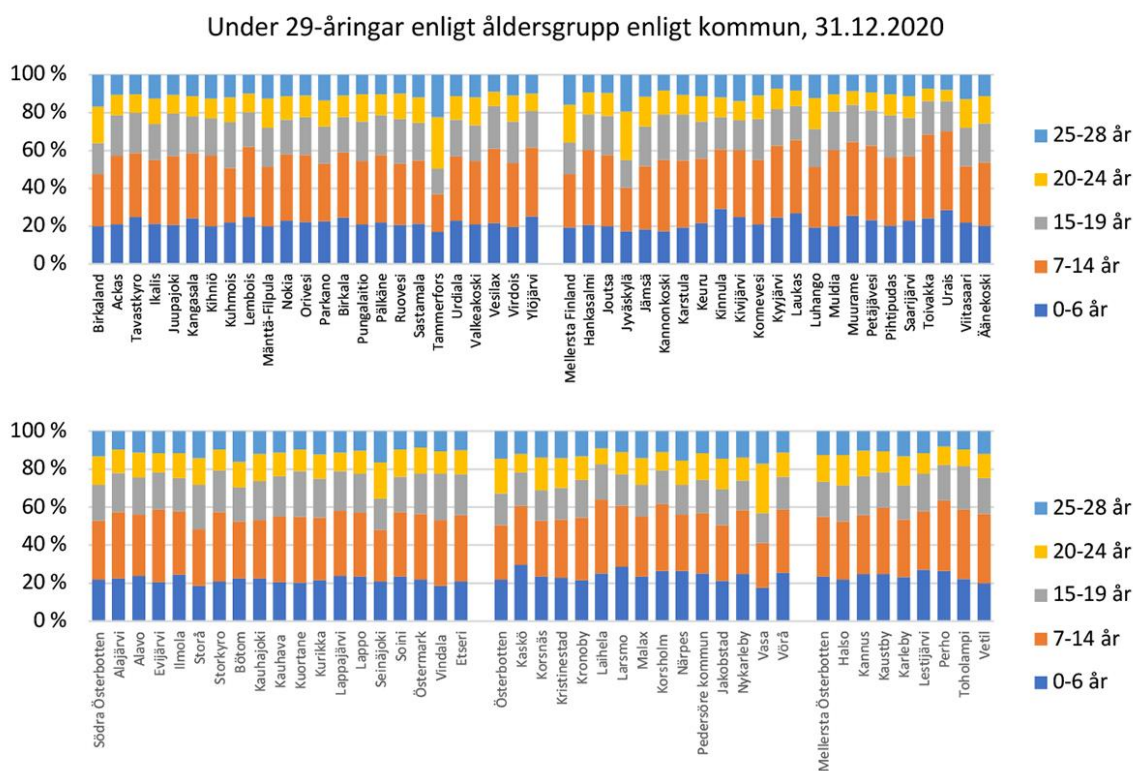
Figur 1. Andelen personer under 29 år (%) av befolkningen i landskapen och kommunerna i Västra och Inre Finland 31.12.2020. (Statistikcentralen 2021)

I landskapen Birkaland och Mellersta Finland finns det också kommunspecifika skillnader, men inte lika stora som i Österbotten. I Birkaland finns ytterligheterna i Lembois (36 % under 29 år) och Kuhmois (15,9 % under 29 år). Landskapets centrala stad Tammerfors uppgår högt också här med nästan lika många invånare under 29 år som i Lembois, 35,9 procent av alla invånare. I Mellersta Finland utmärker sig landskapets centrala stad Jyväskylä, där 37,8 procent av alla invånare är under 29 år. Den andra ytterligheten representeras av Luhango, där 16,5 procent av invånarna är under 29 år.

I figur 2 nedan granskas åldersgrupperingen av personer under 29 år enligt landskap och kommun. Landskapsvis är skillnaderna inte särskilt stora, men det finns kommunspecifika skillnader. Kommuner med så kallad barnvinst (andelen personer under 14 år över 60 % av 0–28-åringarna) i Birkaland är Lembois, Vesilax och Ylöjärvi. I Mellersta Finland är Kyyjärvi, Laukas, Muurame, Petäjävesi, Toivakka och Urais kommuner med barnvinst. I Södra Österbotten uppnår ingen kommun över 60 procent i andelen 0–14-åringar bland 0–28-åringarna. Perho kommun i Mellersta Österbotten samt Laihela och Korsholm i Österbotten skiljer sig från landskapens övriga kommuner med en andel över 60 procent. I stora städer, såsom Tammerfors, Jyväskylä och Vasa syns studiestadsstämpeln och i dessa städer är den relativa andelen 20–28-åringar den största, och den relativa andelen personer under 14 år den minsta.

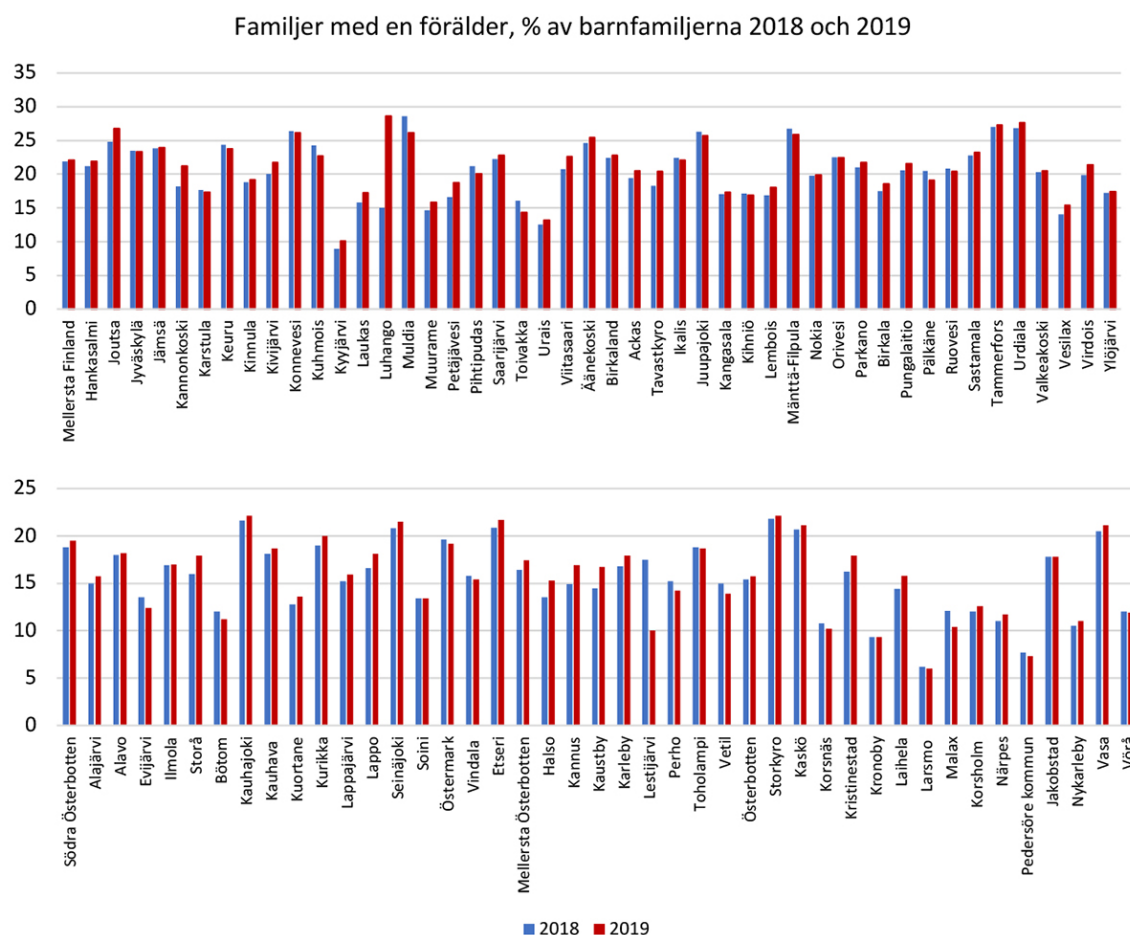
Figur 2. Under 29-åringar enligt åldersgrupp i landskapen och kommunerna i Västra och Inre Finland 31.12.2020. (Statistikcentralen 2021)

I slutet av 2019 fanns det 137 209 familjer i Birkaland. I Mellersta Finland fanns det 72 617 familjer, i Södra Österbotten 51 791, i Österbotten 49 441 och i Mellersta Österbotten 18 635. Dessa omfattar alla familjetyper, dvs. gifta par eller sambor antingen med eller utan barn. I Birkaland fanns det 71 718 gifta par och sambor utan barn (52,3 % av alla familjer), i Mellersta Finland 39 207 (54 % av alla familjer), i Södra Österbotten 26 472 (51,1 % av alla familjer), i Österbotten 25 096 (50,8 % av alla familjer) och i Mellersta Österbotten 9 404 (50,5 % av alla familjer). I Birkaland fanns det 48 474 gifta par och sambor med barn (35,3 % av alla familjer), i Mellersta Finland 24 834 (34,2 % av alla familjer), i Södra Österbotten 19 325 (37,3 % av alla familjer), i Österbotten 19 778 (40 % av alla familjer) och i Mellersta Österbotten 7 321 (39,53 % av alla familjer). I Birkaland fanns det 17 017 familjer med en förälder (12,4 % av alla familjer), i Mellersta Finland 8 576 (11,8 % av alla familjer), i Södra Österbotten 5 994 (11,6 % av alla familjer), i Österbotten 4 567 (9,2 % av alla familjer) och i Mellersta Österbotten 1 910 (10,2 % av alla familjer).

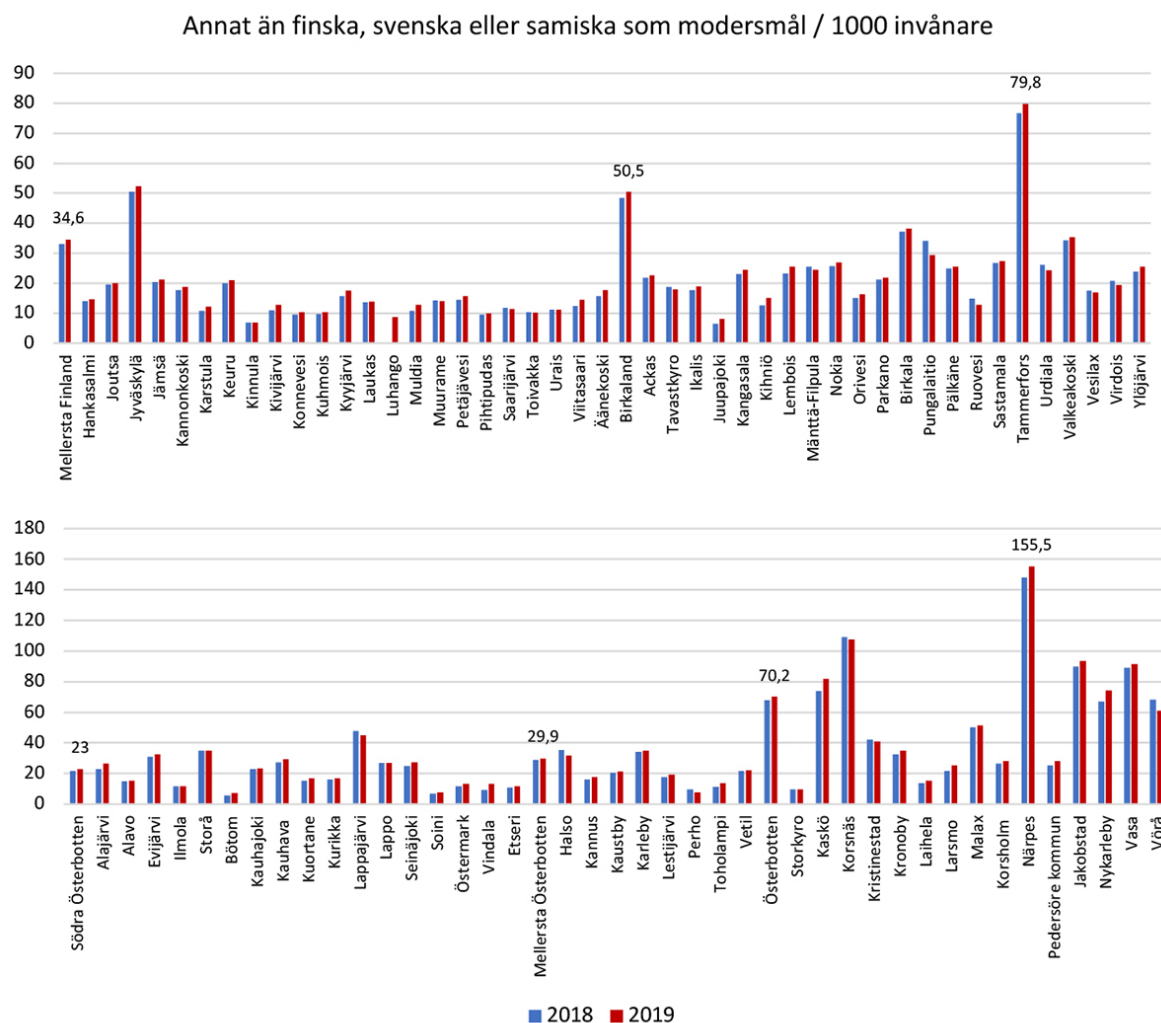
I figur 3 presenteras andelen familjer med en förälder av alla barnfamiljer per kommun 2018 och 2019. I Birkaland finns det relativt sett flest familjer med en förälder i Tammerfors och Urdiala. I Mellersta Finland är det Luhango. I Södra Österbotten finns det relativt sett flest familjer med en förälder i Kauhajoki, Seinäjoki och Etseri. I Mellersta Österbotten skiljer sig Toholampi kommun tydligt från landskapet. I Österbotten finns det flest familjer med en förälder i förhållande till andra familjer i Storkyro kommun och Vasa.

Figur 3. Andelen familjer med en förälder av alla barnfamiljer 2018 och 2019. (Sotkanet 2021)

Figur 4 beskriver andelen personer, vars modersmål är något annat än finska, svenska eller samiska. Landskapsvis finns det proportionellt sett flest personer med något annat än språk än finska, svenska eller samiska som modersmål i Österbotten. Österbotten föregår de övriga landskapen särskilt på grund av den stora andelen personer med annat modersmål i Närpes kommun. Allt som allt har andelen personer som talar något annat språk ökat i nästan alla kommuner.

Figur 4. Annat modersmål än finska, svenska eller samiska 2018 och 2019. (Sotkanet 2019)

7 Översikt av tjänsterna och resursfördelningen i kommunernas ungdomsarbete

Till kommunens uppgifter hör också ungdomsarbete och ungdomspolitik. Innehållet i anslutning till dessa fastställs i ungdomslagen. Ungdomslagen förpliktar kommunerna att ta hand om ungdomarnas pedagogiska handledning, verksamhetslokaler och hobbymöjligheter för unga, informations- och rådgivningstjänster, stöd till ungdomsföreningar och andra ungdomsgrupper, rörlig, kulturell, internationell och mångkulturell ungdomsverksamhet, miljöfostran för unga samt vid behov verkstadstjänster för unga eller andra verksamhetsformer som lämpar sig för de lokala förhållandena och behoven. Trots att dessa tjänster fastställs i lag kan kommunerna själva välja hur de genomför dessa tjänster. Enligt anvisningarna ska anordnandet dock ske så att tjänsterna genomförs som regionalt och sektorsövergripande samarbete samt i samarbete med unga och organisationer. (UKM 2016)

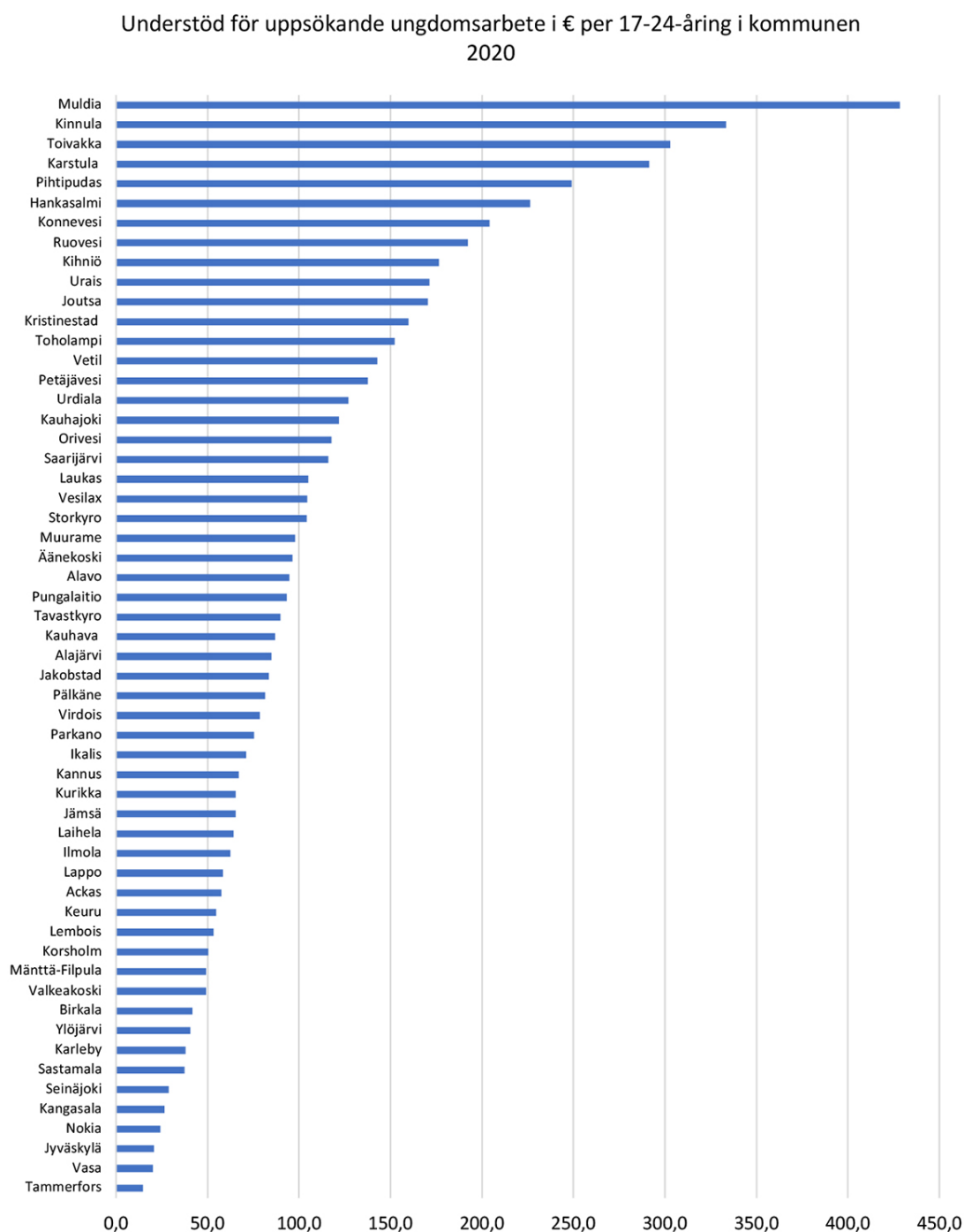
Kommunerna får statsandel för genomförandet av ovan nämnda lagstadgade uppgifter. Statsandelen av varje kommun beräknas på basis av kommunens enhetspris som fastställs per invånare under 29 år i kommunen. Priset fastställs årligen i statsbudgeten. Enligt Finlands kommunförbund är statsandelen 4,1 procent av kommunernas driftskostnader för ungdomsväsendet. Dessutom stöds kommunernas ungdomsarbete också genom andra statsunderstöd, såsom understöd som beviljas för det uppsökande ungdomsarbetet samt anslag för byggandet av ungdomslokaler och informations- och rådgivningstjänster för unga (UKM 2016).

7.1 Resurser för uppsökande ungdomsarbete

För uppsökande ungdomsarbete beviljades 2020 sammanlagt 14 884 432 euro i statsunderstöd, varav området för Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland erhöll 41 182 000 euro. I summan ingår 135 000 euro för uppsökande ungdomsarbete på svenska. Understöd beviljas enligt antalet årsverken som söks för uppsökande ungdomsarbete. År 2020 beviljades 30 000 euro per årsverke. Till Mellersta Finland beviljades sammanlagt 1 185 000 euro (39,5 åv), till Birkaland 1 395 000 euro (46,5 åv), till Södra Österbotten 780 000 euro (26 åv), till Mellersta Österbotten 255 000 euro (8,5 åv) och till Österbotten 462 000 euro (15,4 åv).

I figur 5 presenteras beviljade statsunderstöd för uppsökande ungdomsarbete kommunvis 2020 i förhållande till antalet unga under 17–24 år i kommunen. Små landsbygdskommuner med förhållandevis färre unga får betydligt fler euro per ung person.

Figur 5. Erhållna understöd för uppsökande ungdomsarbete i euro fördelat mellan alla berörda kommuner och i förhållande till kommunens 17–24-åriga unga. (Nuorisotilastot 2021)

7.2 Resurser för ungdomsverkstäder

För 2020 beviljades sammanlagt 16,1 miljoner euro i understöd för verkstads- verksamhet för unga i Finland. Området för Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland erhöll drygt 4,1 miljoner euro. Birkaland beviljades 1 681 000 euro,

Mellersta Finland 1 341 000 euro, Södra Österbotten 560 000 euro, Österbotten 375 000 euro och Mellersta Österbotten 240 000 euro. Om summorna ställs i proportion till landskapets antal 15–28-åringar, fick varje ungdom i Birkaland 18,8 euro för verkstadsverksamhet, en i Mellersta Finland 28,6 euro, en i Södra Österbotten 20 euro, en i Österbotten 12,8 euro och en i Mellersta Österbotten 23,1 euro. I tabell 1 nedan sammanställs understöden för ungas verkstäder kommunvis för 2020.

**Tabell 1. Understöd som beviljats ungdomsverkstäder 2021.
(Nuorisotilastot 2021)**

Understöd för ungas verkstadsverksamhet 2020									
Kommun	Understöd (€)	Kommun	Understöd (€)	Kommun	Understöd (€)	Kommun	Understöd (€)	Kommun	Understöd (€)
Ackas	60000	Alajärvi	60000	Hankasalmi	70000	Kannus	60000	Kristinestad	60000
Tavastkyro	68000	Alavo	90000	Joutsa	20000	Kaustby	60000	Jakobstad	45000
Ikalis	80000	Ilmola	30000	Jyväskylä	390000	Karleby	120000	Vasa	270000
Kangasala	30000	Kauhajoki	45000	Jämsä	110000				
Lembois	95000	Kauhava	60000	Kannonkoski	30000				
Mänttä-Filpula	41000	Kurikka	80000	Karstula	40000				
Nokia	120000	Lappo	75000	Keuru	90 00				
Orivesi	60000	Seinäjoki	120000	Konnevesi	30000				
Parkano	32000			Laukas	175000				
Pungalaitio	30000			Muurame	75000				
Pälkäne	36000			Petäjävesi	30000				
Ruovesi	40000			Pihtipudas	65000				
Tammerfors	685000			Saarijärvi	100000				
Urdiala	80000			Urais	30000				
Valkeakoski	100000			Äänekoski	86000				
Virdois	21000								
Ylöjärvi	103000								
Birkaland	1681000	Södra Österbotten	560000	Mellersta Finland	1341000	Mellersta Österbotten	240000	Österbotten	375000

7.3 Resurser för lokal hobbyverksamhet för barn och unga

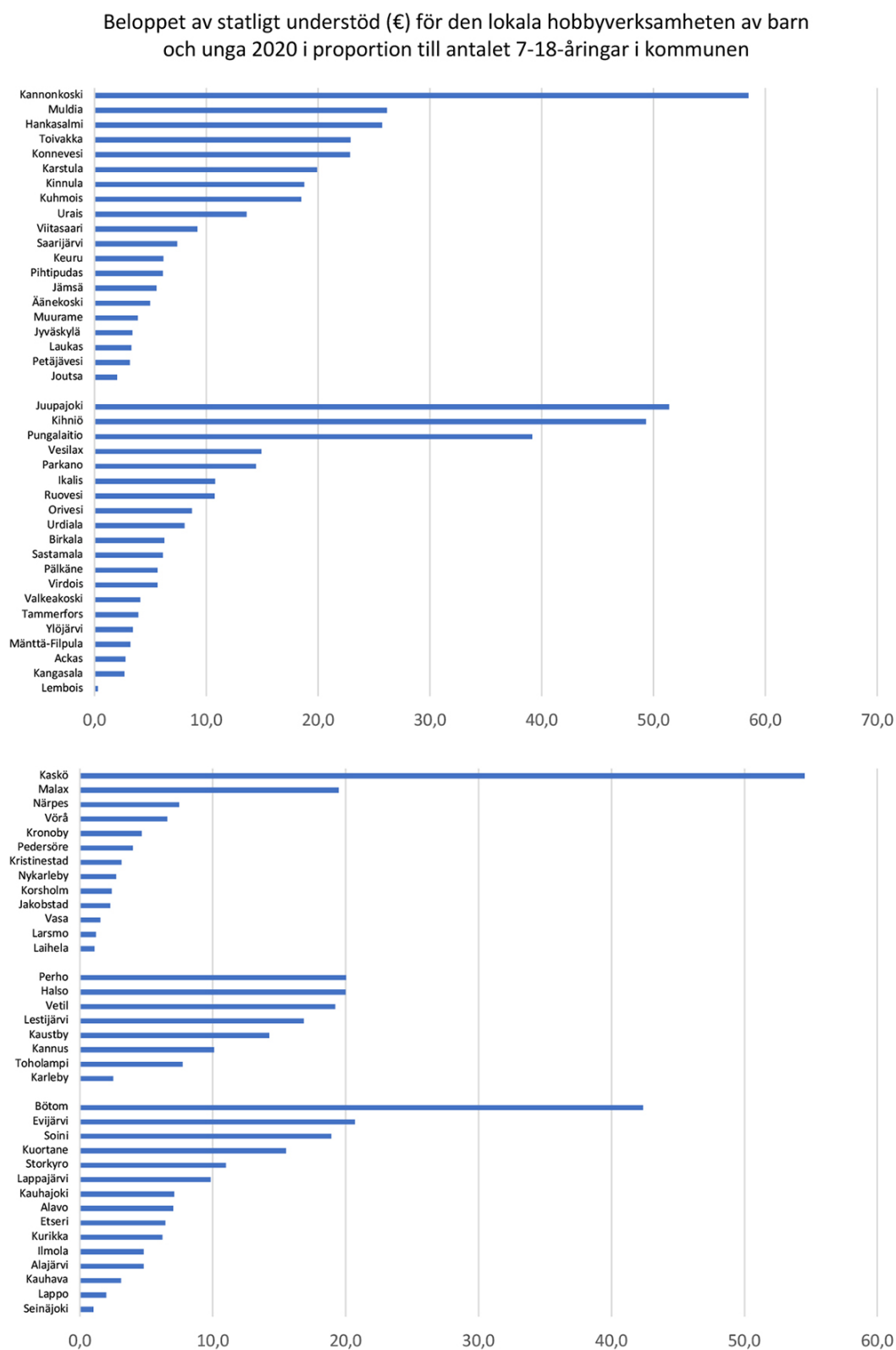
Av statens finansiering för ungdomsarbete beviljades 3 027 904 euro i understöd för lokal hobbyverksamhet av barn och unga 2020. Summan har förblivit densamma redan i flera år. I området för Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland utdelades sammanlagt 770 000 euro i understöd. Av denna summa beviljades Birkaland 295 000 euro, Mellersta Finland 210 000 euro, Södra Österbotten 119 000 euro, Österbotten 81 500 euro och Mellersta Österbotten 64 500 euro. I nedanstående tabell 2 har man sammanställt de kommunspecifika understödsbeloppen som utdelats 2020 för den lokala hobbyverksamheten av barn och unga.

Tabell 2. Stöd för den lokala klubb- och hobbyverksamheten av barn och unga per kommun 2020 (Nuorisotilastot 2021)

Understöd för lokal hobbyverksamhet för barn och unga 2020									
Kommun	Understöd (€)	Kommun	Understöd (€)	Kommun	Understöd (€)	Kommun	Understöd (€)	Kommun	Understöd (€)
Ackas	7200	Alajärvi	7000	Hankasalmi	16300	Halso	2500	Kaskö	6000
Ikalas	9100	Alavo	11500	Joutsa	900	Kannus	8500	Kristinestad	2000
Juupajoki	13000	Evijärvi	7500	Jyväskylä	61200	Kaustby	9500	Kronoby	4500
Kangasala	14050	Ilmola	9500	Jämsä	14000	Karleby	18500	Laihela	1500
Kihniö	11000	Storkyro	7500	Kannonkoski	10000	Lestijärvi	1500	Larsmo	1500
Lembois	1300	Bötom	5000	Karstula	10000	Perho	11500	Malax	13000
Mänttä-Filpula	3500	Kauhajoki	12500	Keuru	7000	Toholampi	4000	Korsholm	7500
Orivesi	10500	Kauhava	7000	Kinnula	4000	Vetil	8500	Närpes	8500
Parkano	11000	Kuortane	7500	Konnevesi	7500			Pedersöre	8500
Birkala	20500	Kurikka	17000	Kuhmois	3500			Jakobstad	6000
Pungalaitio	13000	Lappajärvi	3500	Laukas	11300			Nykarleby	3 000
Pälkäne	5000	Lappo	4500	Muldia	5000			Vasa	13500
Ruovesi	5000	Seinäjoki	9500	Muurame	7200			Vörå	6000
Sastamala	19500	Soini	5000	Petäjävesi	2000				
Tammerfors	98300	Etseri	4500	Pihtipudas	3500				
Urdiala	4250			Saarijärvi	8600				
Valkeakoski	12100			Toivakka	8700				
Vesilax	12300			Urais	10000				
Virdois	4200			Viitasaari	6000				
Ylöjärvi	20200			Äänekoski	13300				
Birkaland	295000	Södra Österbotten	119000	Mellersta Finland	210000	Mellersta Österbotten	64500	Österbotten	81500

De stöd för landskapens centrala städer som syns i tabell 2 och som är betydligt större än de övriga stöden får helt olika dimensioner, när stödbeloppet ställs i proportion till respektive stads 7-18-åringar (figur 6). I förhållande till antalet ungdomar beviljades det mest stöd för den lokala hobbyverksamheten för unga till Kannonkoski i Mellersta Finland, Juupajoki i Birkaland, Bötom i Södra Österbotten, Kaskö i Österbotten samt Perho och Halso kommuner i Mellersta Österbotten.

Figur 6. Understöd för den lokala klubb- och hobbyverksamheten av barn och unga 2021 i proportion till antalet 7-18-åringar i kommunen. (Nuorisotilastot 2021)

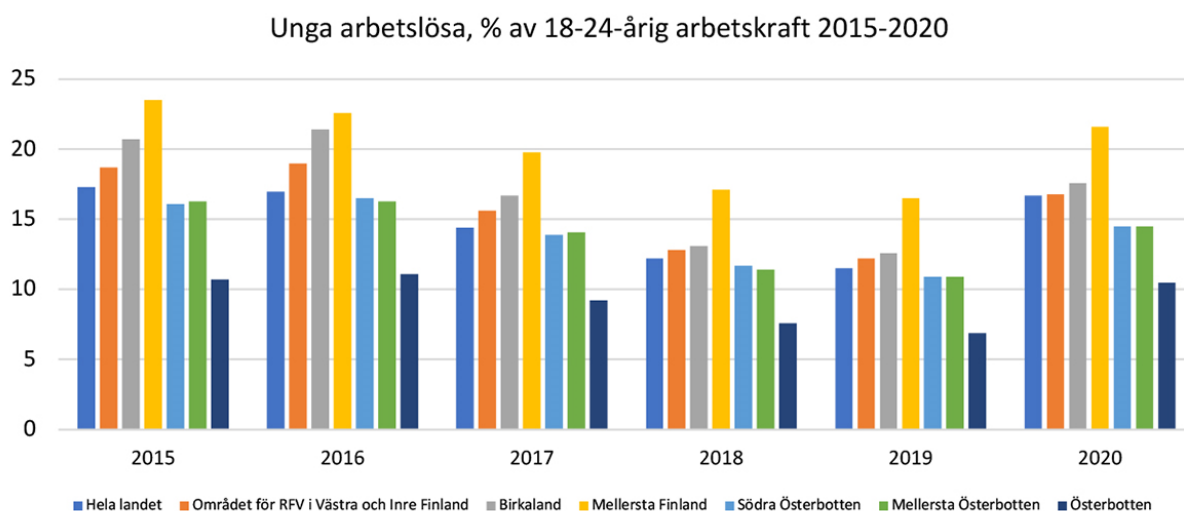
8 Sysselsättning och utbildning

Finlands ekonomi, som en del av Europeiska unionen och den globala ekonomiska politiken, är beroende av många olika saker. Som ett litet och exportdrivet land syns de förändringar som sker i den globala ekonomin också hos oss. Men även om marknaden och dess fluktuationer också har en effekt här i Norden, har även den finska ekonomiska politiken och regionalpolitiken sin egen betydelse, särskilt i fråga om ortspecifika sysselsättningsvariationer och hur de kan besvaras. Finland har redan i många år vuxit uttryckligen i tillväxtcentrum och gränsområdena har ofta hamnat utanför när arbetsplatserna och arbetskraften rinner in i centrum. Vid sidan om sysselsättningssiffrorna syns detta också i de kommunala försörjningskvoterna, som behandlas närmare i punkt 10.4.

8.1 Sysselsättningsutvecklingen

I figur 7 presenteras de förändringar som skett i arbetslösheten av 18–24-åringar under de senaste fem åren i hela landet, området för Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland samt i landskapen i regionen. Genomgående kan man se att ungas arbetslöshet fortsatte att minska stadigt mellan 2015 och 2019. Figur 7 illustrerar väl coronavirusets effekter på arbetslösheten. Många unga arbetar inom bl.a. servicebranscherna och restaurangverksamheten, vilka särskilt påverkades av coronaåtgärderna. Figur 7 visar också olikheterna i landskapens situation. I Mellersta Finland har ungdomarnas arbetslöshet varit klart större under de senaste fem åren jämfört med de övriga landskapen i regionen. I Västra och Inre Finland har det också funnits mer arbetslöshet bland unga i proportion till hela landets genomsnitt, även om coronaviruset jämnade ut situationen 2020. I varje fall har coronavirusets inverkan på ungdomarnas arbetslöshet, både i enstaka landskap och i hela landet, varit mycket dramatisk.

Figur 7. Unga arbetslösa, 18–24-åringar av motsvarande arbetskraft 2015–2020 (Sotkanet 2021).

I tabell 3 presenteras kommunspecifika arbetslöshetssiffror för unga personer under 25 år, samt för 25–28-åringar, i december 2019 och 2020. I tabellen har man markerat kommuner, där den årliga förändringen är positiv, med grönt och kommuner, där situationen har försämrats, med rött. Coronavirusets inverkan på sysselsättningen är tydlig.

Landskapsvis såg situationen ut på följande sätt. Antalet arbetslösa under 25 år i Birkaland var 28,1 procent fler i december 2020 än i december 2019. I Mellersta Finland var situationen inte så illa, men även där var antalet arbetslösa under 25 år fortfarande 20 procent fler än året innan. Bland landskapen i Västra och Inre Finland var situationen som bäst i Södra Österbotten. Trots detta fanns det även där 18,1 procent flera arbetslösa under 25 år i december 2020 än i december 2019. I Mellersta Österbotten ökade antalet arbetslösa under 25 år med över 30 procent jämfört med året innan. Av landskapen Västra och Inre Finland skedde den mest betydande försämringen i arbetslösheten bland unga i Österbotten, där arbetslösheten av personer under 25 år försämrades med till och med 36,5 procent från december 2019 till december 2020. När man granskar kommunerna märker man att även små kvantitativa förändringar i små kommuner åstadkommer mycket stora procentuella svängningar.

Tabell 3. Arbetslösa unga under 25 år samt 25–28 år per kommun 2019 och 2020. (ANM 2021)

	Arbetslösa under 25 år				Arbetslösa 25–28-åringar			
	2019	Skillnad i antal	Skillnad i %	2020	2019	Skillnad i antal	Skillnad i %	2020
Ackas	85	-17	-20,0	102	48	-25	-52,1	73
Tavastkyro	45	2	4,4	43	35	-4	-11,4	39
Ikalis	26	-12	-46,2	38	23	-23	-100,0	46
Juupajoki	6	1	16,7	5	7	5	71,4	2
Kangasala	120	-66	-55,0	186	103	-36	-35,0	139
Kihniö	8	5	62,5	3	2	-3	-150,0	5
Lembois	103	-30	-29,1	133	64	-33	-51,6	97
Mänttä-Filpula	66	-14	-21,2	80	42	3	7,1	39
Nokia	230	-48	-20,9	278	139	-62	-44,6	201
Orivesi	31	-7	-22,6	38	37	-2	-5,4	39
Parkano	30	-11	-36,7	41	18	-6	-33,3	24
Birkala	86	-27	-31,4	113	52	-35	-67,3	87
Pungalaitio	12	1	8,3	11	6	-6	-100,0	12
Pälkäne	23	-5	-21,7	28	17	-1	-5,9	18
Ruovesi	14	-4	-28,6	18	14	-2	-14,3	16
Sastamala	91	-37	-40,7	128	65	-21	-32,3	86
Tammerfors	2030	-597	-29,4	2627	2031	-694	-34,2	2725
Urdiala	23	0	0,0	23	13	-5	-38,5	18
Valkeakoski	152	-6	-3,9	158	88	-27	-30,7	115

	Arbetslösa under 25 år				Arbetslösa 25–28-åringar			
	2019	Skillnad i antal	Skillnad i %	2020	2019	Skillnad i antal	Skillnad i %	2020
Vesilax	17	-7	-41,2	24	7	-7	-100,0	14
Virtdois	22	-19	-86,4	41	17	2	11,8	15
Ylöjärvi	133	-43	-32,3	176	94	-34	-36,2	128
Birkaland	3353	-941	-28,1	4294	2922	-1016	-34,8	3938
Hankasalmi	22	-7	-31,8	29	6	-5	-83,3	11
Joutsa	15	-8	-53,3	23	9	-3	-33,3	12
Jyväskylän	1661	-410	-24,7	2071	1366	-408	-29,9	1774
Jämsä	202	11	5,4	191	80	-31	-38,8	111
Kannonkoski	5	-6	-120,0	11	4	-2	-50,0	6
Karstula	23	3	13,0	20	5	-9	-180,0	14
Keuru	48	-11	-22,9	59	32	-11	-34,4	43
Kinnula	9	-4	-44,4	13	3	-4	-133,3	7
Kivijärvi	9	4	44,4	5	4	-2	-50,0	6
Konnevesi	15	-2	-13,3	17	6	-3	-50,0	9
Kuhmois	12	-3	-25,0	15	3	-2	-66,7	5
Kyyjärvi	9	-1	-11,1	10	2	-5	-250,0	7
Laukas	111	-22	-19,8	133	81	-3	-3,7	84
Luhango	5	3	60,0	2	0	-2		2
Muldia	7	0	0,0	7	4	-1	-25,0	5
Muurame	49	-22	-44,9	71	32	-11	-34,4	43
Petäjävesi	27	1	3,7	26	15	-10	-66,7	25
Pihtipudas	29	3	10,3	26	14	-2	-14,3	16
Saarijärvi	59	-7	-11,9	66	62	-7	-11,3	69
Toivakka	5	-3	-60,0	8	6	-1	-16,7	7
Urais	15	-10	-66,7	25	6	-6	-100,0	12
Viitasaari	40	-3	-7,5	43	25	-5	-20,0	30
Äänekoski	170	-26	-15,3	196	100	-31	-31,0	131
Mellersta Finland	2547	-520	-20,4	3067	1865	-564	-30,2	2429

När man granskar situationen för 25–28-åringar verkar inte helheten alls bättre – till många delar rentav betydligt sämre. Antalet 25–28-åriga arbetslösa i Birkaland var 34,8 procent fler i december 2020 än i december 2019. I Mellersta Finland var det motsvarande antalet 30,2 procent, i Södra Österbotten 28,4 procent i och Mellersta Österbotten 14,6 procent, det bästa i hela området. Liksom för personer under 25 år skedde den största försämringen av arbetslösheten bland 25–28-åringar i Västra och Inre Finland i Österbotten, där ungas arbetslöshet försämrades med upp till 60,4 procent från december 2019 till december 2020.

Tabell 3. Arbetslösa unga under 25 år samt 25–28 år per kommun 2019 och 2020. (ANM 2021)

	Arbetslösa under 25 år				Arbetslösa 25–28-åringar			
	2019	Skillnad i antal	Skillnad i %	2020	2019	Skillnad i antal	Skillnad i %	2020
Alajärvi	63	2	3,2	61	34	-16	-47,1	50
Alavo	57	6	10,5	51	34	-15	-44,1	49
Evijärvi	5	1	20,0	4	5	-7	-140,0	12
Ilmola	50	-21	-42,0	71	34	-5	-14,7	39
Storå	4	-3	-75,0	7	4	-6	-150,0	10
Bötom	2	-3	-150,0	5	4	-1	-25,0	5
Kauhajärvi	97	2	2,1	95	50	-6	-12,0	56
Kauhava	61	-30	-49,2	91	36	-30	-83,3	66
Kuortane	12	-2	-16,7	14	7	-9	-128,6	16
Kurikka	96	-32	-33,3	128	76	-2	-2,6	78
Lappajärvi	13	1	7,7	12	6	1	16,7	5
Lappo	72	-14	-19,4	86	40	-24	-60,0	64
Seinäjäki	482	-104	-21,6	586	341	-90	-26,4	431
Soini	14	-2	-14,3	16	14	7	50,0	7
Östermark	18	-8	-44,4	26	16	4	25,0	12
Vindala	17	6	35,3	11	4	-6	-150,0	10
Etseri	39	1	2,6	38	18	0	0,0	18
Södra Österbotten	1102	-200	-18,1	1302	723	-205	-28,4	928
Halso	6	-1	-16,7	7	2	-1	-50,0	3
Kannus	30	-20	-66,7	50	26	-3	-11,5	29
Kaustby	18	-6	-33,3	24	5	-2	-40,0	7
Karleby	312	-77	-24,7	389	220	-28	-12,7	248
Lestijärvi	4	0	0,0	4	0	-1		1
Perho	15	-6	-40,0	21	10	-8	-80,0	18
Toholampi	9	-6	-66,7	15	5	-2	-40,0	7
Vetil	12	-9	-75,0	21	13	4	30,8	9
Mellersta Österbotten	406	-125	-30,8	531	281	-41	-14,6	322
Storkyro	15	-10	-66,7	25	7	-10	-142,9	17
Kaskö	1	-2	-200,0	3	2	2	100,0	0
Korsnäs	6	-1	-16,7	7	8	-4	-50,0	12
Kristinestad	12	0	0,0	12	11	-1	-9,1	12
Kronoby	20	-4	-20,0	24	7	-15	-214,3	22
Laihela	25	-20	-80,0	45	14	-22	-157,1	36
Larsmo	7	-1	-14,3	8	3	-9	-300,0	12
Malax	16	3	18,8	13	17	0	0,0	17

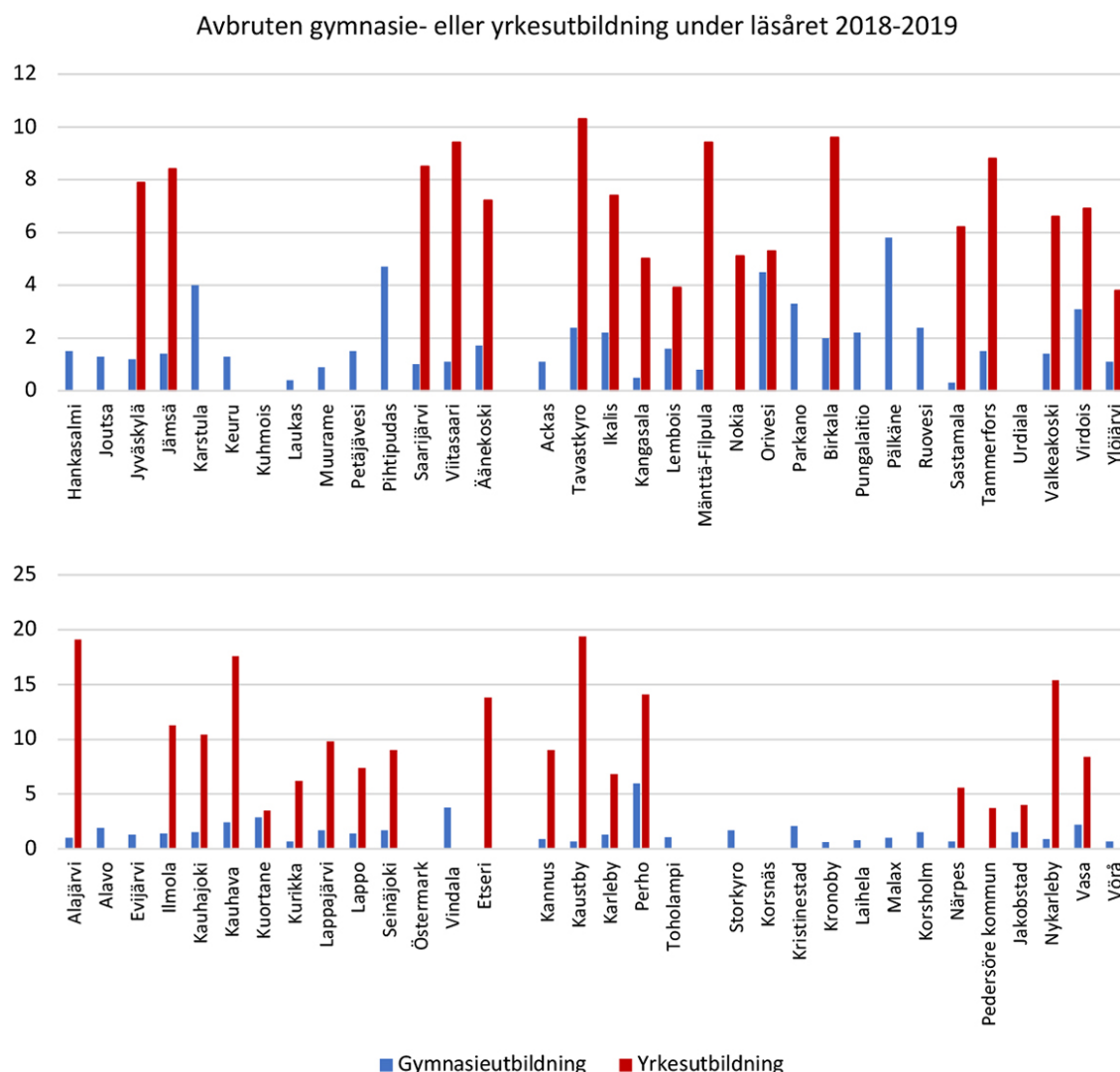
	Arbetslösa under 25 år				Arbetslösa 25–28-åringar			
	2019	Skillnad i antal	Skillnad i %	2020	2019	Skillnad i antal	Skillnad i %	2020
Korsholm	35	-32	-91,4	67	45	-12	-26,7	57
Närpes	20	-3	-15,0	23	20	2	10,0	18
Jakobstad	109	-17	-15,6	126	80	-25	-31,3	105
Pedersöre	15	-13	-86,7	28	12	-10	-83,3	22
Nykarleby	11	-14	-127,3	25	13	-12	-92,3	25
Vasa	408	-133	-32,6	541	308	-230	-74,7	538
Vörå	7	-11	-157,1	18	23	2	8,7	21
Österbotten	707	-258	-36,5	965	570	-344	-60,4	914

8.2 Utbildning på andra stadiet

I figur 8 nedan har man sammanställt andelen personer som helt avbrutit gymnasiet och yrkesutbildning under läsåret 2018–2019. Det är betydligt mer sällsynt att avbryta gymnasieutbildning än att avbryta yrkesutbildning. I Mellersta Finland framhävs andelen personer som avbrutit gymnasiet i Pihtipudas och Karstula. Yrkesutbildningen avbröts i synnerhet i Viitasaari, även om siffrorna var nästan desamma även i andra kommuner. I Birkaland avbröts gymnasiet oftast i Pälkäne och Orivesi. Yrkesutbildningen avbröts däremot särskilt ofta i Tavastkyro, Mänttä-Filpula och Birkala.

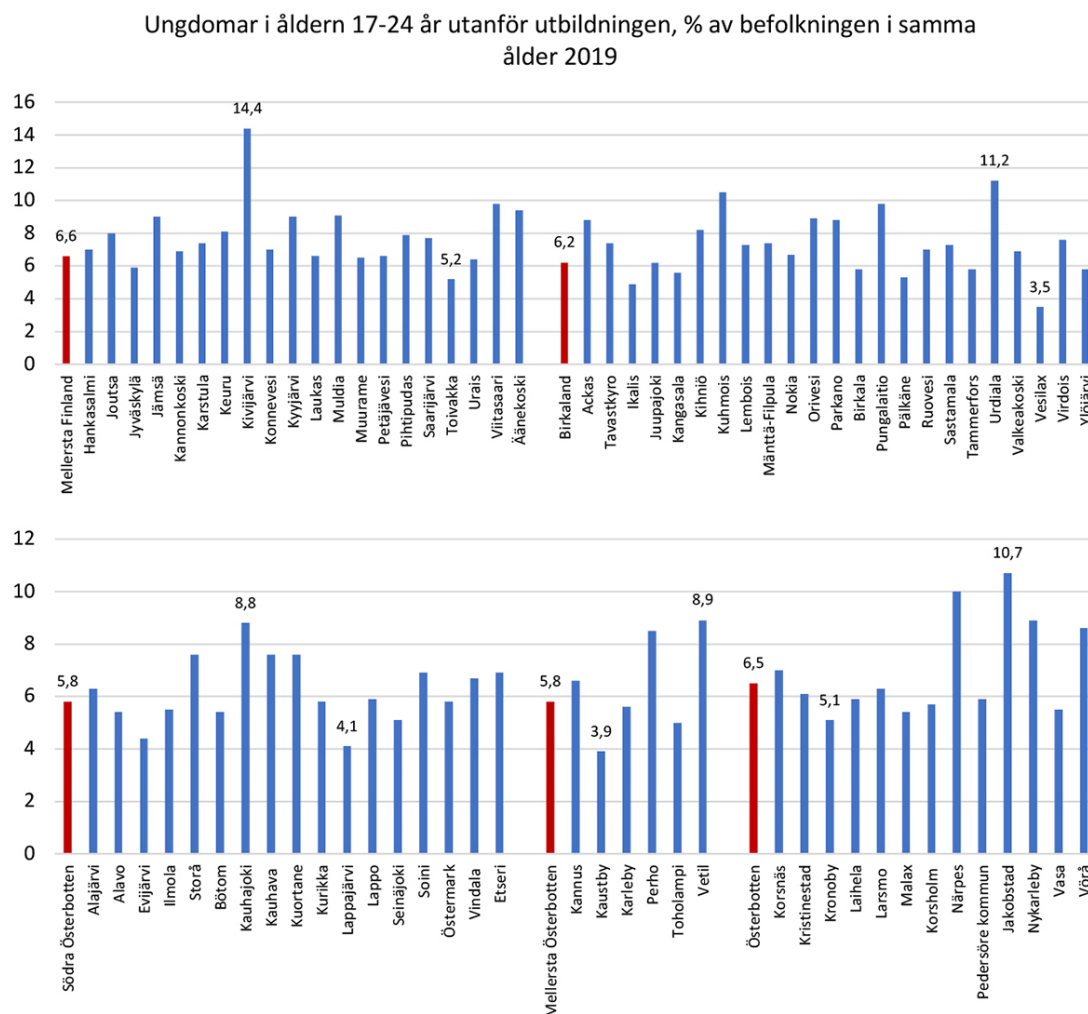
I Österbotten avbröt man gymnasiet oftast i Mellersta Österbotten i Perho kommun och i Södra Österbotten i Vindala. Avbruten yrkesutbildning betonades egentligen i alla landskap i Österbotten. I Kaustby i Mellersta Österbotten avbröt nästan var femte studerande yrkesutbildningen under läsåret 2018–2019. I Alajärvi i Södra Österbotten var situationen nästan densamma. I Nykarleby i landskapet Österbotten var situationen inte så här illa, men även där avbröt över 15 procent yrkesutbildningen under granskningsperioden.

Figur 8. Avbröt examensutbildning helt under läsåret 2018–2019, % av alla som inlett studierna. (Statistikcentralen 2021)

I figur 9 presenteras andelen 17–24-åringar som blev utanför utbildningen 2019 enligt kommun i förhållande till befolkningen i samma ålder. Med personer utanför utbildningen avses personer som under året i fråga inte är studerande eller som inte har någon examenskod, dvs. utbildning efter grundskolan. När figuren granskas kan man se att skillnaderna inte är stora mellan landskapen och varierar mellan 6,6 och 5,8 procent. Granskningen per kommun visar dock en betydande kommunspecifik variation. Kommuner där över 10 procent inte deltog i utbildning 2019 var Kivijärvi i Mellersta Finland, Urdiala i Birkaland och Jakobstad i Österbotten. I Södra och Mellersta Österbotten fanns det däremot inte en enda kommun, där över 10 procent inte skulle ha deltagit i utbildning.

Figur 9. 17–24-åringar utanför utbildningen 2019, % av ungdomar i samma ålder. (Sotkanet 2021)

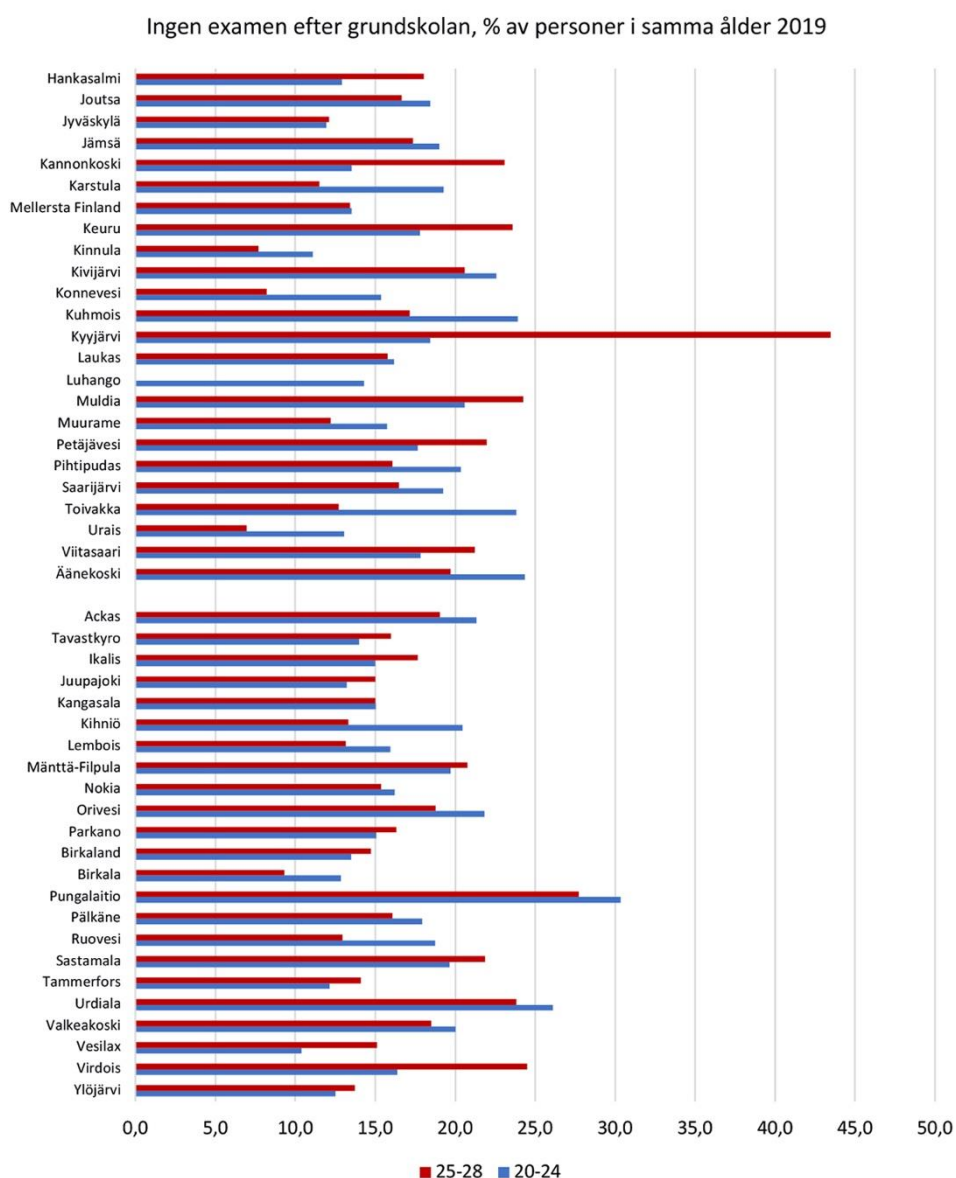
I figur 10 och 11 presenteras ungdomar utan examen efter grundskolan i förhållande till befolkningen i samma ålder 2019. I figurerna har 20–24 och 25–28-åringar separerats till egna grupper. Vid granskningen av landskapens medelvärden är skillnaderna ganska små. För 20–24-åringar rör man sig mellan 13,5 procent (Mellersta Finland och Birkaland) och 15,8 procent (Mellersta Österbotten). För 25–28-åringar rör sig landskapens medelvärden mellan 13,4 procent (Mellersta Finland) och 15,9 procent (Österbotten). Landskapen håller sig inom ett par procentenheter i båda åldersgrupperna.

När situationen granskas kommunvis finns det många skillnader – och de är stora. De bästa landskapsspecifika situationerna för 20–24-åringar finns i Kinnula i Mellersta Finland (11,1 %), Vesilax i Birkaland (10,4 %), Lestijärvi i Mellersta Österbotten (4,2 %), Larsmo kommun i Österbotten (9,2 %) och Storå i Södra Österbotten (10 %). Den bästa situationen för 25–28-åringar var på motsvarande sätt i Kinnula i Mellersta Finland (7,7 %), Birkala i Birkaland (9,3 %), Vetil

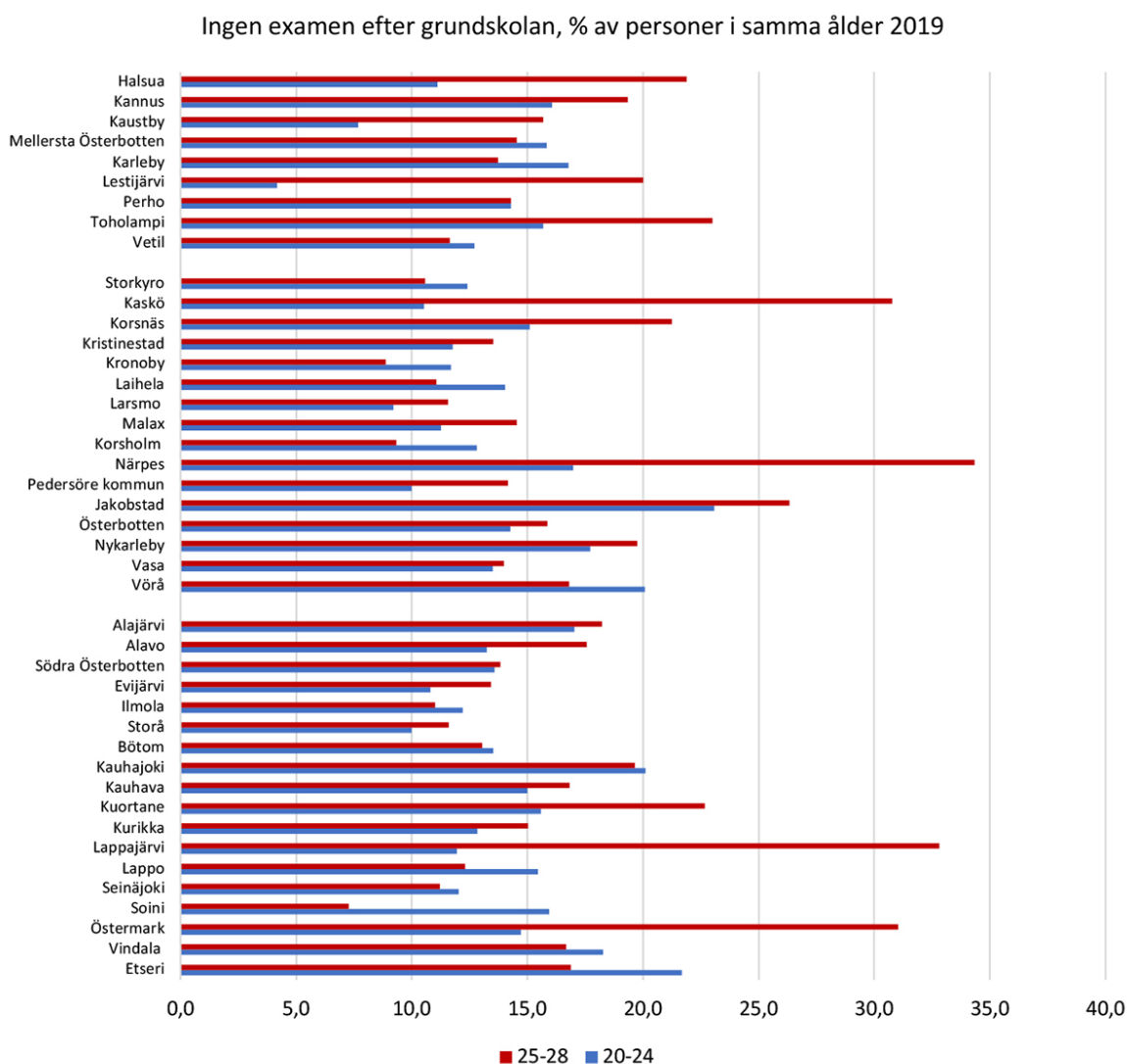
i Mellersta Österbotten (11,7 %), Kronoby i Österbotten (8,9 %) och Soini kommun i Södra Österbotten (7,3 %).

När man granskar hela Västra och Inre Finland lever situationen kommunvis mycket. I flera kommuner har över 20 procent av 20–24-åringarna ingen utbildning efter grundskolan. Den sämsta situationen för denna åldersgrupp 2019 var i Pungalaitio kommun i Birkaland, 30,3 procent av åldersgruppen. För 25–28-åringar var situationen 2019 sämst i Kyyjärvi i Mellersta Finland, Kaskö och Närpes i Österbotten samt Lappajärvi och Östermark i Södra Österbotten. Även i dessa kommuner hade över 30 procent av personer i samma ålder ingen examen efter grundskolan.

Figur 10. Unga i Birkaland och Mellersta Finland utan examen efter grundskolan i förhållande till befolkningen i samma ålder 2019. (Statistikcentralen 2021)

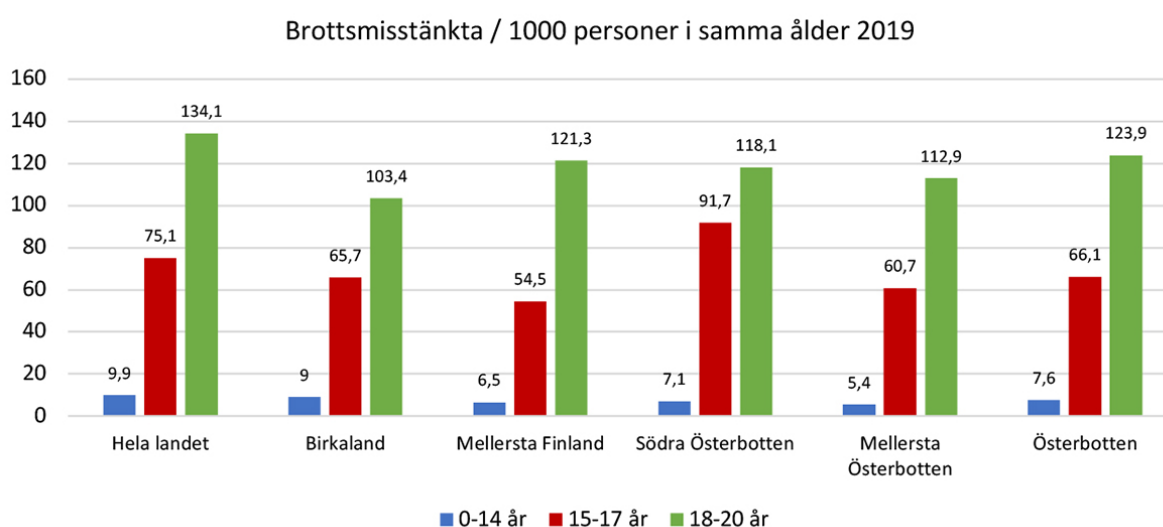
Figur 11. Unga i Österbotten, Södra Österbotten och Mellersta Österbotten utan examen efter grundskolan i förhållande till befolkningen i samma ålder 2019. (Statistikcentralen 2021)

9 Unga och brottslighet

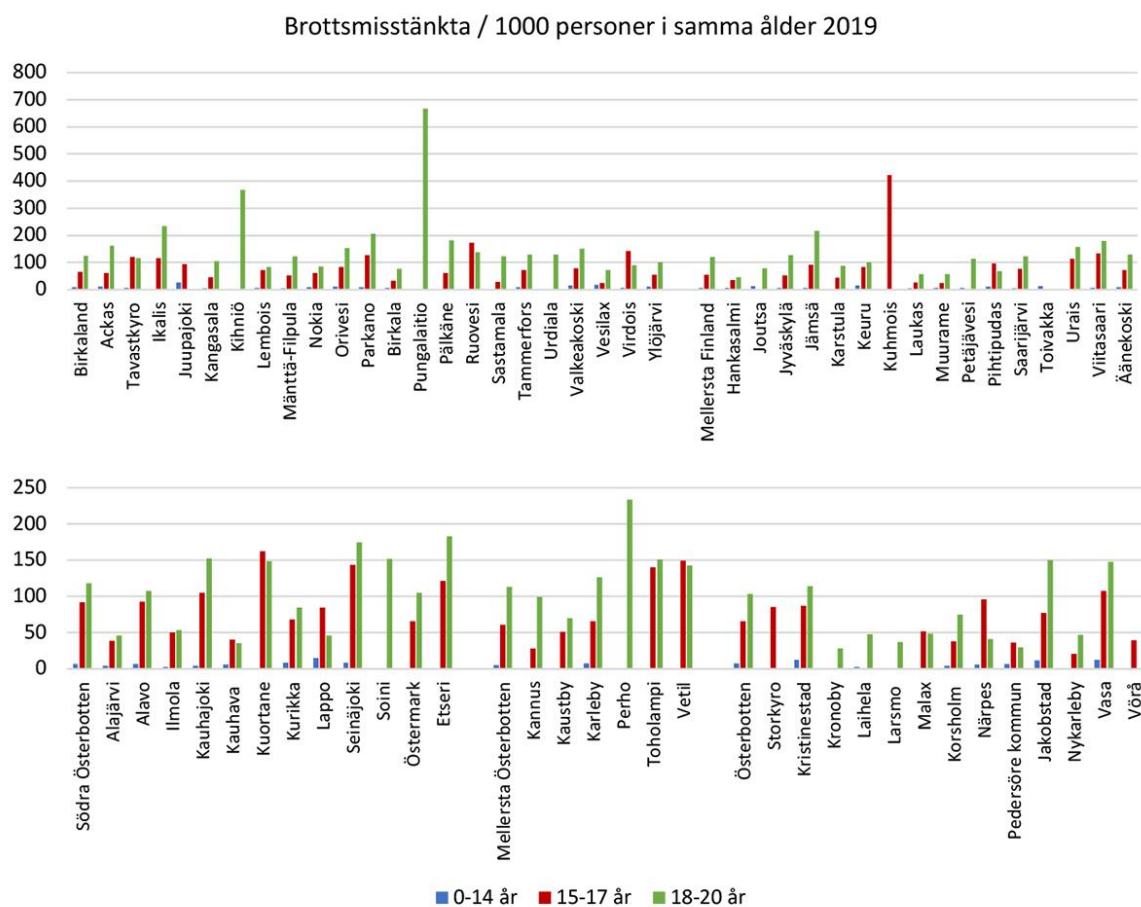
I figur 12 presenteras den proportionella andelen barn och unga i tre åldersgrupper som misstänkts för brott i hela landet, samt inom området för Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland. Vad gäller barn, dvs. 0–14-åringar i Västra och Inre Finland, finns det tydligt mindre brottsmisstänkta i landskapen än hela landets genomsnitt per åldersgrupp. Endast i Birkaland ligger siffran nära landets medelvärde. I fråga om 15–17-åringar som misstänks för brott finns det rätt stora skillnader mellan landskapen. I Västra och Inre Finland är siffran allra minst i Mellersta Finland (54,5/1 000 personer i samma ålder) och störst i Södra Österbotten (91,7/1 000 personer i samma ålder). I Södra Österbotten är siffran klart högre än landets medeltal (75,1/1 000 personer i samma ålder). För 18–20-åringar jämnades landskapens skillnader ut en aning och alla fem landskap ligger under det nationella genomsnittet.

Figur 12. Brottsmisstänkta per 1 000 personer i samma ålder 2019. (Sotkanet 2021)

I figur 13 nedan har man sammanställt kommunspecifika uppgifter om barn och unga som misstänks för brott på basis av indelningen i tre olika åldersgrupper. Vid granskning av kommunspecifik statistik bör man beakta att brotten registreras enligt gärningsplats. Samma person kan vara misstänkt flera gånger under samma år för ett annat eller samma brott. Om personen till exempel misshandlar två personer, registreras detta i statistiken som två misstänka, även om gärningsmannen är en och samma person (Sotkanet 2021).

Figur 13. Brottsmisstänkta under 20 år enligt åldersgrupp och kommun. (Sotkanet 2019)

För barn i åldern 0–14 år är antalet lyckligtvis mycket litet i alla kommuner. När det gäller unga, 15–17-åringar, börjar kommunspecifika skillnader synas. I hela Västra och Inre Finland registrerades flest brottsmisstänkta i förhållande till personer i samma ålder i Kuhmois i Mellersta Finland. När man tolkar dessa måste man dock komma ihåg att de proportionella antalen i små kommuner med små åldersgrupper lätt blir höga, även utan många konkreta fall per år. Trots detta kan antalet i Kuhmois (423/1 000) anses vara högt. För 18–20-åringar finns de största siffrorna i Pungalaitio i Birkaland, där det fanns 666 brottsmisstänka per 1 000 personer i samma ålder. Återigen måste man betona dragning av alltför långtgående slutsatser utan att exakt veta vilka fall dessa gäller.

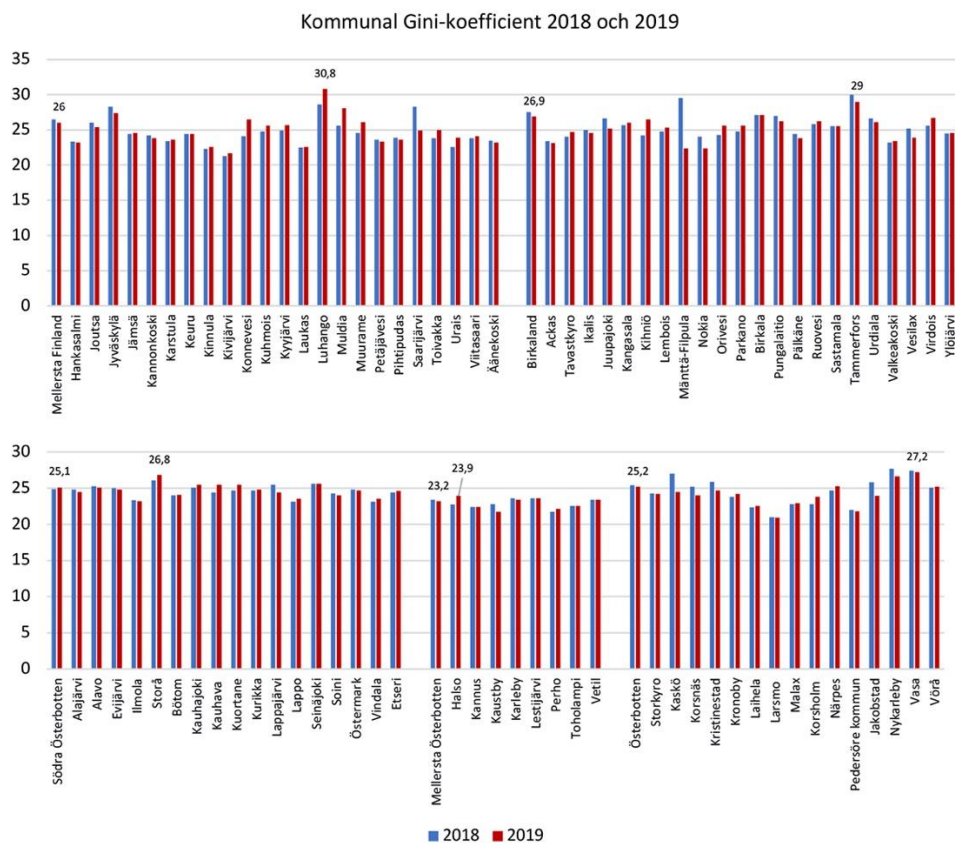
10 Barnfamiljers välbefinnande

10.1 Inkomstskillnader

I figur 14 nedan presenteras Gini-koefficienten i Västra och Inre Finlands landskap och kommuner, vilken är det vanligaste nyckeltalet som beskriver inkomstskillnader. Ju större värde Gini-koefficienten får i kommunen, desto ojämnare är inkomsterna fördelade. Det maximala värdet på Gini-koefficienten är ett. Då får den inkomsttagare som har de högsta inkomsterna alla inkomster. Det lägsta möjliga värdet på Gini-koefficienten är 0, varvid alla inkomsttagare har lika stora inkomster.

Enstaka förändringar på individuell nivå påverkar inte Gini-koefficienten, men omfattande förändringar i arbetslösheten o.d. syns i statistiken. Landskapsvis fanns de minsta inkomstskillnaderna 2019 i Mellersta Österbotten (23,2) och de största i Birkaland (26,9). Med undantag av Södra Österbotten hade Gini-koefficienten sjunkit en aning i alla landskap mellan två jämförelseår, men förändringarna är mycket små. Enskilda kommuner där inkomstskillnaderna var stora 2019 fanns i Luhango i Mellersta Finland (30,8), Tammerfors i Birkaland (29) och Vasa i Österbotten (27,2). I Västra och Inre Finlands fördelades inkomsterna 2019 allra jämnast i Larsmo kommun i Österbotten (20,9). Variationen från landskapets medelvärde var drygt 4 enheter.

Figur 14. Kommunens GINI-koefficient 2018–2019 (Sotkanet 2021).

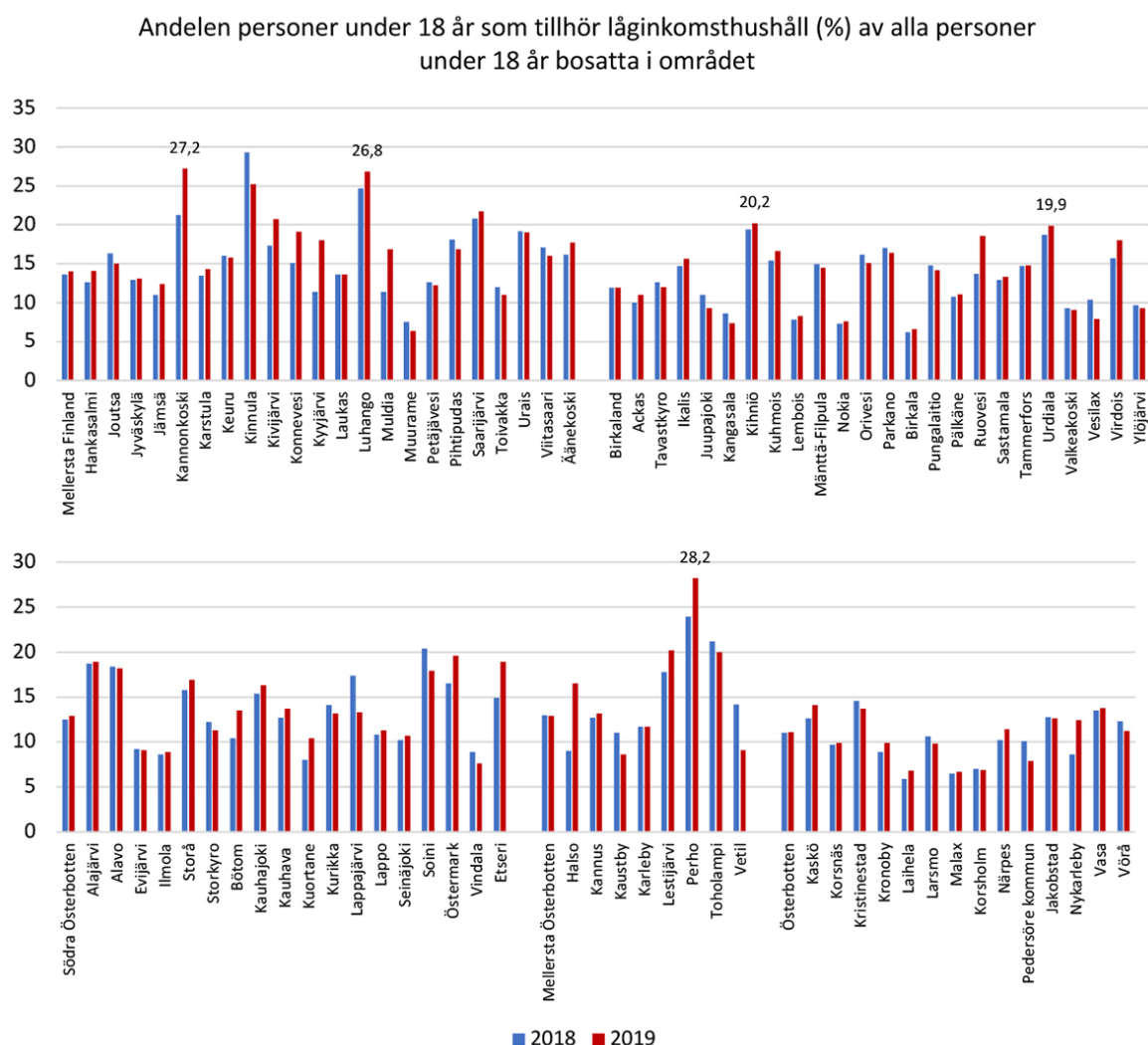
10.2 Barnfamiljers utkomst

Ungas och barnfamiljers utkomst är på många sätt en betydande faktor för välbefinnandet av barn, unga och familjer. Även om pengar inte direkt påverkar välbefinnandet har de en betydande inverkan på bl.a. ungas fritidsverksamhet. Tidigare möjliggjorde pengar också utbildning, men övergången till ett avgiftsfritt andra stadium minskar för sin del denna faktor som tidigare orsakade skillnader i utbildning.

I figur 15 nedan presenteras barnens låginkomstgrad kommunvis åren 2018–2019. Låginkomstgraden beskriver andelen personer under 18 år som tillhör hushåll med låga inkomster i procent av alla personer under 18 år som är bosatta i kommunen. Statistiken beskriver hur stor del av områdets invånare under 18 år hör till hushåll, vars inkomster ligger under gränsen för relativt låga inkomster. Det är fråga om en mätare som beskriver befolkningens ställning genom relativ inkomstfördelning. Om låginkomstgraden av personer under 18 år är högre än den övriga befolkningens låginkomstgrad, är barnfamiljernas relativa inkomst sämre än genomsnittet.

För 2019 rörde sig landskapens medeltal mellan 11,1 procent i Österbotten och 14 procent i Mellersta Finland. Vid granskning av kommunerna i Västra och Inre Finland fanns det proportionellt sett flest personer under 18 år som tillhörde familjer med låga inkomster i Perho kommun i Mellersta Österbotten (28,2 %) samt Kannonkoski (27,2 %) och Luhango kommun (26,8%) i Mellersta Finland. I Mellersta Finland ligger också Muurame kommun, där den motsvarande siffran var det minsta i området, 6,4 procent.

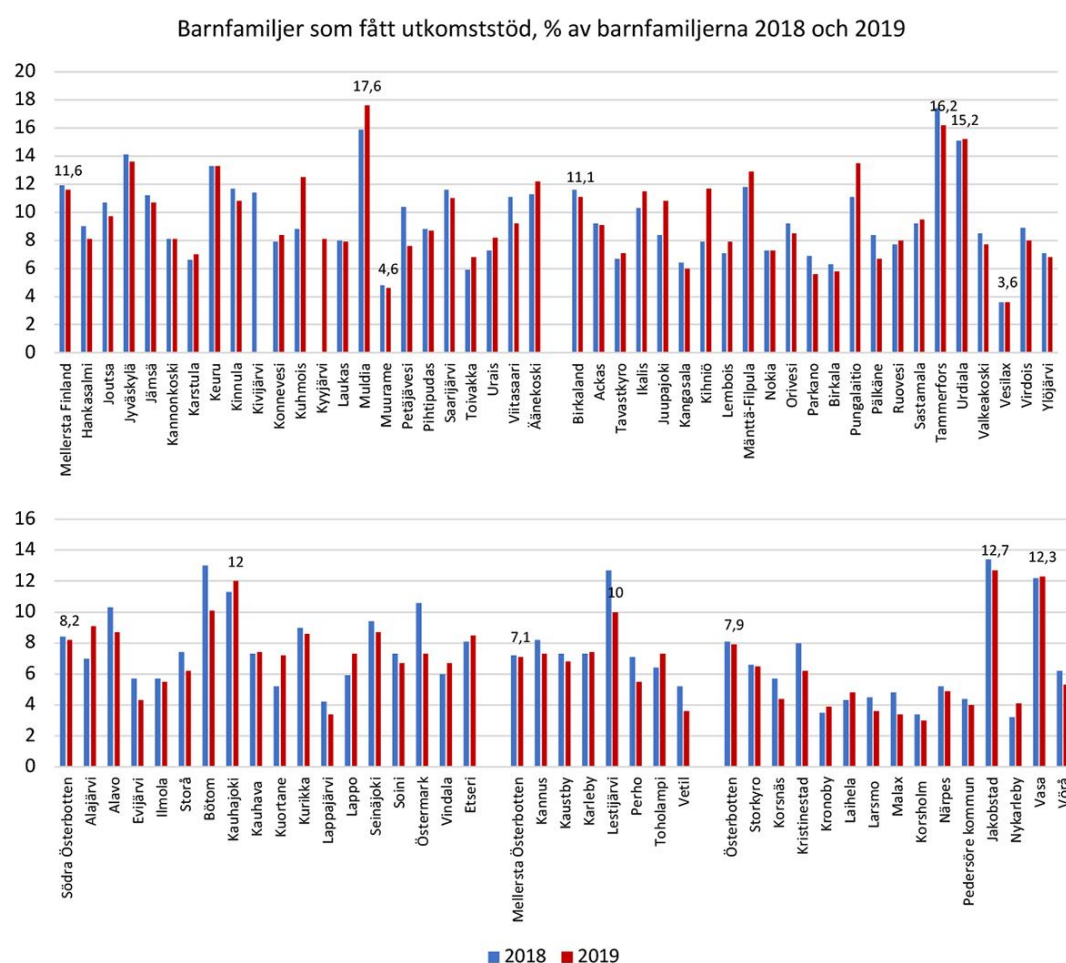
Figur 15. Barnens låginkomstgrad enligt landskap och kommun 2018 och 2019. (Sotkanet 2021)

I figur 16 presenteras andelen barnfamiljer som fått utkomststöd av alla barnfamiljer kommunvis 2018 och 2019. I Västra och Inre Finland 2019 hade landskapen Birkaland och Mellersta Finland i genomsnitt fler barnfamiljer som fick utkomststöd än landskapen i Österbotten. Särskilt Mellersta Österbotten med 7,1 procent skiljde sig åt från Mellersta Finland, där den motsvarande siffran var 11,6. I landskapen var skillnaderna stora mellan kommunerna. I Mellersta Finland i Muurame kommun hade 4,6 procent av barnfamiljerna fått utkomststöd 2019, när den motsvarande siffran i Muldia kommun var hela 17,6 procent. Motsvarande stora skillnader fanns också i Birkaland, där 16,2 procent av barnfamiljerna i Tammerfors hade fått utkomststöd. Samtidigt var siffran bara 3,6 procent i Vesilax kommun, som till sitt invånarantal är mycket mindre. Landskapsvis var de årliga variationerna små och under granskningsperioden på två år har de alla gått i en något bättre riktning, trots att det inom landskapen finns kommuner där man under den korta granskningsperioden också har gått i en sämre riktning.

I de övriga landskapen i Västra och Inre Finland fanns det inte så stora andelar. I Österbotten fanns det flest barnfamiljer som fått utkomststöd i förhållande till övriga barnfamiljer i Jakobstad (12,7 %). Landskapets centrala stad Vasa var dock nästan på samma nivå (12,3 %). I Mellersta Österbotten fanns det minst barnfamiljer som fick utkomststöd i förhållande till alla barnfamiljer. Lestijärvi var ett undantag i landskapet med 10 procent. I Kauhajoki stad i Södra Österbotten fick 12 procent av barnfamiljerna utkomststöd 2019.

Figur 16. Barnfamiljer som fick utkomststöd, % av alla barnfamiljer 2018 och 2019. (Sotkanet 2021)

I tabell 5 har man kommunvis sammanställt gifta par eller sambor med barn som fått utkomststöd 2018 och 2019. I mitten av tabellen syns en förändring mellan två uppföljningsår som har framhävts antingen med grönt, om den är positiv, och med rött, om den är negativ. För kommunerna i landskapen är förändringarna både positiva och negativa. Sinsemellan jämnas de olika situationerna i kommunerna ut och minskar de landskapsvisa totala förändringarna.

Tabell 5. Giftna par / sambor med barn som fått utkomststöd 2018 och 2019. (Sotkanet 2021)

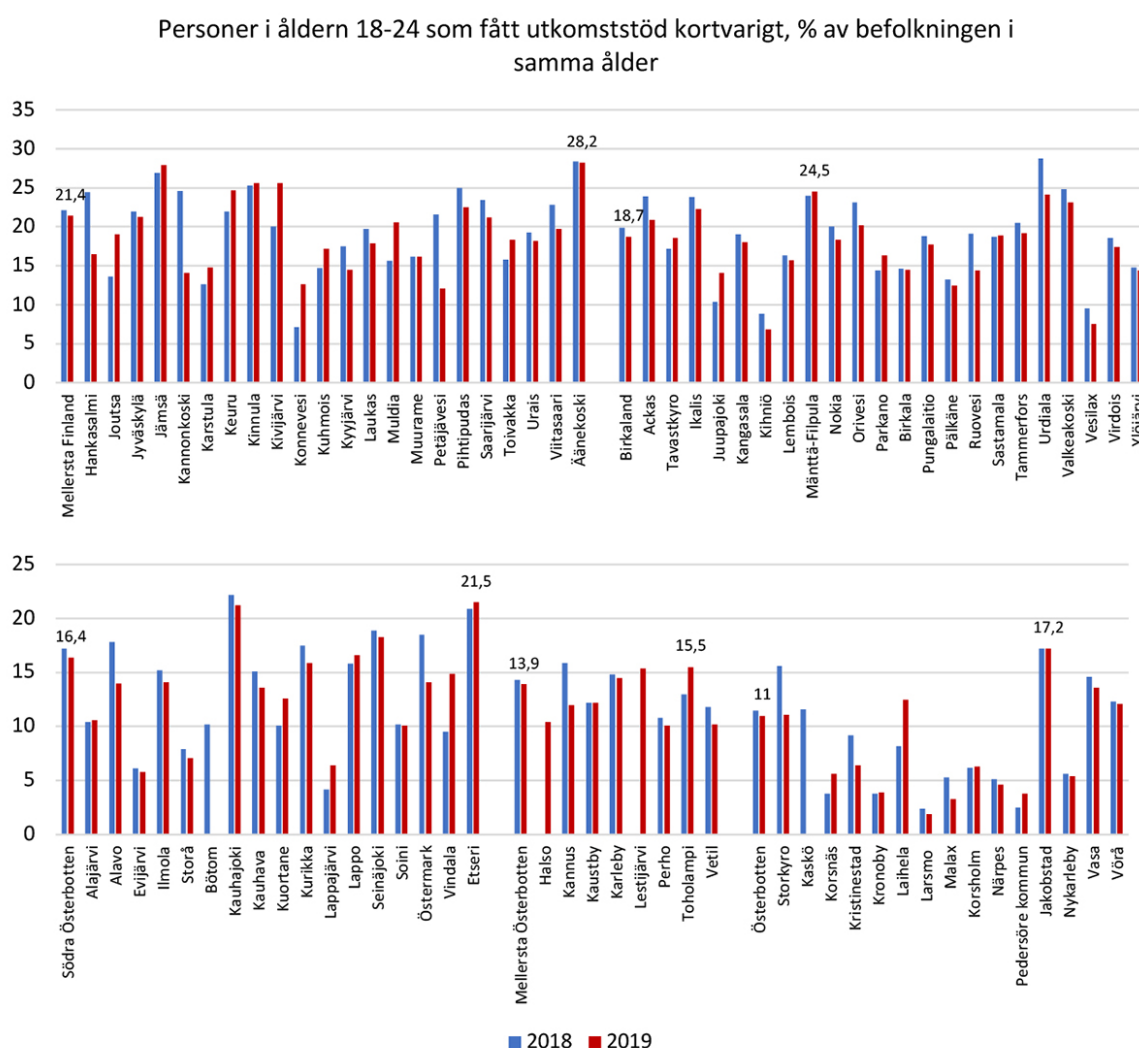
	2018	Förändring	2019		2018	Förändring	2019
Södra Österbotten	647	32	615	Birkaland	2199	82	2117
Alajärvi	26	-20	46	Ackas	51	-1	52
Alavo	55	14	41	Tavastkyro	30	-5	35
Evijärvi	7			Ikalis	27	-8	35
Ilmola	35	8	27	Kangasala	93	2	91
Storå	7			Kihniö			6
Bötom	5			Lembois	80	-12	92
Kauhajoki	61	-3	64	Mänttä-Filpula	25	-7	32
Kauhava	56	5	51	Nokia	90	-6	96
Kuortane	5	-7	12	Orivesi	28	9	19
Kurikka	73	4	69	Parkano	14	1	13
Lappajärvi	5	-1	6	Birkala	54	-7	61
Lappo	41	-5	46	Pungalaitio	14	-3	17
Seinäjoki	220	27	193	Pälkäne	22	4	18
Soini	8	-2	10	Ruovesi	8	-5	13
Östermark	25	10	15	Sastamala	82	-15	97
Vindala			9	Tammerfors	1370	138	1232
Etseri	14	-2	16	Urdiala	25	-2	27
				Valkeakoski	63	4	59
Mellersta Österbotten	223	9	214	Vesilax	5	0	5
Kannus	18	1	17	Virdois	11	0	11
Kaustby	13	2	11	Ylöjärvi	100	-3	103
Karleby	152	-1	153				
Perho	17	6	11	Mellersta Finland	1218	53	1165
Toholampi	10	1	9	Hankasalmi	15	1	14
Vetil	10	2	8	Joutsa	10	-3	13
				Jyväskylä	758	33	725
Österbotten	714	13	701	Jämsä	71	13	58
Storkyro	12	2	10	Kannonkoski	6	1	5
Korsnäs	7	2	5	Karstula	7	-4	11
Kristinestad	27	6	21	Keuru	40	3	37
Kronoby	17	-3	20	Kinnula	5	-2	7
Laihela	16	-5	21	Konnevesi	6	-1	7
Larsmo	16	4	12	Kuhmois	5	0	5
Malax	14	6	8	Kyyjärvi		-7	7
Korsholm	32	-2	34	Laukas	79	2	77
Närpes	34	2	32	Muldia	6	0	6
Pedersöre kommun	34	-1	35	Muurame	25	6	19

	2018	Förändring	2019		2018	Förändring	2019
Jakobstad	116	6	110	Petäjävesi	20	7	13
Nykarleby	12	-3	15	Pihtipudas	10	-4	14
Vasa	354	-3	357	Saarijärvi	37	10	27
Vörå	23	2	21	Toivakka	6	0	6
				Urais	14	-4	18
				Viitasaari	29	9	20
				Äänekoski	63	-12	75

10.3 Ungas utkomst

Vid sidan om familjerna har man i rapporten också granskat ungas utkomst. I figur 17 har man sammanställt kommunspecifika uppgifter om 18–24-åriga unga som fått utkomststöd 2018 och 2019. Undantagsvis är detta datainnehåll som varierar väldigt mycket mellan landskapen. I Österbotten fick endast 11 procent av 18–24-åriga unga utkomststöd 2019, medan antalet i Mellersta Finland var 21,4 procent. I Österbotten fick man mest utkomststöd i förhållande till åldersgruppen i Jakobstad (17,2 %). På motsvarande sätt hittades det största antalet i Mellersta Finland i Äänekoski. Upp till 28,2 procent av åldersgruppen fick utkomststöd. I Birkaland gick det i genomsnitt något bättre (18,7 %) än i Mellersta Finland. I Birkaland fick man mest utkomststöd i förhållande till målgruppen i Mänttä-Filpula (24,5 %). I Södra Österbotten skiljer sig Etseri (21,5 %) och Kauhajoki (21,2 %) från landskapets övriga kommuner och landskapets medeltal (16,4 %).

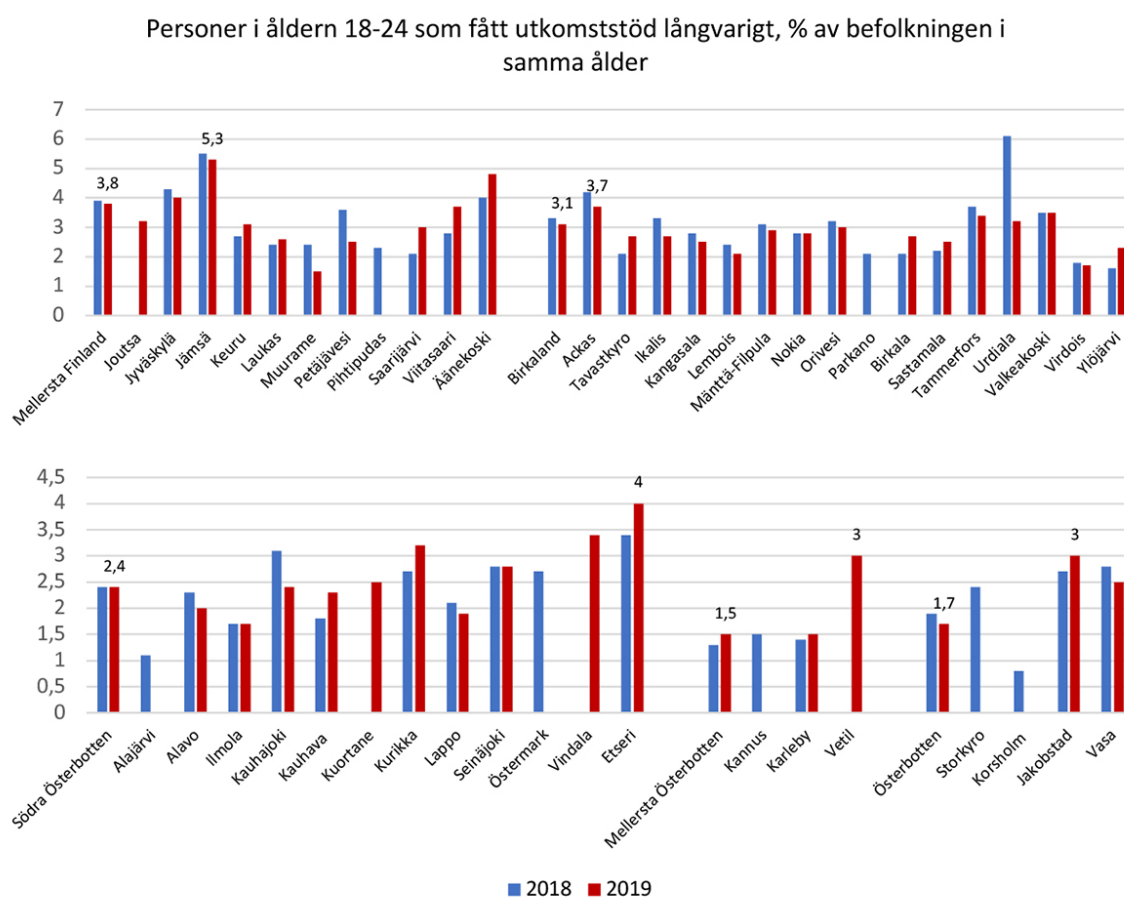
Figur 17. Personer i åldern 18–24 år i förhållande till unga i samma ålder kommunvis. (Sotkanet 2021)

I figur 18 nedan presenteras andelen 18–24-åringar som långvarigt fått utkomststöd av unga i samma ålder i Satakunta och Egentliga Finland och deras kommuner. Som långvarig mottagare av utkomststöd räknas en person som fått utkomststöd i minst 10 månader under året.

En god nyhet i granskningen av Västra och Inre Finland landskapsvis är att årets förändring med undantag av Mellersta Österbotten är något bättre än i de övriga landskapen. Landskapsvis är långvarigt utkomststöd för 18–24-åringar vanligare i Mellersta Finland (3,8 % av befolkningen i samma ålder) än i Mellersta Österbotten (1,5 % av befolkningen i samma ålder). I Mellersta Finland fanns det 18–24-åriga mottagare av långvarigt utkomststöd särskilt i Jämsä (5,3 %), i Birkaland i Ackas (3,7 %), i Södra Österbotten i Etseri (4 %), i Mellersta Österbotten i Vetil (3 %) och i Österbotten i Jakobstad (3 %).

Figur 18. Personer i åldern 18–24 år som långvarigt fått utkomststöd i förhållande till unga i samma ålder kommunvis. (Sotkanet 2021)

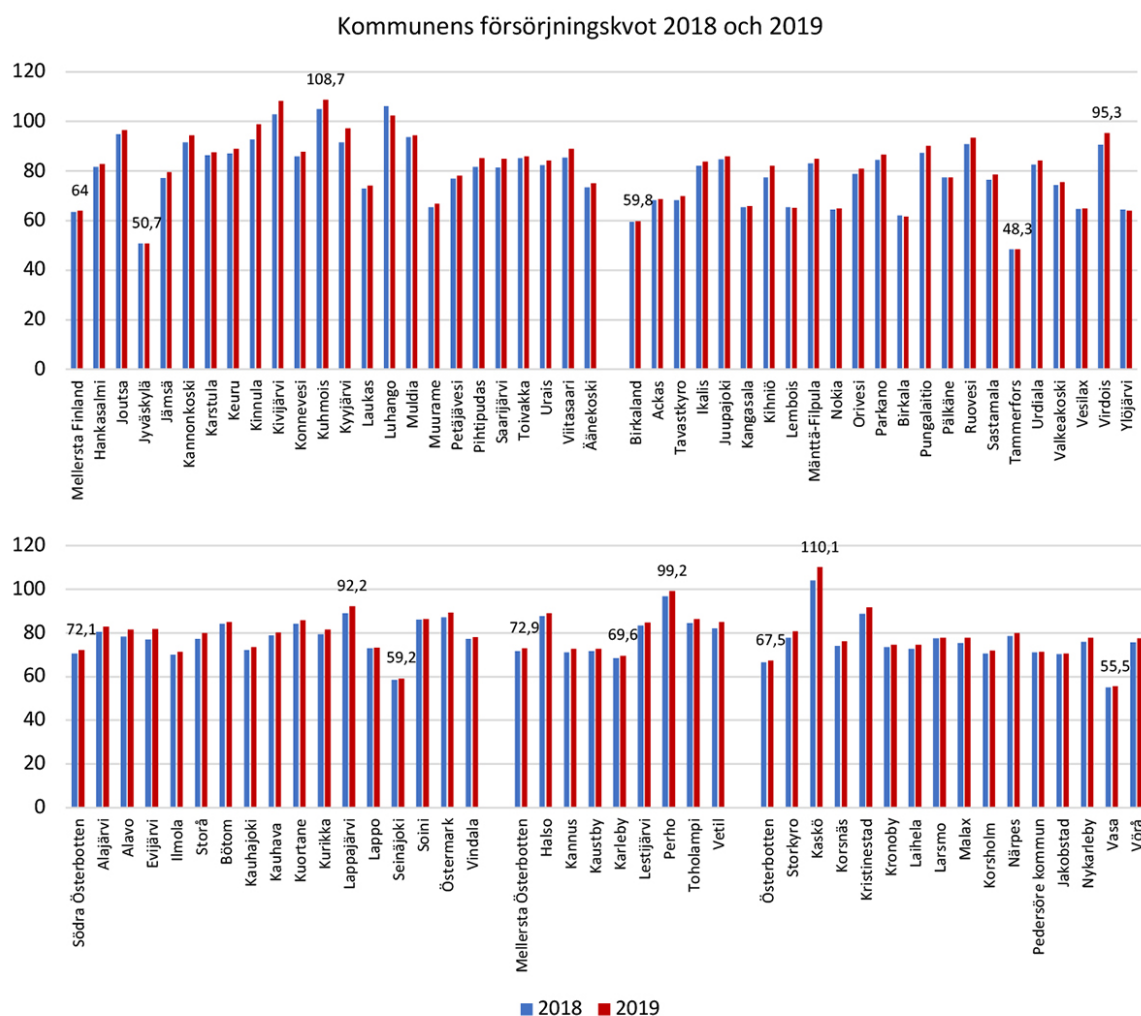

10.4 Försörjningskvot

Fördelningen av samhällets kostnader påverkas av försörjningskvoten, som anger hur många personer under 15 år och över 65 år det finns per hundra 15–64-åringar (personer i arbetsför ålder). Ju flera barn och pensionärer, desto högre är kommunens försörjningskvot. I figur 19 nedan presenteras försörjningskvoten för landskapen och kommunerna i Västra och Inre Finland 2018 och 2019. Figuren anger vart Finland långsamt men säkert har varit på väg redan länge. Befolkningen åldras och försörjningskvoten ökar för varje år. Enligt landskapens medeltal var den högsta försörjningskvoten 2019 i Mellersta Österbotten (72,9) och den lägsta i Birkaland (59,8). Försörjningskvoten drabbar i synnerhet små kommuner med många äldre. I Kuhmois kommun i Mellersta Finland var försörjningskvoten 108,7 år 2019, medan landskapets medeltal samtidigt var 64. I Västra och Inre Finland fanns den högsta försörjningskvoten 2019 i Kaskö i Österbotten. Där var försörjningskvoten 110,1. Här syns ställningen av de centrala städerna i landskapen. De samlar personer i arbetsför ålder och studieålder från

landskapen och samtidigt minskar deras försörjningskvot. I Västra och Inre Finland var försörjningskvoten minst i områdets största stad, Tammerfors. Där var försörjningskvoten 2019 endast 48,3.

Figur 19. Försörjningskvoten i landskapen och kommunerna i Västra och Inre Finland 2018 och 2019. (Sotkanet 2021)

10.5 Socialvårdstjänster

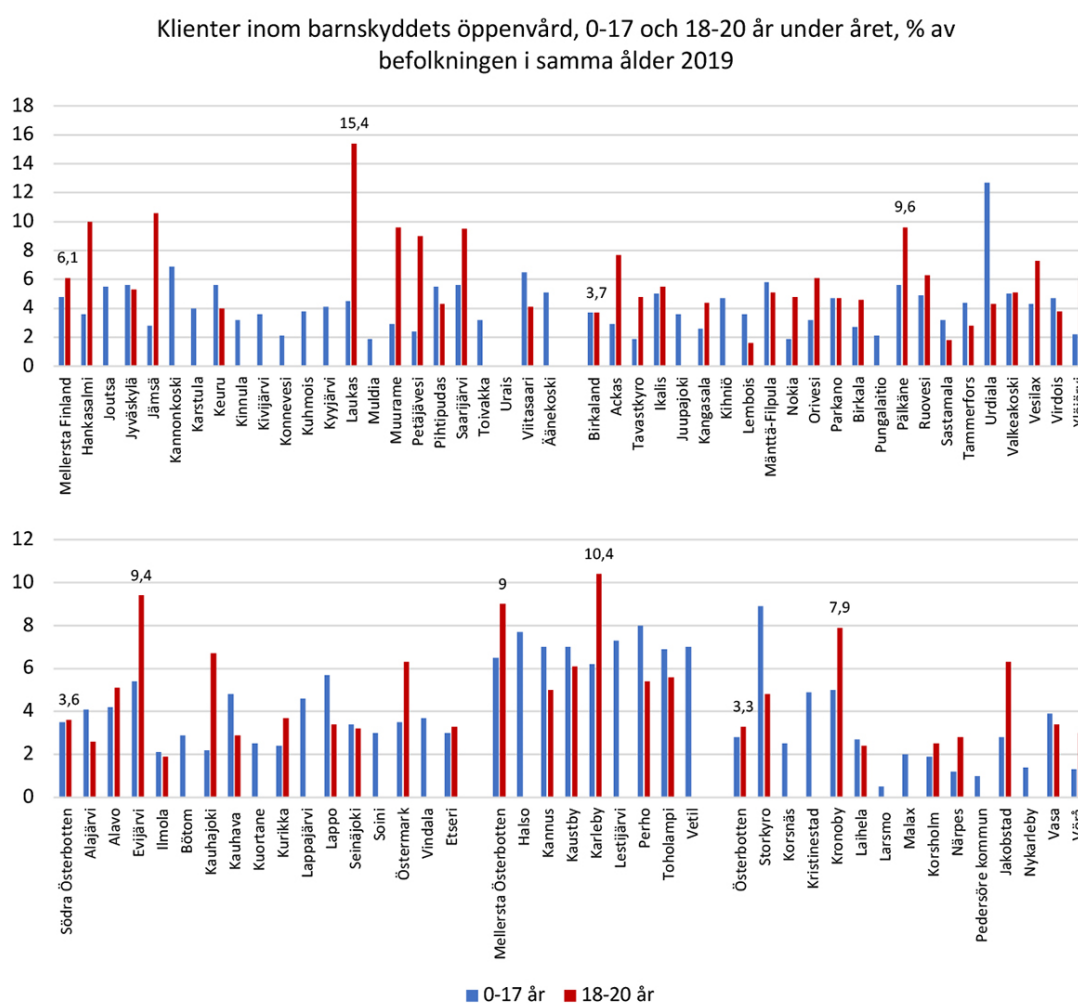
Kommunernas socialvårdstjänster har en central roll i att hjälpa familjer som behöver stöd. Trots att socialvårdstjänsterna **består av** mycket varierande – både lättare och tyngre, förebyggande och korrigerande – tjänster, har man valt två slags ytterligheter här. Lättare tjänster representeras i detta sammanhang av användningen av stödtjänster inom barnskyddets öppenvård kommunvis, och den tyngre servicehelheten av antalet placeringar utom hemmet kommunvis.

I figur 20 nedan presenteras andelen klienter inom barnskyddets öppenvård av kommunens barn och unga i samma ålder 2019. I figuren specificeras två ålders-

grupper: 0–17-åringar och 18–20-åringar. Figuren nedan anger inte nödvändigtvis behovet av tjänster direkt, utan också hur enskilda kommuner ger resurser och möjliggör socialvårdens öppenvårstjänster för dem som behöver dem.

Inom Västra och Inre Finland är skillnaderna mellan landskapen överraskande stora. I granskningen av landskapens medeltal för användningen av barnskyddets öppenvårstjänster i förhållande till 0–17-åringar i samma ålder, observeras att tjänster hade använts minst i Österbotten (3,3 %), Södra Österbotten (3,6 %) och Birkaland (3,7 %) 2019. I ljuset av dessa tre landskap är det intressant att notera att motsvarande siffra i Mellersta Finland 2019 var 6,1 procent och till och med 9 procent i Mellersta Österbotten. Detta är nästan tre gånger mer än i Österbotten. Av enskilda kommuner användes socialvårdens öppenvårstjänster mest i Laukas i Mellersta Finland (15,4 % av personer i samma ålder) och i Karleby i Mellersta Österbotten (10,4 %) 2019. Laukas stad är ett intressant fall. År 2018 var 4,5 procent av 0–17 åringarna klienter inom barnskyddets öppenvård i förhållande till personer i samma ålder, och 2019 var samma siffra 15,4 procent.

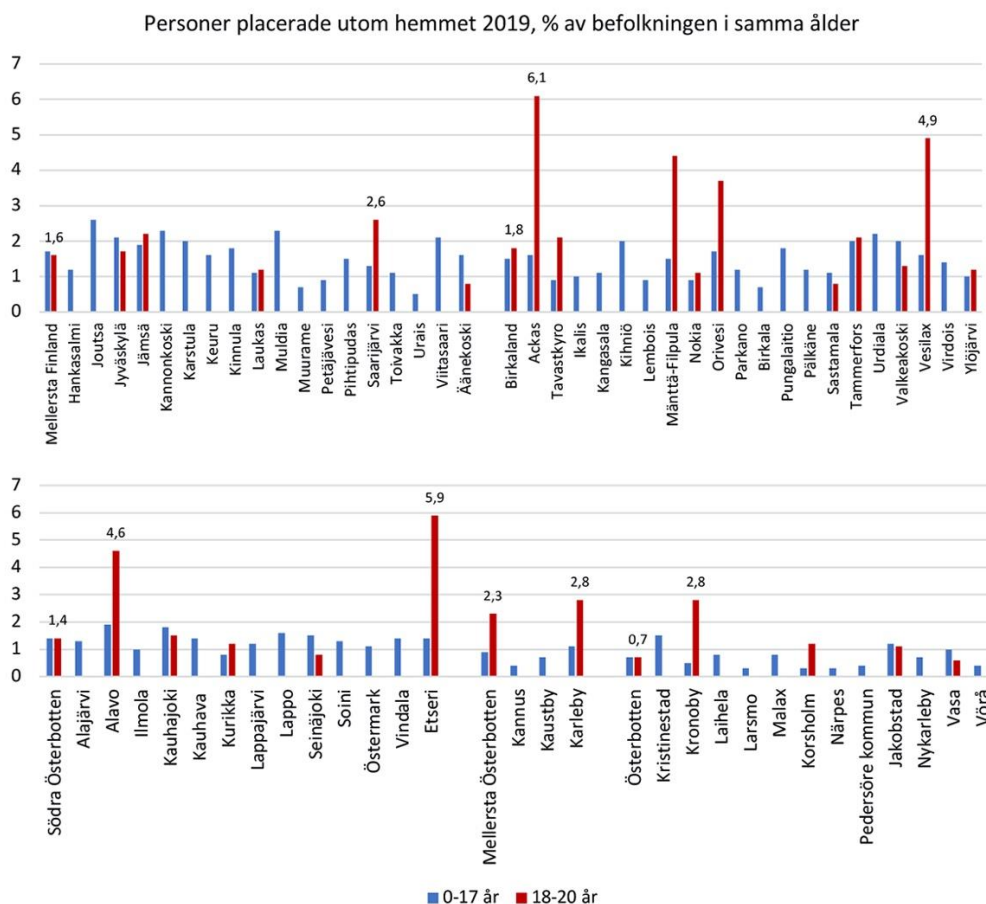
Figur 20. Klienter i åldern 0–17 år inom barnskyddets vård i förhållande till personer i samma ålder 2019 (Sotkanet 2019).

Barnskyddets hårda och svåraste ytterlighet representeras av placeringen av barn utom hemmet. Det är en åtgärd som aldrig görs utan vägande skäl. I figur 21 nedan har man sammanställt Västra och Inre Finlands landskaps- och kommunspecifika uppgifter från 2019 om den relativa andelen unga som placerats utom hemmet. I figuren specificeras 0–17-åriga barn och unga samt 18–20-åriga eftervårdsungdomar.

För 0–17-åriga barn och unga är skillnaderna mellan landskapen inte särskilt stora i procent. Områdets största siffra, 1,7 procent, hittas i Mellersta Finland, och den minsta, 0,7 procent, i Österbotten. Av de enskilda kommunerna i hela området hade Muldia kommun förhållandevis flest 0–17-åringar som placerats utom hemmet, 2,3 procent av barn och unga i samma ålder. Vid granskningen av eftervårdsungdomar, 18–20-åriga unga vuxna, förekommer det intressanta skillnader. På landskapsnivå är skillnaderna ännu relativt små, men det finns stora skillnader mellan kommunerna. Till exempel i Ackas stad i Birkaland hade till och med 6,1 procent av 18–20-åriga unga vuxna placerats i vård utom hemmet. I samma landskap var siffran 4,9 procent i Vesilax. Också i Södra Österbotten fanns ett par kommuner, som lyftes fram i figuren. I Alavo hade 4,6 procent och i Etseri till och med 5,9 procent av 18–20-åriga unga placerats utom hemmet 2019.

Figur 21. Den relativa andelen personer som placerats utom hemmet 2019 (Sotkanet 2021).

11 Sammandrag och diskussion

De ovan presenterade indikatorerna och statistiken som beskriver välbefinnandet bland barn, unga och familjer samt användningen av tjänster anger trots sitt namn i huvudsak hur illamående och utsatthet framträder i landskapen och kommunerna i Västra och Inre Finland. Medan statistiken främst fokuserar på kvantitativ beskrivning av illamående och missförhållanden är det bra att komma ihåg att största delen av barnen, ungdomarna och familjerna mår bra. Även om statistiken som beskriver välfärdsunderskotten delvis är bistert att läsa, visar de också ofta att situationerna också kan bli bättre – så även i denna rapport. Följande stycken innehåller sammandrag av hur barns, ungas och barnfamiljers välbefinnande har framkommit och den diskussion som har förts utifrån dessa.

Tillgången till mentalvård och missbrukarvård samt kollektivtrafik bör utvecklas för unga

Utvärderingen av basservicen 2020 visade att det finns skäl att i synnerhet förbättra mentalvård och missbrukarvård som unga behöver i flera kommuner. Mentalvården försvåras för ungdomarna av alltför långa köer för att få vård och av att behandlingarna blir utdragna. Det finns i synnerhet brist på snabb service med låg tröskel som är lätt att hitta. I anslutning till dessa finns det några strukturella missförhållanden. Till exempel riskerar unga i åldern 16–18 år, som inte är skrivna vid någon läroanstalt, att bli utanför mentalvård med låg tröskel. Detta beror på att en person under 20 år som inte deltar i utbildning inte ännu är berättigad till vuxenpsykiatri och inte heller skolpsykologtjänster vid en läroanstalt.

I fortsättningen är det viktigt att alla sektorer i kommuner inser sin roll och eventuella platser för påverkan i den förebyggande mentalvården av barn och unga. Detta gäller, vid sidan om hälso- och sjukvården, bildningsväsendet och bl.a. ungdomsväsendet – och naturligtvis alla andra. Kommunerna kan erbjuda omfattande information och utbildning till anställda som arbetar med barn och unga för att förebygga och identifiera utmaningar med den mentala hälsan, föra dessa på tal, samt hänvisa personer till vårdstigar.

Ungdomars användning av rusmedel har förändrats tydligt under de senaste 20 åren. Statistiken visar att andelen unga som dricker alkohol varje vecka och dricker sig väldigt berusade varje månad har minskat betydligt. Kulturen håller på att förändras via de yngre generationerna. Det är intressant att veta att inte ens forskarna är fullständigt eniga om vad detta beror på. Sannolikt är det fråga om en samverkan mellan många saker. I samband med ungas minskade användning av rusmedel har man dessutom identifierat polarisering. Samtidigt som allt flera unga dricker allt mindre och mer sällan, dricker en liten del av unga allt mer alkohol och använder mer rusmedel. Missbrukarvård för unga har länge varit förebyggande och upplysande till sin natur och hårdare korrigerade tjänster har riktats till vuxna. Nu måste man också producera korrigerade missbrukarvård till barn och unga, och detta ställer också tjänsterna inför en ny situation. Tjänsterna måste planeras på annat sätt för minderåriga och de omfattar oundvikligt också andra myndigheter, såsom social- och bildningsväsendet, samt barnens

och ungas familjer. Trots att det är fråga om ett missbruksproblem och dess vård, ska man särskilt hos minderåriga granska och beakta flera synvinklar.

Både för mentalvård och missbrukarvård är det ofta fråga om att samordna behovet av och tillgången till tjänster. Tillgången till tjänster förutsätter att tjänsterna kan tilldelas rätt resurser. Detta förutsätter i sin tur politiska beslut, som bör grunda sig på en klar bild av behovet. För att kunna identifiera barns och ungas behov av mentalvård och missbrukarvård bör man kunna producera väldigt aktuell information så att man redan i förhand kan ingripa i problemen. När det gäller planeringen av hälso- och sjukvårdstjänster, särskilt för unga, bör man starkt beakta förutom sjukvårdsexperters egen lägesbedömning av tjänsternas tillräcklighet också vardagserfarenheterna av experter och anställda inom andra sektorer. Och naturligtvis får man inte glömma de ungdomar som använder tjänsterna. Av dem får man korrekt information om hur tillgången till och tillräckligheten av tjänsterna i kommunen förverkligas ur klientens synvinkel.

Finland är ett mycket glesbefolkat land, bortsett från några större städer. Ur de ungas synvinkel påverkas tillgången till tjänsterna också starkt av funktionaliteten av kollektivtrafiken. I större städer och kommuncentrum fungerar kollektivtrafiken i regel bra, men i utkanterna av städerna och glesbebyggda landsbygdskommuner försätter bristen på kollektivtrafik barn och unga i ojämlig ställning i förhållande till dem som bor i större städer. Utvärderingen av basservicen 2020 visade att kollektivtrafiken med avseende på ungas behov inte motsvarar de behov som de ungas liv ställer. För en del kan detta vara orsaken till att man inte söker sig till de nödvändiga tjänsterna, utan försöker klara sig i vardagen själv. I värsta fall leder detta till att unga inte ens får en bild av hurdan service som kunde finnas för dem.

Under denna digitala tidsålder finns det också alternativ till mobilitet, och utnyttjandet av dessa för att få tillgång till tjänsterna är på många sätt en lönsam riktning för utvecklingen. Anpassning av tjänsterna till webben genom att lyssna på målgrupperna ökar ofta tillgängligheten mer kostnadseffektivt än en utökning av kollektivtrafiknätet i stor skala. Alla tjänster för unga behöver inte flyttas till webben, men ofta kan det vara en lönsam riktning för utvecklingen. Detta förutsätter en ny inställning till produktionen av tjänster, även av yrkesutbildade personer.

Unga hade tudelade erfarenheter av närundervisning under coronatiden

Under våren 2020 stängde bekämpningen av coronapandemin många funktioner i hela världen. För finländska barn var den största vardagliga förändringen våren 2020 en distansundervisningsperiod som nästan inleddes över en natt och pågick i ett par månader. Erfarenheterna av distansundervisningen fördelades mycket jämnt. Sammanfattningsvis kan man konstatera att en tredjedel av ungdomarna upplevde distansundervisningen negativt, en tredjedel positivt och en tredjedel neutralt. Förändringen syntes bl.a. i att vardagen blev mer rutinmässig och var mycket mer stillastående än tidigare. Schemaläggningen av vardagen blev mer avslappnad, arbetsron hemma var bättre och det ansågs viktigt att lära sig studera via webben. De negativa erfarenheterna hade att göra med att en del

upplevde det mer arbetsdrygt att klara av skoluppgifterna, eftersom läraren inte var närvarande och kunde stödja eleven på samma sätt som i närundervisningen. Det starkaste sambandet till negativa upplevelser av distansundervisningen var dock känslan av ensamhet och att ungdomen i allmänhet hade upplevt begränsningsåtgärderna i anslutning till sociala kontakter som negativa. Övergången till distansundervisning har kunnat orsaka upplevelser av ensamhet eller personer som redan upplever mer ensamhet har kunnat uppleva distansundervisningen som särskilt negativ. Av resultaten kan man dra slutsatsen att man i när- och distansundervisningen ska fortsätta arbeta för att stödja de sociala relationerna på alla skol- och studiestadier.

Ungas oro över klimatförändringen har ökat

De ungas inställning till klimatförändringen har förändrats och oron för den har ökat. För drygt tio år sedan, i Ungdomsbarometern 2008, var cirka 40 procent av respondenterna mycket oroliga över klimatförändringen. Tio år senare, år 2018, var andelen respondenter som var mycket oroliga redan 70 procent. Attitydförändringen illustreras också av att unga finländare är mer beredda att ändra sina konsumtionsvanor än andra åldersgrupper. Attityden leder dock inte direkt till handling. Trots att en stor del av de finländska ungdomarna upplever att det är möjligt och önskvärt att förebygga klimatförändringen genom de egna konsumtionsvanorna, hade en betydligt mindre andel, cirka 42 procent av respondenterna, faktiskt minskat på sin konsumtion. Det är inte alltid fråga om enbart vilja, utan för flera unga försvårar vardagens realiteter och till exempel den ekonomiska situationen förverkligandet av en livsstil som är förenlig med de egna värderingarna.

Nya fält för delaktighet

Man har turvis varit orolig och entusiastisk över de ungas delaktighet. Förverkligandet av individens delaktighet har traditionellt sett varit den bärande kraften i den tredje sektorns verksamhet. Visserligen har delaktigheten främjats i den offentliga och privata sektorn, men den tredje sektorn har på ett visst sätt varit ren delaktighet.

Vid sidan om den tredje sektorn har det under de senaste åren uppstått en ny gren, den fjärde sektorn. Med detta avses medborgarsamhällets nya gränssnitt som bygger på olika plattformar på internet och sociala medier. Den fjärde sektorn möjliggör en lättare och ännu friare, tid- och platsoberoende uppbyggnad för organisationer och sammanslutningar i anslutning till den traditionella tredje sektorn. I dessa virtuella gemenskaper möter, diskuterar och deltar människor. Den viktigaste skillnaden mellan den tredje och fjärde sektorn är att den fjärde sektorn inte förutsätter någon hierarkisk struktur för beslutsfattande och därmed förknippade lagenliga administrativa skyldigheter. Den fjärde sektorn möjliggör lättare och friare sammanslutningar mellan likasinnade aktiva medborgare. Dessa sammanslutningars mål och praxis bygger direkt på deltagarna.

I kommunerna kan man lära sig mycket av den fjärde sektorns nya sätt att engagera och vara närvarande. Det har redan talats om ungdomsarbete på webben i över tio år, men den fjärde sektorn för delaktigheten till en ny nivå – en nivå

som bygger på individernas egna intressen och på sätt att delta som lämpar sig för vissa grupper. Plattformar för sociala medier är som namnet säger plattformar där man har fria händer för att skapa sammanslutningar mellan olika människor. Systemen möjliggör och människorna skapar innehåll. Detta kunde vara något som kunde utnyttjas mer i kommunerna.

Med stöd för hobbyverksamhet av barn och unga möjliggörs hälsosam hobbyverksamhet för många barn

År 2020 stöddes hobbyverksamhet för barn och unga genom statsunderstöd på sammanlagt 770 000 euro inom området för Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland. Av denna summa beviljades Birkaland 295 000 euro, Mellersta Finland 210 000 euro, Södra Österbotten 119 000 euro, Österbotten 81 500 euro och Mellersta Österbotten 64 500 euro.

Arbetslösheten bland unga har minskat något

Under de senaste åren – före corona – har ekonomin sett rätt bra ut, och detta har också synts som försiktiga, positiva förändringar i arbetslösheten bland unga. När man granskar ungdomsarbetslöshetssiffrorna i alla landskap i Västra och Inre Finland kan man se att arbetslösheten bland unga minskade genomgående mellan 2018 och 2019. Förändringen var inte stor på landskapsnivå – 0,3–0,7 procent – men riktningen är den rätta. Skillnaderna mellan kommunerna var mycket stora, vilket ofta är fallet. Den lägsta ungdomsarbetslösheten i åldersgruppen 10–24 år 2019 var i Larsmo kommun i Österbotten (1,3 %) och störst i Jämsä (24,4 %). Båda hade en mycket likadan situation året innan.

Stora skillnader mellan kommunerna i fråga om avbrytande av utbildning på andra stadiet

Avbrott i utbildningen på andra stadiet är en stor förändring i den ungas vardag. Ibland är det planerat och ibland oplanerat. Om avbrottet inte sker planerligt, till exempel på grund av att arbetet eller studierna ändras, utgör det på sitt sätt en risk för marginalisering. När det gäller andra stadiet har särskilt avbrott i yrkesutbildningen varit aktuellt under de senaste åren. Kvantitativt sett är det betydligt mer sällsynt att avbryta gymnasieutbildning än att avbryta yrkesutbildning.

I Västra och Inre Finland stack Pälkäne stad ut i Birkaland i avbrytandet av gymnasieutbildningen. Där avbröt till och med 5,8 procent gymnasieutbildningen under läsåret 2018–2019. I samma landskap hade även Orivesi ett motsvarande fenomen och där avbröt 4,5 procent gymnasieutbildningen. I Mellersta Finland stack Pihtipudas ut. Där avbröts gymnasiet av 4,7 procent av studerandena under läsåret 2018–2019. Trots att procentandelarna i princip inte är stora, är de ändå ganska höga när det gäller avbrott av gymnasiestudierna, som i genomsnitt är 2 procent av årskursen.

I regel har avbrytande av yrkesutbildning redan länge varit mycket högre, men även här finns det stora skillnader mellan kommunerna. I Västra och Inre Finland fästes särskild uppmärksamhet vid kommunerna i Södra och Mellersta Österbotten. Av städerna i Södra Österbotten avbröt 17,6 procent yrkesutbildning på andra stadiet i Kauhava, och i Alajärvi var siffran ännu större, 19,1 procent. I

Mellersta Österbotten hade Kaustby det högsta värdet i området. Där avbröt 19,4 procent av studerandena yrkesutbildningen.

Det är bra att komma ihåg att värdena varierar mycket varje år, dvs. nästa år kan situationen vara helt annorlunda. Fenomenet är dock verkligt och det är viktigt att det identifieras och att man vid läroanstalterna aktivt stöder de unga, så att särskilt negativa avbrott skulle minskas så mycket som möjligt.

Unga med enbart grundskoleutbildning

Risken för personer med enbart grundskoleutbildning att bli marginaliserade ökar betydligt. I Västra och Inre Finland varierade andelen 17–24-åringar utanför utbildningen av unga i samma ålder mellan 5,8 och 6,6 procent. Dessa unga är inte studerande och har ingen examenskod, dvs. utbildning efter grundskolan. Kommuner där över 10 procent av åldersgruppen inte deltog i utbildning 2019 var Kivijärvi i Mellersta Finland, Kuhmois och Urdala i Birkaland samt Närpes och Jakobstad i Österbotten. I Södra och Mellersta Österbotten fanns det däremot inte en enda kommun, där över 10 procent av åldersgruppen inte skulle ha deltagit i utbildning.

I den äldre åldersgruppen, 25–28 år, låg de relativa andelarna av ungdomar med enbart grundskoleutbildning mellan landskapen mellan 13,4 och 15,9 procent. Bland 25–28-åringar 2019 var situationen sämst i Kyyjärvi i Mellersta Finland, Kaskö och Närpes i Österbotten samt Lappajärvi och Östermark i Södra Österbotten. I dessa kommuner hade över 30 procent av personer i samma ålder ingen examen efter grundskolan.

I Egentliga Finland är skillnaderna i inkomstfördelningen mellan kommunerna större än i Satakunta

Fattigdom i barnfamiljer har diskuterats regelbundet och ofta dyker ämnet upp senast under valåren. Det borde diskuteras mer aktivt, eftersom den ekonomiska ojämlikheten mellan olika parter i vårt samhälle fortfarande är verklighet, och klyftan verkar fördjupas. Vårt samhälle är rikare än någonsin, men förmögenheten fördelas allt tydligare i två läger. Kommunernas Gini-koefficient följer upp skillnaderna i inkomstfördelningen. Statistiken visar att de minsta inkomstskillnaderna i Västra och Inre Finland 2019 finns i Mellersta Österbotten (Gini-koefficient 23,2) och de största i Birkaland (Gini-koefficient 26,9). Med undantag av Södra Österbotten har alla landskaps Gini-koefficient sjunkit något mellan två jämförelseår.

Andelen barnfamiljer som får utkomststöd har minskat något 2018–2019

I Västra och Inre Finland 2019 hade landskapen Birkaland och Mellersta Finland mer barnfamiljer som fick utkomststöd än landskapen i Österbotten. I synnerhet Mellersta Österbotten avvek med sitt värde på 7,1 procent från Mellersta Finland, där motsvarande siffra var 11,6.

I Mellersta Finland i Muurame kommun hade 4,6 procent av barnfamiljerna fått utkomststöd 2019, när den motsvarande siffran i Muldia kommun var hela

17,6 procent. Motsvarande stora skillnader fanns också i Birkaland, där 16,2 procent av barnfamiljerna i Tammerfors hade fått utkomststöd. Samtidigt var siffran bara 3,6 procent i Vesilax kommun, som till sitt invånarantal är mycket mindre. Landskapsvis var de årliga variationerna små och under granskningsperioden på två år har de alla gått i en något bättre riktning,

Inga stora förändringar kan observeras i fråga om långvarigt utkomststöd för unga

Det har inte påvisats att kortvarigt utkomststöd betydligt ökar risken för marginalisering, men däremot vet man att långvarigt utkomststöd tydligt ökar risken för detta. Med undantag av Mellersta Österbotten har förändringen i landskapen i Västra och Inre Finland 2018–2019 varit något bättre. Landskapsvis är långvarigt utkomststöd för 18–24-åringar vanligast i Mellersta Finland (3,8 % av befolkningen i samma ålder) och minst använt i Mellersta Österbotten (1,5 % av befolkningen i samma ålder).

12 Källor

Ahtiainen, R., Asikainen, M., Heikonen, L., Hienonen, N., Hotulainen, R., Lindfors, P., Lindgren, E., Lintuvuori, M., Oinas, S., Rimpelä, A. & M-P. Vainikainen (2020) Koulunkäynti, opetus ja hyvinvointi kouluyhteisössä koronaepidemian aikana: Ensitulokset.

RFV (2020) Webbrapporten Utvärdering av basservicen 2020 < <https://www.patio.fi/pepa-2019> >

Haikkola, L. & E. Kauppinen (2020). Nuorten korona-ajan yksinäisyys ja näkemykset koronan vaikutuksista tulevaisuuteen. Ungdomsforskningssällskapet rf. < <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma66> >

IPCC (2018) Global Warming of 1,5 C-rapporten. Summary for Policymakers. < <https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/spm/> >

NCU (2020) Exceptionella undervisningsarrangemang medförde ett digitalt språng, men stödet för lärande är inte tillräckligt Nationella centret för utbildningsutvärdering.
< <https://karvi.fi/sv/2020/12/14/exceptionella-undervisningsarrangemang-med-forde-ett-digitalt-sprang-men-stodet-for-larande-ar-inte-tillrackligt/> >

Kolh, A. (2018) Ilmastomuutos ahdistaa, mutta nuoret eivät ole vaipuneet toimettomuuteen. Artikel 7.12.2018. Klimat- och naturlösningar, Sitra.
< <https://www.sitra.fi/artikkelit/ilmastonmuutos-ahdistaa-mutta-nuoret-eivat-ole-vaipuneet-toimettomuuteen/> >

Lahtinen, J. (2020) "Et sitten istuttiin Teamsissa suunnilleen koko päivä." Ammattilaisten kokemuksia etäohjauksesta ja -opetuksesta koronan aikaan. Text på Potentiaali-projektets webbplats.

Lahtinen, J., Haikkola, L. & E. Kauppinen (2021) "Etäkoulu oli mukavaa ja sai enemmän vapaa-aikaa, yksinäisyys oli huono puoli" – Nuorten kokemukset etäopetuksesta korona-ajan alussa. Ungdomsforskningssällskapet rf.

Mäenpää, P., Faehnle, M. & H. Schulman (2017) Neljäs sektori murtaa ja rakentaa kuntien hallintoa. Blogginlägg på kommunförbundets webbplats 2017. < <https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2017/neljas-sektori-murtaa-ja-rakentaa-kuntien-hallintoa> >

Niemelä, H., Kuusinen, J. & T. Lähdeniemi (2020). Riksomfattande webbsamrådet i samband med beredningen av lagen om grundläggande utbildning. Sammandrag av deltagarnas svar.

Nuorten Akatemia (2020) Ilmastoajatuksia – opas nuorisotyön ilmastokasvatukseen. < https://www.nuortenakatemia.fi/wp-content/uploads/2020/12/ilmastoajatuksia_opas-nuorten-ilmastokasvatukseen-pieni.pdf >

Nuorisotilastot (2021) www.nuorisotilastot.fi/sv/svenska/

Repo, J., Poskiparta, E., Herkama, S. & C. Salmivalli (2020). Resultat av undersökningen Koululaisten koronakevät. Åbo universitet.

Ruuskanen, P., Jousilahti, J., Faehnle, M., Kuusikko, K., Kuittinen, O., Virtanen, J. & L. Strömberg (2020) Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020 -luvun Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:47.

Sotkanet (2021) Statistik från Institutet av hälsa och välfärd < <https://sotkanet.fi/sotkanet/sv/index?>>

ANM (2021) Regionala sysselsättningsöversikter. < <https://www.temtyollisyyskatsaus.fi/graph/tkat/tkat.aspx?lang=sv#> >

Statistikcentralen (2021) Statfin-statistikdatabas (<https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/sv/StatFin/>)

Pöysä, V. & S. Tuuva-Hongisto (2017) 'Onks käyntii ja onks kyytii?' Nuorille merkitykselliset palvelut syrjäseuduilla. I verket Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Ungdomsforskningssällskapet.

THL (2021) Psykiska störningar hos unga. < <https://thl.fi/sv/web/psykisk-halsa/psykisk-halsa/psykiska-storningar/psykiska-storningar-hos-unga> >

Traficom (2021) Ansökta och beviljade statsunderstöd för kollektivtrafiken. < <https://juku.traficom.fi/avoin/#/tilastot/valtionavustukset/> >

Obstbaum, Y. (2019) What's New About Adolescent Drinking in the Nordic Countries? A report on Nordic studies of adolescent drinking habits in 2000-2018. Nordens välfärdscenter.

13 Figur- och tabellförteckning

Del I – Synpunkter på barndom och ungdom samt ett fungerande servicesystem för unga

Figur 1. Andelen elever i årskurs 8 och 9 i grundskolan och elever i årskurs 1 och 2 i yrkesläroanstalter och gymnasiet som dricker alkohol en gång i veckan eller oftare i procent av respondenterna i åldersgruppen i fråga.

Figur 2. Andelen elever i årskurs 8 och 9 i grundskolan och elever i årskurs 1 och 2 i yrkesläroanstalter och gymnasiet som dricker sig väldigt berusade en gång i månaden eller oftare i procent av respondenterna i åldersgruppen i fråga.

Figur 3. Understöd som ansökts och beviljats av NTM-centralerna för genomförandet av kollektivtrafiken 2010–2019.

Figur 4. De kommunala myndigheternas bedömning av utbudet på kollektivtrafiktjänster ur ungdomarnas synvinkel.

Figur 5. Upplevda effekter av övergången till distansundervisning, alla respondenter samt heltidselever och studerande.

Figur 6. Coronaviruset har en bestående inverkan på det egna livet, andel personer med samma åsikt enligt bakgrundsvariabler.

Figur 7. De fyra identifierade sektorerna i samhället.

Tabell 1. Kommunernas bedömning av mentalvårdens tillräcklighet 2019.

Tabell 2. Utbudet av kollektivtrafik ur ungas synvinkel 2019 per regionförvaltningsverksamhetsområde.

Del II Statistikhelhet

Figur 1. Andelen personer under 29 år (%) av befolkningen i landskapen och kommunerna 31.12.2020.

Figur 2. Under 29-åringar enligt åldersgrupp 31.12.2020.

Figur 3. Andelen familjer med en förälder av alla barnfamiljer 2018 och 2019.

Figur 4. Annat modersmål än finska, svenska eller samiska 2018 och 2019.

Figur 5. Erhållna understöd för uppsökande ungdomsarbete i euro fördelat mellan alla berörda kommuner och i förhållande till kommunens 17–24-åriga unga.

Figur 6. Understöd för barns och ungas lokala hobbyverksamhet 2021 i proportion till antalet 7–18-åringar i kommunen.

Figur 7. Unga arbetslösa, 18–24-åringar av motsvarande arbetskraft 2015–2020.

Figur 8. Avbröt examensutbildning helt, % av alla som inlett studierna.

Figur 9. 17-24-åringar som inte deltog i utbildning, % av ungdomar i samma ålder.

Figur 10. Unga i Egentliga Finland utan examen efter grundskolan i förhållande till befolkningen i samma ålder 2019.

Figur 11. Unga i Satakunta utan examen efter grundskolan i förhållande till befolkningen i samma ålder 2017.

Figur 11. Brottsmisstänkta per 1 000 personer i samma ålder 2019.

Figur 13. Brottsmisstänkta under 20 år enligt åldersgrupp och kommun.

Figur 14. Kommunens GINI-koefficient 2018 och 2019.

Figur 15. Personer under 18 år i låginkomsthushåll 2018 och 2019.

Figur 16. Barnfamiljer som fick utkomststöd, % av alla barnfamiljer 2018 och 2019.

Figur 17. Personer i åldern 18–24 år i förhållande till unga i samma ålder kommunvis.

Figur 18. Personer i åldern 18–24 år som långvarigt fått utkomststöd i förhållande till unga i samma ålder kommunvis.

Figur 19. Försörjningskvoten i Satakunta och Egentliga Finland 2018 och 2019.

Figur 20. Klienter inom barnskyddets öppenvårdstjänster 2019.

Figur 21. Den relativa andelen personer som placerats utom hemmet 2019.

Tabell 1. Understöd som beviljats ungdomsverkstäder 2021 kommunvis.

Tabell 2. Stöd för den lokala hobbyverksamheten av barn och unga kommunvis 2021.

Tabell 3. Arbetslösa unga under 25 år samt 25-28 år per kommun 2019 och 2020.

Tabell 4. Sambor / gifta par med barn som fått utkomststöd under året.

Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland

Vasa

2021